

บทที่ ๔

คำสอนในวรรณกรรมเรื่อง สร้อยสายคำ

วรรณกรรมอีสานเรื่องสร้อยสายคำ เป็นวรรณกรรมอีกเรื่องหนึ่งที่น่าสนใจอย่างยิ่ง เมื่อศึกษาเนื้อหาของเรื่อง โดยใช้แนวคิดจาก ฮิต - คอง อีสาน ซึ่ง เป็นภูมิปัญญาที่ชาวอีสาน ยึดถือเป็นแนวทางดำเนินชีวิตในสังคมมายาวนาน ปรากฏคำสอนหลายแง่มุม เช่น สอน ผู้ปกครอง สอนพระสงฆ์ และสอนบุคคลทั่วไป เพื่อให้เกิดความสงบสุขร่มเย็นของบ้านเมือง ถือเป็นภูมิปัญญาของบรรพบุรุษชาวอีสานที่ได้รับการถ่ายทอดมายาวนาน คำสอนบางเรื่อง สามารถนำมาปรับใช้ในสังคมปัจจุบันได้ และบางเรื่องอาจไม่นำมาใช้แล้ว ผู้วิจัยได้ศึกษา เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับคำสอนที่ปรากฏในเรื่อง สร้อยสายคำ สามารถได้จำแนกคำสอนได้ ๓ กลุ่ม ได้แก่

๑. หลักปฏิบัติสำหรับผู้ปกครอง
๒. หลักปฏิบัติสำหรับพระสงฆ์
๓. หลักปฏิบัติสำหรับบุคคลทั่วไป

๑. หลักปฏิบัติสำหรับผู้ปกครอง

การปกครองเมืองหรือปกครองคน ถือเป็นเรื่องที่มีความลำบากมาก คนที่จะสามารถ ปกครองบ้านเมืองรวมไปถึงผู้คน ให้อยู่ร่วมกันอย่างปกติสุขได้ ก็ต้องเริ่มต้นที่ตัวเองก่อนเป็น อันดับแรก เพราะหากผู้ปกครองปฏิบัติตนเป็นแบบอย่าง ยึดมั่น ในคุณงามความดีแล้ว ผู้ตาม หรือผู้อยู่ภายใต้การปกครองก็ย่อมให้ความเคารพนับถือและเชื่อฟัง เมื่อผู้ได้บังคับบัญชาปฏิบัติ ตามกฎระเบียบของสังคมแล้ว ก็ย่อมทำให้สังคมนั้นสงบสุข ผู้ปกครองเองก็ไม่ต้องเดือดร้อน ใจ จากการศึกษาวรรณกรรมเรื่อง สร้อยสายคำ ปรากฏคำสอนเรื่องคุณธรรมของผู้ปกครอง ด้านต่าง ๆ ดังนี้

๑.๑ ความเที่ยงธรรม

คำว่า “เที่ยงธรรม” หมายถึง ความตรงความถูกต้อง หรือความไม่ผิด ความเที่ยง ธรรม ถือเป็นสมบัติอย่างหนึ่งที่ชนชั้นปกครองควรมี เพราะ หากคนกลุ่มนี้ไม่มีความเที่ยง

ธรรมแล้วสังคมก็จะเกิดความยุติธรรม เกิดความวุ่นวายได้ จากการศึกษาวรรณกรรมเรื่อง
สร้อยสายคำ พบคำสอนเรื่องนี้ ตอนที่พระพุทธเจ้าเทศนาสั่งสอนพญาสิรินันทกุมาร เพื่อนำ
ไปสั่งสอนไพร่ฟ้าประชาชน ดังข้อความ

ชาติที่	เป็นพยานี้	ให้อั๊กยาคองทศราช
อย่าได้	เห็นแก่ความโลภสิ้น	สินบนจ้างแห่งเขา
โทษเขา	มีเพียงน้อย	หากตัดไล่สินหลาย
ความบี	พอเสียหาย	ให้หล้มจมนิ่งแท้

(๒ / ๑๐ / ๑ / ๓)

ข้อความนี้สอนว่า หากได้เป็นพญาครองเมือง เป็นผู้ปกครองคนแล้วให้ครองเมือง
ตามหลักทศพิธราชธรรม อย่าได้มีความ โลภ และรับสินบนจากผู้อื่น เมื่อหากตัดสินคดีไม่เป็น
ธรรม จะทำให้เกิดความฉิบหายได้

ในวรรณกรรมเรื่องสร้อยสายคำ ยังพบ สาระคำสอนที่มีความสอดคล้องกับหลัก
ทศพิธราชธรรม ในข้อ ๑๐ ที่ว่า อวิโรชนะ ความไม่ผิด, ความไม่ประพฤติผิดธรรม คือ วางองค์
เป็นหลักหนักแน่นในธรรม คงที่ไม่มีความเอนเอียงหวั่นไหว เพราะถ้อยคำที่ร้าย สถิตมั่นใน
ธรรม ทั้งส่วนยุติธรรม คือความเที่ยงธรรม นิติธรรม คือ ระเบียบแบบแผน หลักการปกครอง
ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม ไม่ประพฤติให้กลาดเคลื่อน ดังข้อความ

เจ้าหาก	เป็นพญาแล้ว	ทรงเมืองให้หมั่นเที่ยง
อย่าได้	คิดโลภเลี้ยว	จางัวประมาทคง
	คำบุราณไว้	อย่าวางเสียปละปล่อย
คุณให้	ฮับใส่เกล้า	อย่าวางถ่มเปล่าเสีย

(๒ / ๑๘ / ๒ / ๒)

ที่กล่าวมาข้างต้นสอนผู้ปกครองเมืองว่าจะต้องมีความเที่ยงธรรม ไม่มีความเอน
เอียง ทำอันใดแล้วให้เดินตามฮืด - คงที่เคยปฏิบัติมา อย่าได้บิดเบือนไปเพราะความลำเอียง
เกิดขึ้นในจิตใจ

อีกตัวอย่างที่สอนพระมหากษัตริย์ให้ปกครองเมืองด้วยความเที่ยงธรรม ไม่เอน
เอียงในการตัดสินความเพราะเห็นว่าคนที่กระทำผิดนั้นเป็นญาติ เป็นมิตรสหายของคน
ดังตัวอย่าง

อย่าได้	ฮักพุ้นที	บิดเบียดซังไผ
	ให้เฮ็ดใจเสมอ	เที่ยงธรรมจริงแท้
อย่าได้	เห็นแก่หน้า	มิตรสหายเชื่อโคตร
	เอื้อยและน่อง	โตแท้กั้ดั่งเดี้ยว

(๓ / ๘ / ๒ / ๒)

จากข้อความข้างต้นนี้ เป็นการสอนผู้ที่อยู่ในฐานะที่ต้องปกครองคนอื่นว่า จักต้องมี ความเที่ยงธรรมอยู่ในใจเสมอ จะตัดสินใจสิ่งใดให้ยึดถึงความถูกต้อง อย่าได้ตัดสินใจด้วยความเกลียด หรือความชอบ เพราะจะทำให้เกิดความไม่ยุติธรรมได้

๑.๒ ไม่เบียดเบียนผู้อื่น

คุณสมบัติข้อนี้ เป็นหลักสำคัญอย่างหนึ่งสำหรับชนชั้นปกครอง เพราะหากชนชั้นนี้เบียดเบียน เอาเปรียบผู้ที่ด้อยกว่า ย่อมทำให้สังคมนั้นเกิดความวุ่นวาย เมื่อใดที่อยู่ได้ปกครอง ไม่เคารพนับถือผู้ทำหน้าที่ปกครองแล้ว การที่จะทำงานสิ่งใดย่อมไม่ได้รับความร่วมมือ ซึ่งพบคำสอนลักษณะนี้ในวรรณกรรมสร้อยสายคำ ดังข้อความ

โตได้	เป็นใหญ่แล้ว	ให้ถือฮึดครองธรรม
อย่าได้	เห็นแก่ความโลภ	หลอกกินเงินเบี้ย
อย่าข่ม	เหงชาวบ้าน	ตนเมืองตัวไพร่
บาปใหม่	ฝูงใหญ่น้อย	ชิงปุ่นขาดเอาของ

(๒ / ๑๒ / ๑ / ๔)

ในข้อความนี้ ได้สอนผู้ที่อยู่ในฐานะที่ต้องปกครองคนว่า อย่าได้เห็นแก่ความโลภ จนต้องหลอกกินเงิน ข่มเหงคนอื่น อย่าได้ตัดสินใจด้วยความลำเอียง เพราะว่าเกลียดชัง หรือเป็นญาติมิตรสหายของตน ซึ่งคำสอนในเรื่องการไม่เบียดเบียนกัน ไม่ว่าจะทางกายหรือ ด้วยการประทุษร้ายหรือช่วยประการใด ๆ เช่น คำพูดที่พูดไปแล้วทำให้ผู้ฟัง ไม่สบายใจ การตัดสินใจที่ไม่เป็นธรรม เป็นต้น เรานั้นต้องรู้จักคิดใคร่ครวญด้วยปัญญาว่า สิ่งไม่ดีต่าง ๆ ตนเองไม่ชอบ คนอื่นก็ย่อมไม่ชอบเช่นกัน หากผู้ที่อยู่ในฐานะต้องปกครองคนชอบเบียดเบียน ประชาชนก็ส่งผลที่ไม่ดีต่อบ้านเมือง ดังที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องสร้อยสายคำ ตอนที่ พญาสิรินันทกุมาร ประพฤติตนผิดฮึด - คอง เบียดเบียนชาวเมือง ก็เกิดความเดือดร้อน ดังข้อความ

แต่นั้น	ราชาเจ้า	พญาหลวงคนพ่อ บ้านนั้น
ก็บ่	มีอำเอื้อ	หาเบื่องที่บุญ
มีแต่	เอาตนสร้าง	กระทำกองอันบาป
อวดแต่	อำนาจกล้า	เอาอ้างข่มเหง
บัดนี้	ครันว่านานมาได้	ศรีเมืองก็หมองหม่น
	เมืองและบ้าน	ศรีเสีราบ่สูงเฮือง
	เกิดขียุคฮ้าย	ภัยต้องชู่แนว
ทั้งเล่า	อิดยากเข้า	จนหมดทุกสิ่ง
เลยเล่า	ทุกยากช้อน	เมืองกว้างทั่วนคร

(๑ / ๑๐ / ๒ / ๓ - ๔)

คำสอนเรื่องนี้มีความสอดคล้องกับ ฮิตท้าวคลองเปียใน คลองสิบสี่ สอนผู้ที่อยู่ในฐานะที่ต้องปกครองผู้อื่นว่า จะต้องทำตนให้เป็นแบบอย่างที่ดี เป็นที่เคารพนับถือแก่คนทั้งหลาย หากไม่ข่มเหงประชาชน ก็จะทำให้บ้านเมืองไม่เกิดความวุ่นวาย อยู่อย่างสงบสุข อันสอดคล้องกับหลักทศพิธราชธรรมในข้อ ๘ ที่ว่า อวิหิงสา ความไม่เบียดเบียน คือ ไม่บีบบังคับ คดขี่ เช่น เก็บภาษี ขูดรีด หรือ เกณฑ์แรงงานเกินขนาด ไม่หลงอำนาจ ขาดความกรุณา หาเหตุเบียดเบียนลงโทษอาชญาแก่ประชาราษฎร เพราะความอาฆาตเกลียดชัง

๑.๓ พรหมวิหาร ๔

พรหมวิหาร ๔ แปลว่า ธรรมของพรหมหรือของผู้เป็นใหญ่ พรหมวิหารเป็น หลักธรรมสำหรับทุกคน เป็นหลักธรรมที่จะช่วยดำรงชีวิตได้อย่างประเสริฐและบริสุทธิ์ อันประกอบด้วย

- ๑) เมตตา แปลว่า ความรัก ปราบถนอมอยากให้ผู้อื่นเป็นสุข โดยไม่หวังผลตอบแทนใด ๆ
- ๒) กรุณา แปลว่า ความสงสาร หมายถึง ความปรานี ปราบถนอมให้ผู้อื่นพ้นทุกข์
- ๓) มุทิตา แปลว่า จิตที่ไม่มีความอิจฉาริษยาเจือปน มีแต่อารมณ์สดชื่น แจ่มใส ตลอดเมื่อเห็นผู้อื่นเป็นสุข
- ๔) อุเบกขา แปลว่า ความวางเฉย หมายถึง วางเฉยโดยธรรม ทรงความยุติธรรม ไม่ลำเอียงต่อผู้ใดผู้หนึ่ง

ในวรรณกรรมอีสานเรื่อง สร้อยสายคำ ตอนที่ พระอินทกะมหามุลลีเดินทางกลับ จากไปเฝ้าพระพุทธเจ้า ระหว่างเดินทางผ่านเมืองต่าง ๆ ก็ได้เทศนาสอนเหล่าเจ้านายขุนนางทั้งหลายให้ปกครองเมืองโดยใช้หลักพรหมวิหาร ๔ ดังข้อความว่า

มุทิตา	ให้ช่างปากเว้า	คำอ่อนอ่อนหวาน
	อุเบกขาให้	วางเสียวอย่างบังเบียด
กรุณา	ให้โศคเล็ยง	เอ็นดูแท้ซู่แนว
เมตตา	คือปรารณาให้	คนเขามีความสุข
	สัตว์อยู่ได้ลุ่มฟ้า	ก็แพงแท้อย่าข่มเหง

(๑/๑๕/๒/๓)

ข้อความนี้สอนว่ามนุษย์เรานั้นต้องมีความเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา เพราะ ทั้ง ๔ อย่างนี้ ถือเป็นธรรมะอันประเสริฐ ซึ่งเกวณิน ภาคภูมิ (๒๕๔๓ : ๑๒๒) ได้กล่าวว่า ในพระไตรปิฎกสอนให้มนุษย์ยึดมั่นใน พรหมวิหาร ๔ ทั้งยังระบุว่าหากมนุษย์ผู้มีพรหมวิหาร ๔ นั้น เมื่อตายไปก็ได้เกิดในพรหมโลก เช่น พระเจ้ามหาสุทิสสนะ พระเจ้าจมหเทวะ พระเจ้านิมิราช ซึ่งปัจจุบันชาวอีสานบางท้องถิ่น ยังยึดมั่นในความเชื่อนี้อยู่ ซึ่งคำสอนในเรื่อง พรหมวิหาร ๔ นี้ พระครูศรีปริยัติ สิริมงคล (๒๕๔๗ : ๘๐ - ๘๑) กล่าวว่า เมื่อตั้งอยู่ในหลักพรหมวิหาร ๔ ย่อมได้รับการนับถือ ยกย่องและบูชา นักปกครองจักต้องเป็นบุคคลที่หมั่นแผ่เมตตาอยู่เสมอ จะทำให้เป็นบุคคลที่ปราศจาก โลภะ โทสะ และ โมหะ ในการปกครอง คือ ไม่เกิดความละโมภ โลกมาก อยากได้ ไม่ประทุษร้ายทำลายใคร และไม่ไฉไลเบาปัญญาอ่อนน้าตน นำคนนำงาน และนำบ้านเมืองไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองตามปรารณาได้ ตรงกันข้ามหากนักปกครองไม่มีพรหมวิหารธรรม ไม่มีเมตตา และไม่รู้จักแผ่เมตตาต่อคน สัตว์ สิ่งมีชีวิต ในทิสานุทิสแล้ว เขาย่อมไม่เหมาะสมที่จะดำรงตำแหน่งเป็นผู้ปกครองคน ปกครองประเทศ เพราะเขาจะบริหารประเทศด้วย โลภะ โทสะ และ โมหะ จักพลอยทำให้ประเทศชาติเป็น “ประเทศแห่งอกุศลมูล”

๑.๔ การตั้งตนไว้ชอบ

ตั้งตนไว้ชอบ คือ ตั้งอยู่ในความเห็นที่ถูกต้อง ตามครรลองคลองธรรม ซึ่งในมงคล ๓๘ ประการ มีคุณธรรมข้อนี้ปรากฏอยู่ เป็นการชี้ทางในการดำเนินชีวิตที่มีเป้าหมายด้วยความถูกต้องสุจริต อยู่ในสัมมาอาชีพ ในวรรณกรรมเรื่องสร้อยสายคำ ปรากฏคำสอนที่แสดงให้เห็น

ว่า หากผู้ปกครองเมืองไม่ตั้งตนอยู่ในความถูกต้อง บ้านเมืองก็จะเดือดร้อน ประชาชนจะมีความยากลำบาก ดังข้อความ

พระก็	ทำผิดกัน	ในกองทัพทบฐ พญาเอย
พระหาก	เอาไพร่ฟ้า	มาซ้อนทับควร
เจ้าหาก	เป็นพญาแล้ว	เอาทาสเป็นเมียมิ่ง
ทั้งข่ม	เหงไพร่น้อย	ชาวบ้านรายถูร
ชาติที่	เป็นพญา	กินสุราชมสาวหนุ่ม
มันหาก	ผิดความประพฤตีสืบบ้าน	เอามาสร้างบ่วงเฮือง

(๔/๑๓/๑/๑๔)

ข้อความข้างต้นสอนว่า ผู้ที่อยู่ในฐานะปกครองคน หากข่มเหงรังแกผู้อื่น ไม่ว่าจะทำการสิ่งใด ก็ไม่เกิดความเจริญรุ่งเรือง การตั้งตนชอบ จะทำให้คนอื่นไม่สามารถเอาความคิดหรือหาเรื่องร้าย ๆ ไล่ตัวเราได้ ไม่ทำให้เกิดความเดือดร้อน โดยเฉพาะผู้ที่ต้องปกครองคนอื่น มีคนจำนวนมากมองดูอยู่ จะต้องระมัดระวัง และตั้งตนอยู่ในคุณงามความดี

๑.๕ การไม่โอ้อวดและหลงตน

ในคองสิบสี่ ที่กล่าวถึงชีวิตไพร่คองนาย มีคำสอนว่า เป็นผู้ปกครองไม่ควรอวดตัวอวดตนและหลงตนเอง อย่าคุยโตโอ้อวดข่มเหงผู้อื่น เพราะหากประชาชนไม่พร้อมใจ จะทำอะไรก็ยาก ไพร่กับนายต้องอาศัยกัน ได้ดีแล้วอย่าลืมห่วง เป็นใหญ่แล้วให้รู้จักรักผู้น้อย ได้ดีมีตำแหน่งแล้วอย่าลืมห่วง ลืมพื้นฐานเดิม ใครทำดีก็ให้เคารพนับถือ วรรณกรรมเรื่องสร้อยสายคำพบคำสอนที่มีความสอดคล้องกับเรื่องการไม่โอ้อวดตนหลงตน ดังข้อความว่า

เจ้าอย่า	ได้อวดอ้าง	ถือเถิดว่าโตดี
เอาแต่	ความโมโห	ข่มเขาผู้่งข้า

(๔/๑๓/๑/๔)

ข้อความนี้มีความสำคัญสำหรับผู้มีบทบาทหน้าที่ปกครองคนอื่น หากคนเหล่านี้เอาแต่โอ้อวดตน เพื่อข่มคนอื่น ก็จะทำให้ไม่สามารถปกครองคนอื่นได้ เนื่องจากคนเขาไม่ให้ความเคารพนับถือ เป็นคำสอนที่ชาวอีสานให้ความสำคัญสำหรับผู้ที่จะปกครองคนอื่น ซึ่งตรงกับสุภาษิตอีสานที่ว่า “ครันเจ้าได้ขี้ข้างกั้งข่มเป็นพญา อย่าได้ลืมหวนาผู้ขี้ควายคอนกล้า

แลครั้นเจ้าได้ชี้ข้างกึ่งย้อมสัปทน อย่าได้ล้มคนจนผู้หน้าดินข้าง” คือ ได้คิดแล้วอย่าลืมตัวเอง
 นั่นเอง ผู้ที่จะปกครองคนอื่นหากหลงไหลไปกับอำนาจหน้าที่ของตน จนลืมนึกถึงคนที่เคย
 ช่วยเหลือ ส่งเสริมให้ตนได้มีตำแหน่ง ได้มีงานที่ดีได้ ก็ย่อมไม่ได้รับความเชื่อถือ และไม่ได้
 ได้รับความไว้วางใจอีกต่อไป เมื่อจะทำการสิ่งใดก็ย่อมลำบาก

โดยสรุปวรรณกรรมเรื่องสร้อยสายคำ พบคำสอนด้านหลักการปกครองเมือง คือ
 ความเที่ยงธรรม ไม่เบียดเบียน ปกครองด้วยหลักพรหมวิหาร ๔ ตั้งตนไว้ชอบ และ ไม่โอ้อวด
 หลงตน ซึ่งคำสอนที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ มุ่งสอนผู้ที่มีบทบาทหน้าที่ในการปกครองผู้อื่น จะมี
 ความสอดคล้องกับหลักทศพิธราชธรรม ๑๐ ประการ ในบางข้อ และยังสอดคล้องกับคองสิบสี่
 ซึ่งเป็นคำสอนของปราชญ์อีสาน ๓ ข้อ คือ ฮิตเจ้าคองขุน ฮิตท้าวคองเพี้ย และฮิตไพร่คองนาย

๒. หลักปฏิบัติสำหรับพระสงฆ์

พระสงฆ์ คือ หมู่พระภิกษุผู้เป็นสาวกของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นผู้เรียนรู้พระ
 ธรรมวินัย แล้วปฏิบัติธรรมอย่างเคร่งครัด ดำเนินตามแนวทางที่พระพุทธองค์ทรงวางไว้
 พระสงฆ์ ทำหน้าที่เป็น ศาสนทายาท คือ เป็นผู้รับมรดกทางศาสนา ด้วยการรักษาพระธรรม
 ของพระพุทธองค์ แล้วนำออกเผยแผ่สั่งสอนให้ผู้อื่นรู้ตามสืบ ๆ กันมา โดยไม่เห็นแก่ความ
 เหนื่อยยาก ทำให้ผู้ที่เกิดมาภายหลังยังมีโอกาสพบพระพุทธศาสนาด้วย

ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่า พระสงฆ์มีบทบาทต่อคนในสังคมมาก และเป็นผู้ที่คนในสังคม
 ให้ความเคารพนับถือ ในวรรณกรรมเรื่องสร้อยสายคำนั้น ปรากฏคำสอนเพียงประเด็นเดียว
 คือ อยาคณะ หรือ ผัสสะ คำว่า ผัสสะ แปลว่า ความกระทบ หรือในทางธรรมะ หมายถึง ความ
 ประชุมกันของ อยาคณะภายใน อยาคณะภายนอก และวิญญาณ แต่ละทาง ในทาง ๖ ทาง คือ
 อยาคณะภายใน ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ และอยาคณะภายนอก ได้แก่ รูป รส กลิ่น เสียง
 สัมผัส และเรื่องราว จากการศึกษาวรรณกรรมเรื่อง สร้อยสายคำ พบ คำสอนเรื่อง อยาคณะ
 ในตอนที่พระพุทธเจ้าเทศนาสั่งสอนพระอินทกะมหาบุลลี ดังข้อความ

อย่าได้	ทวยมือยื้อ	จับเงินของท่าน
ให้เขา	วางล้มแล้ว	เสานั้นจึงค่อยเอา
อันว่า	ตาของเจ้า	อย่าหลิงแลอันต่าง
จบนแสงาม	ก็อย่าได้เอื้อเพื่อ	นำแต่แม่หญิง
อันว่า	หูของเจ้า	อย่ายินดีแต่อันม้วน
มิเสีย	จับและฮ้อง	เซาท้อนให้หีสก โกล

อันว่า	ดังของเจ้า	อย่าคมเขยชมกลิ่น	
หอมและเหม็น	เจ้าอย่าได้	สัมผัสต้องถึกคัง	
	ตลอดชีวิहांถิ่น	รักษาดีถ้วนถี่	
เป็นของมีนเมา	แม่นสิหวานและส้ม	ชมพร้อมอย่าคิมเลย	
อันว่า	กายาเจ้า	อย่าดูเชิงอันอ่อน	
สุขุมล	ให้หลีกเว้น	อย่าได้นั่งนอน	
	ใจของเจ้า	อย่าคณิงหลายแห่ง	
อย่าสิ	คิดอยากได้	ของแท้สิ่งใด	
	มือของเจ้า	อย่าจับบายอันต่าง	
อย่าฟัก	พินคั้นไม้	แลจับเนื้อแห่งผู้หญิง	
	ดินของเจ้า	รักษาไปให้เห็นแน่	จึงเห็น
นับแต่	แมงมดไม้	ใส่เดือนน้อยอย่าเหยียบไป	

(๑/๑๘/๑/๑-๕)

ข้อความนี้เป็นการสอนพระสงฆ์ว่า อย่าได้หลงดูแต่สิ่งที่สวย ๆ งาม ๆ จนเพลิน โดยเฉพาะผู้หญิง อย่าหลงไหลพิงในเสียงอันไพเราะ ทั้งเสียงร้องและเสียงขับ จมูกก็อย่าได้หลงไหลดอมดมในกลิ่นหอมและเหม็น หากสิ่งใดเป็นของมีนเมาไม่ว่าหวาน เบียร์หรือของหมกก็อย่าได้คิม อย่านอนในที่นุ่ม ๆ อย่าได้มีใจปรารถนาต่อสิ่งใดเลย มือของเจ้าก็อย่าจับ พิน โคนคั้นไม้ หรือตะแคงเนื้อต้องควผู้หญิงอย่างเด็ดขาด และอย่าผลอไปเหยียบขี้ มด แมลง ใส่เดือนหรือสัตว์ทั้งหลาย

จากคำสอนนี้ เป็นการสอนพระสงฆ์ในการปฏิบัติตน เป็นการแสดงให้เห็นความสำคัญของการครองผ้ากาสาวพัสตร์ (คือ ไตรจีวร) อันถือเป็นธงชัยของพระอรหันต์ แสดงว่า เป็นผู้ที่หมดกิเลส เป็นผู้บริสุทธิ์แล้ว คนที่ไม่คู่ควรแก่การครองผ้านี้ คือ ผู้ที่ปราศจากทมะ ได้แก่ ปราศจากการฝึกตา หู จมูก ลิ้น กายใจ และ ผู้ที่ปราศจากสติจะ คือ ปราศจาก วชิ สัจจะ ไม่มีวาจาสัตย์ ซึ่งคำสอนนี้มีความสอดคล้องกับพุทธพจน์ ที่มาจากพระไตรปิฎกที่ว่า “อเปโต ทมสฺสเจเน น โส กาสา วมรหติ” ผู้ปราศจากทมะและสติจะ ไม่ควรครองผ้ากาสาวะ

๓. หลักปฏิบัติสำหรับบุคคลทั่วไป

เมื่อนุญ้ยมาอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม และเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กันในทางสังคมอยู่ตลอดเวลา ดังนั้น จึงทำให้เกิดประเพณี พิธีกรรม และอื่นๆ อีกมาก อันเป็นวิถีทางเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของมนุษย์เรา ทำให้คนในสังคมมีกิจกรรมร่วมกัน เพื่อให้อยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุขใคร่ใคร่ปรองดอง สามัคคีพร้อมเพรียงกัน

ในวรรณกรรมเรื่อง สร้อยสายคำ พบว่า คำสอนที่เป็นหลักปฏิบัติสำหรับบุคคลทั่วไป จำแนกคำสอนลักษณะนี้ได้ ๓ กลุ่ม คือ หลักปฏิบัติเกี่ยวกับการประกอบพิธีกรรม หลักปฏิบัติโดยยึดจารีต หลักปฏิบัติโดยยึดคำสอนศาสนาและความเชื่อ ดังนี้

๓.๑ หลักปฏิบัติเกี่ยวกับการประกอบพิธีกรรม

พิธีกรรม (Rituals) หมายถึง การปฏิบัติที่เป็นมาตรฐานทางวัฒนธรรม อันเกี่ยวกับสัญลักษณ์ที่กระทำใน โอกาสต่าง ๆ หรือหมายถึง พฤติกรรมทางสังคม อันละเอียดอ่อนที่ถูกกำหนดขึ้นเป็นขนบธรรมเนียม กฎหมายหรือระเบียบของสังคม ซึ่งแสดงออกถึงสัญลักษณ์ของคุณค่านิยม (สมิท สระอุบล. ๒๕๔๔ : ๑๒)

สรุปได้ว่า พิธีกรรมเป็นการกระทำที่คนเรากำหนดขึ้นเป็นขั้นเป็นตอน มีระเบียบวิธีเพื่อให้เป็นสื่อหรือหนทางที่จะนำมาซึ่งความสำเร็จในสิ่งที่คาดหวังไว้ เพื่อให้เกิดความสบายใจ และมีกำลังใจที่จะดำเนินชีวิตต่อไป เช่น พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนามีพุทธบริษัทเป็นผู้ร่วมประกอบพิธี โดยแฝงปรัชญาธรรมไว้เป็นหลักการของพิธีกรรมนั้นด้วย โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะให้คนเข้าใจหลักธรรมโดยไม่รู้ตัว ดังจะเห็นได้จากพิธีทำบุญงานศพ ก็จะมีหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้องกับอยู่เสมอ

จากการศึกษาวรรณกรรมเรื่อง สร้อยสายคำ พบว่า มีคำสอนเกี่ยวกับเรื่องการประกอบพิธีกรรมเรื่องต่าง ๆ ดังนี้

๓.๑.๑ การประกอบพิธีงานแต่งงาน

งานแต่งงานชาวอีสานเรียกว่า “กินดอง” ถือว่าเป็นประเพณีสำคัญประเพณีหนึ่งซึ่ง ชูพิน สุวรรณฤทธิ์ (๒๕๒๘ : ๑๕๕ - ๑๕๗) ได้สรุปว่า การแต่งงานมี ๒ แบบ คือ อาวาหมงคล คือ ชายหญิงที่แต่งงานกันแล้วฝ่ายหญิงจะต้อง ไปอยู่บ้านฝ่ายชายอีกแบบหนึ่งคือ วิวาหมงคล เมื่อหญิงชายที่แต่งงานกันแล้วฝ่ายชายต้อง ไปอยู่บ้านฝ่ายหญิง

การแต่งงานจะเกิดขึ้นเมื่อชายหญิงตกลงใจจะแต่งงานกัน ฝ่ายชายจะแต่ง
ขันหมากไปสู่ขอ โดย ขันหมากประกอบด้วย หมากพลู จัดลงขัน ๑ ใบ มอบให้ผู้ใหญ่ที่เคารพ
ไปสู่ขอต่อพ่อแม่ของฝ่ายหญิง ถ้าพ่อแม่ฝ่ายหญิงตกลงจะรับขันนั้น ถ้าตกลงจะคืนขันนั้น
กลับไป เมื่อฝ่ายหญิงตกลงรับการสู่ขอ ทั้งสองฝ่ายจะตกลงเรื่องสินสอด (ค่าครอง) สินสอดจะมี
ค่ามากหรือน้อยขึ้นอยู่กับฐานะของฝ่ายหญิง สินสอดที่ตกลงกันไว้ฝ่ายชายจะนำมามอบให้ฝ่าย
หญิงในวันแต่งงาน หลังการสู่ขอฝ่ายชายจะมีสิ่งของที่แสดงความรักของตน ไปฝากไว้ให้ฝ่าย
หญิง ของนั้นอาจเป็นสร้อยคอ แหวน เป็นต้น เมื่อถึงวันแต่งงานจะมีพิธีสู่ขวัญ และมีพิธีการ
ปฏิบัติหลายอย่าง ซึ่ง วิจิตรา ขอนยาง (๒๕๓๒ : ๑๒๒) ได้กล่าวว่า การสู่ขวัญในประเพณี
แต่งงานมีจุดมุ่งหมายเพื่อรับขวัญสมาชิกคนใหม่ให้มีความอบอุ่น เพื่อให้เป็นสิริมงคลแก่
ครอบครัวเป็นการแสดงความขอบคุณต่อญาติผู้ใหญ่และผู้ที่มีร่วมงาน และให้เป็นนิมิตดีใน
การครองเรือนของคู่บ่าวสาวต่อไปในอนาคต จากการศึกษาวรรณกรรมอีสานเรื่อง สร้อยสายคำ
พบคำสอนเกี่ยวกับการประกอบพิธีแต่งงาน ดังนี้

ในกรณีที่คู่แต่งงานนั้นเป็นกำพร้า การประกอบพิธีก็ต้องมีความแตกต่างจาก
คนทั่วไป การจัดพิธีบาศรีสู่ขวัญจะประกอบได้ฤกษ์บ้าน เพราะบ้านของชาวอีสาน นิยมสร้าง
แบบมีได้ฤกษ์สูง จึงไม่สู่ขวัญบนเรือน การนั่งเข้าพิธีสู่ขวัญ เจ้าสาวจะนั่งซ้าย เจ้าบ่าวจะนั่งขวา
และมีขั้นตอนการปฏิบัติ ดังข้อความว่า

ถ้าหาก	ชายเป็นกำพร้า	พ่อแม่ตายเหมิด
ก็บ่	ควรเอามือ	ช่วยกันตักช้อน
	ให้ผูกตามโบราณท่อน	มันข้อดีทุกส่วน
จึงจัก	สุขเมื่อเถ่า	เอาแล้วก็ยอมดี
อันนี้	แม่หญิงเป็นกำพร้า	พ่อแม่ตายเหมิด
ก็พึง	ให้กระทำ	ดังเดียวกันแท้

(๓ / ๗ / ๒ / ๒)

ข้อความสอนว่า หากฝ่ายชายหรือเจ้าบ่าวเป็นกำพร้าทั้งพ่อแม่ ในพิธีแต่งงาน
ไม่ควรให้มือช้อนไขว้กัน ควรผูกข้อมือธรรมดา จะทำให้ทั้งคู่มีความสุขจนถึงแก่แก่ แต่งงาน
กันแล้วก็เป็นมงคล อีกประการหนึ่ง หากผู้หญิงเป็นกำพร้าพ่อแม่ ก็ให้ทำเช่นเดียวกัน

ในวรรณกรรมเรื่องสร้อยสายคำ ยังสอนว่าหากฝ่ายชายหรือเจ้าบ่าวเป็นกำพร้า
ทั้งพ่อแม่และฝ่ายหญิงหรือเจ้าสาวเป็นกำพร้าพ่อแม่เช่นเดียวกัน ขณะเจ้าพาทขวัญให้ผู้หญิงหรือ

เจ้าสาวอยู่ทางทิศใต้ให้ฝ่ายชายหรือเจ้าบ่าวอยู่ทางทิศเหนือและให้เอาแขนของฝ่ายชาย พาด
แขนซ้ายของฝ่ายหญิง ดังข้อความ

อันนี้	ผู้ชายเป็นกำพร้าว้า	พ่อแม่ตายไป
แม่หญิง	เป็นกำพร้าว้า	พ่อแม่ตายไป
ยามเมื่อ	โสมพาช้วน	ให้แม่หญิงอยู่ทางใต้
ให้ผู้ชาย	อยู่ทางข้าง	ทางเหนือจั่งสิแม่น
ให้เอา	แขนขวาของผู้ชาย	พาดแขนซ้ายของผู้หญิง

(๓ / ๗ / ๒ / ๓)

วรรณกรรมสร้อยสายคำยังสอนว่า หากฝ่ายชายหรือเจ้าบ่าวเป็นกำพร้าว้าแต่งงาน
กับหญิงที่ไม่ได้กำพร้าว้าหรือฝ่ายหญิงหรือเจ้าสาวเป็นกำพร้าว้ามาแต่งงานกับชายที่ไม่กำพร้าว้าไม่
ควรให้มือซ้อนกันพาดหรือไขว้กัน ควรผูกข้อมือธรรมดาที่พอ ดังข้อความ

อันนี้	ชายกำพร้าว้า	มาเอาหญิงลูกท่าน
	แม่หญิงกำพร้าว้า	มาเอาชายลูกท่าน ก็ดี
ปลักร	เอามือเข้าซ้อน	กันแท้ให้ผูกเอา

(๓ / ๗ / ๒ / ๔)

จากคำสอนดังกล่าวมาข้างต้น แสดงให้เห็นว่าในสังคมอีสาน เมื่อหญิงชายจะ
แต่งงานกันก็ต้องคำนึงถึงเรื่องสถานภาพของบิดามารดาของกลุ่มแต่งงาน ด้วยว่ายังมีชีวิตอยู่
หรือไม่

นอกจากนี้วรรณกรรมเรื่องสร้อยสายคำ ยังปรากฏคำสอนที่กล่าวถึง ข้อห้าม
ในการจัดพิธีแต่งงาน ซึ่งการจัดพิธีแต่งงานนั้นถือว่าเป็นงานมงคล ดังนั้น เมื่อจะจัดงานนี้ขึ้น
ต้องมีการดูแลขยันและคำนึงถึงหลายสิ่ง จากการศึกษาพบข้อห้าม ดังนี้

กรณีมีคนตั้งครรภในบ้าน หากมีคนตั้งครรภในบ้านของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งนั้น
ไม่ควรจัดงานสิริมงคลขึ้น ซึ่ง ดนุพล ไชยสินธุ (๒๕๔๔ : ๗๐) ได้กล่าวว่า ท้องถิ่นเหนือ
นั้น มีวัฒนธรรมเชิงห้ามเกี่ยวกับการมิให้คนท้องเข้าร่วมพิธีต่าง ๆ เพราะคนท้องนั้นชาว
ล้านนาเรียกว่า “คนมาน” ซึ่งตรงกับคำว่า “ซัษ์มาร” คนท้องจึงกลายเป็นตัวอัปมงคล สำหรับ
ประกอบพิธีกรรมของชาวล้านนา ในวรรณกรรมเรื่องสร้อยสายคำ ปรากฏคำสอนที่ว่า หาก

มีคนตั้งครรภในบ้านเจ้าบ่าว หรือบ้านเจ้าสาวอยู่ก่อนแล้วก็ไม่ควรจะไปแต่งงานด้วย จะเกิด
อาเพศ ดังข้อความ

อันนี้ มีคนมานในเฮือนนั้น อย่าไปซุเสียงฮ่วม
จักจิบหายขนาดล้า คำฮ้ายก็หากมี แท้ตาย

(๓/๖/๑/๔)

จากตัวอย่างนี้เป็นคำสอนที่ต้องการให้คำนึงถึงเรื่องความปลอดภัยของหญิง
ที่มีครรภว่าหากมีการจัดงานแต่งงานในบ้านที่มีครรภ ซึ่งต้องมีการเตรียมงานเพื่อต้อนรับผู้ที่
จะมาร่วมงาน ดังนั้น จะทำให้หญิงมีครรภต้องทำงานหนัก ทั้งจัดเตรียมงานและต้อนรับแขก
ทำให้หญิงมีครรภไม่มีเวลาพักผ่อนอย่างพอเพียง ส่งผลต่อสุขภาพและอาจส่งผลต่อสุขภาพ
ของลูกในครรภด้วย

วรรณกรรมสร้อยสายคำ ปรากฏข้อห้ามจัดพิธีแต่งงานในกรณีที่มีคนตาย
ในบ้านว่า หากมีคนตายในบ้านฝ่ายเจ้าบ่าวหรือฝ่ายของเจ้าสาว ไม่ให้จัดงานแต่งงาน
ดังข้อความว่า

อัน ๑ มีคนตายในห้อง เฮือนนางซุ้มึง ก็ดี
คืนนั้น ญิงชายก็ตั้งเว้า อย่าซูด่านกล่าวเมีย

(๓/๖/๒/๒)

จากคำสอนนี้ เป็นการสอนให้ชายหญิงรู้จักความเหมาะสม กาลเทศะว่าหากมี
คนตายในบ้านหรือแม้แต่ในหมู่บ้าน ไม่ควรจัดงานแต่งงาน ซึ่งเป็นสิริมงคลขึ้น เพราะอาจเป็น
การที่ไม่เหมาะสม ผู้ที่สูญเสียอยู่ในช่วงของความโศกเศร้า

หากเกิดเหตุการณ์ที่ไม่เป็นมงคล เมื่อจะจัดงานแต่งงานแล้วเกิดเหตุการณ์ที่
เป็นกลางไม่ดี เช่น แผ่นดินไหว ไฟผ่าบ้านเรือนหรือผัดต้นไม้ที่อยู่ใกล้บ้าน จะต้องมีการสวด
อุบาทว์ ซึ่ง สวิง บุญเจิม (๒๕๓๖ : ๑๒๐) ได้อธิบายถึงการสวดอุบาทว์ว่ามีวิธีการปฏิบัติ ดังนี้

“...การสวดอุบาทว์จะต้องนิมนต์พระมาสวดพระปริตรมงคล
ธรรมคา แต่เมื่อจบแล้ว ให้พระท่านสวดหนังสือ “อุบาทว์” เพื่อไล่เสนียด
จัญไรด้วย ถ้าไม่มีหนังสือสวดอุบาทว์ให้สวดไชยน้อย ไชยใหญ่ แต่ถ้าไม่ได้
สวดยันทุนนิมิต ตั้งฯลฯ ๓ รอบ ๗ รอบ หรือ ๑๐๘ แล้วแต่อุบาทว์นั้นน้อย
ใหญ่ ขนาดไหน ให้ทำน้ำมนต์ และประพรมน้ำมนต์ล้างอุบาทว์ ด้วยยัน

ทูนนิมิตต์ตั้ง ฯลฯ และประพรมน้ำมนต์ เพื่อความเป็นสิริมงคล เวลาทำให้
 แต่งขัน ๕ ขัน ๘ (ดอกไม้ขาว ๕ คู่ เทียน ๕ คู่ ขันแปด ดอกไม้ขาว ๘ คู่
 เทียน ๘ คู่) ใส่ภาชนะไว้ต่างหากไม่ให้ตั้งบนโต๊ะหมู่...”

นอกจากนี้แล้ว พระอริยานุวัตร เขมจารีเถระ (๒๕๒๘ : ๒๕) ได้กล่าวถึง
 ความเชื่อเกี่ยวกับฟ้าผ่าเรือน ถูกคนในเรือนตาย ถูกเสาเรือนหลังคาใหม่ จะต้องนิมนต์
 พระสงฆ์ แก้บาปเคราะห์เรือนของคน เพื่อให้หายความกังวล พร้อมอาราธนาเทศน์หนังสือ
 อุณหสวีย์ชัยปัญญาบารมี เข้าตัดบาตรเลี้ยงพระสงฆ์ สวดกระทงผอกผี บาปเคราะห์ นิมนต์สวด
 ถอดคั่นเสาที่ถูกฟ้าผ่าพร้อมสวดอุตติ แล้วปลุกหัวบ้านชน (พลับพลึง) ในทิศทั้ง ๘ ของเรือนนั้น
 ประพรมน้ำมนต์ เป็นอันเสร็จพิธี บางท้องถิ่นนิยมปลุกติดขอบรั้วบ้าน ชาวบ้านเรียกว่า “หัวบ้าน
 ฟ้า”

ในวรรณกรรมเรื่องสร้อยสายคำ ปราบภูค้ำสอนที่ห้ามจัดพิธีแต่งงานเมื่อเกิด
 เหตุการณ์แผ่นดินไหว ขางบ้านหักหรือฟ้าผ่าไม้ ฝ่าลานบ้าน หรือสิ่งใด ๆ ดังข้อความ

อันนี้	แผ่นดินไหวก้อง	ขางเฮือนหักถล่ม
	นิมิตฟ้าผ่าไม้	เฮือนอุย้าห่มุ่สถาน
	ฝ่าเดินบ้าน	สรรพสิ่งสันใด
ก็	ควรปลุกแปง	แต่งงานวันนั้น

RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY (๓ / ๖ / ๑ / ๓)

จากตัวอย่างข้างต้น เป็นคำสอนที่เตือนสติว่าก่อนจะทำการสิ่งใดนั้น ให้
 ไตร่ตรองสถานการณ์ รวมไปถึงสภาพแวดล้อมในช่วงนั้นเสียก่อน เพื่อความเป็นสิริมงคลของ
 ตนเองและครอบครัว การเกิดแผ่นดินไหวหรือฟ้าผ่าลานบ้านถือว่าเป็นลางไม่ดี สวิง บุญเจิม
 (๒๕๓๖ : ๑๑๑) ได้กล่าวว่า การเกิดฟ้าผ่าเรือนนั้น เป็นนิมิตหรือเป็นสิ่งที่บอกกลางร้ายแก่เรือน
 นั้น หากจะทำสิ่งใดที่เป็นมงคล เช่น งานแต่งงาน ข้อห้ามดังกล่าวจึงเป็นการเตือนสติเจ้าของ
 บ้านให้ตั้งอยู่ในความประมาท จาก ลางร้ายที่จะเกิดขึ้นอาจมีผลต่อตนเองและคนในบ้านได้
 การทำการสิ่งใดควรให้เกิดสิริมงคลแก่ตนเองและครอบครัว คนอีสานเชื่อว่าลางนั้นมีทั้งดี
 และไม่ดี และให้ฟังเข้าใจว่า คนที่พบลางนั้นเชื่อว่าฟ้าดินท่านรักท่านบอกเหตุให้เราทราบและ
 หาทางแก้ไข

๓.๑.๒ การประกอบพิธีงานศพ

การตาย คือ การสิ้นสุดลมหายใจ เป็นสิ่งที่ทุกคนไม่สามารถหลีกเลี่ยงให้พ้นได้ ตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา คือ การเกิดขึ้นตั้งอยู่และดับไป เป็นกฎที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ ดังนั้น เมื่อตายไปแล้วจะต้องมีพิธีกรรมเกี่ยวกับคนที่ตาย ร่างที่ตายไปแล้วเรียกว่า “ศพ” ประเพณีการทำศพในสังคมแต่ละแห่ง จะปฏิบัติแตกต่างกันตามประเพณีของคน ในสังคมอิสลามโบราณเมื่อมีคนตายแล้วจะนำศพไปป่าช้าเพื่อเผาหรือฝังศพนั้น

ปรีชา พิณทอง (๒๕๔๒ : ๘๒๑) กล่าวว่า งานศพ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “งานเฮือนดี” หมายถึง ฉลองเรือนมงคล หรือบุญฉลองเรือนมงคล ซึ่งเป็นการเรียกงานบุญนี้ให้ตรงกันข้ามกับความเจริญเพราะบุญงานเฮือนดี คือพิธีงานศพ การงาน (ฉลอง) เฮือนดีนั้น บางท้องถิ่นกระทำกันในวันทีศพยังไม่ได้นำไปปลง แต่บางท้องถิ่นไม่นิยมนำศพมาบำเพ็ญกุศลที่บ้าน คือจะนำศพไปปลงป่าช้า (ภาษาไทยเหนือเรียกว่า “ป่าเฮว”) ในวันเดียวกันเลย หลังจากที่ปลงศพแล้วผู้ร่วมปลงศพจะมารวมกันที่บ้าน เลี้ยงอาหารและเล่นกีฬาพื้นเมือง แข่งขันกัน เรียกว่า “งานเฮือนดี” ซึ่งอาจจะทำบุญงานเฮือนดีสองหรือสามวันก็มี บุญงานเฮือนดีนี้ ผู้มาร่วมงานจะสนุกสนาน ไม่นิยมแสดงความโศกเศร้าต่อเจ้าภาพแต่อย่างใด

การตายของคนในโลก มีลักษณะการตายที่แตกต่างกัน ตามวิสัยอำนาจของกรรม ผู้ตายบางคนเป็นที่สะพรึงกลัว เช่น การตายโหง ส่วนการตายท่า เป็นต้น จะนำไปฝังที่ป่าช้าฝังศพโหง ซึ่งจัดเป็นป่าช้าไว้ต่างหาก ลักษณะของตายโหง เช่น ตกน้ำตาย ตกต้นไม้ตาย ควายขวิดตาย เป็นต้น ผู้ตายลักษณะเช่นนี้ห้ามเอาศพเข้าบ้านเรือน

ประเพณีเกี่ยวกับการตายในสังคมอิสลาม มีพิธีกรรมหลายประการ เป็นความเชื่อของท้องถิ่นอิสลามที่ต้องการจะให้ดวงวิญญาณของผู้เสียชีวิตไปสู่สุคติอย่างสงบสุข ด้วยการทำพิธี ต่าง ๆ ในวรรณกรรมเรื่อง สร้อยสายคำ ปราภูกำสอนที่เกี่ยวกับการปฏิบัติเมื่อเกิดการตาย ดังต่อไปนี้

๑) การอาบน้ำศพ

การตายมีอยู่ ๒ อย่าง คือ ผู้ตายอย่างไม่บริสุทธิ์ เช่น ผูกคอตาย ตกต้นไม้ตาย ฯลฯ เหล่านี้เรียกว่า ตายโหง ศพของผู้ตายด้วยเหตุชนิดนี้ เขาไม่มีการอาบน้ำศพ ไม่ตราสัง และต้องฝังหรือก่ออิฐถือปูนไว้ตามวัด และอีกอย่างหนึ่ง ผู้ที่ป่วยเป็นโรคตายตามปกติ จะมีพิธีอาบน้ำศพ การอาบน้ำศพนั้น มีความมุ่งหมายหลายอย่าง เช่น ทางพราหมณ์นิยมกันว่า อาบน้ำเพื่อล้างบาปให้แก่ผู้ตาย ด้วยพราหมณ์ทั้งหลายนับถือว่า น้ำในแม่น้ำอิรวดีเป็นของล้าง

บาปได้ เขานิยมกันดักเอามาล้างบาปให้ผู้ป่วยหนักใกล้จะตาย ส่วนฝ่ายแชนนิยมกันว่า การอาบน้ำทาแป้งให้แก่ศพอย่างหมดจดแล้ว เมื่อผู้ตายไปเกิดในชาติใดรูปร่างจะได้สวยหมดจดงดงาม ส่วนชาวพุทธก็มีพิธีอาบน้ำศพเช่นกัน

ในประเพณีอิสลาม คนอิสลามจะใช้สัมป่อยหรือใบมะขามคั้น แล้วเติมน้ำเย็นพอให้อุ่น ต้องตัดเล็บมือเล็บเท้าศพด้วย อาบเสร็จแล้วเอาขมิ้นสดตำหรือฝน ขยี้กับมะกรูดซึ่งเดือนฝิวออกให้หมด คั้นเอาน้ำไปทาทามร่างกายศพ แล้วเอาผ้าขาว ๔ ผืน ผืนสี่เหลี่ยมโตขนาดผ้าเช็ดหน้าซับที่หน้า ผ้ามือ และผ้าเท้าก่อน เอารอยรูปของฝ่ามือฝ่าเท้าแจกถูกลานให้เป็นที่ระลึก เหตุที่ต้องมีการอาบน้ำศพนั้นกล่าวว่าเป็นการชำระร่างกายให้สะอาด ปราศจากมลทิน ในที่นี้ เสฐียร โกเศศ (๒๕๐๐ : ๔๑๕) ได้กล่าวว่า การอาบน้ำทาทามนั้น เป็นการทำความสะอาดชำระร่างกายผู้ตาย เพื่อจะได้ไปสู่สถานที่ใน โลกอื่น โดยมีลักษณะบริสุทธิ์หมดจด บางทีการอาบน้ำศพก็เพื่อเตรียมตัวไปไหว้พระจุฬามณีเจดีย์

ส่วนบุคคลที่ควรอาบน้ำศพให้คนตายแต่ละแห่งจะไม่เหมือนกัน บางแห่งจะให้คนเฒ่าคนแก่ หรือสัปเหร่อเป็นผู้อาบให้ บางแห่งจะให้คนใกล้ชิด เช่น พ่อแม่ตายจะให้ลูกเป็นผู้อาบให้ สามียายจะให้ภรรยาเป็นผู้อาบให้ เพราะถือว่าเป็นการชำระร่างกายให้คนที่นับถือเป็นครั้งสุดท้ายถือว่าเป็นบุญ แต่บางเวลากลับไม่ให้บุคคลดังกล่าวเข้าไปใกล้เลย เพราะกลัวจะทนเห็นสภาพไม่ไหวจะทำให้ร้องไห้ได้ ซึ่งเป็นการไม่ดี (สำลี รักสุทธี. ๒๕๔๔ : ๑๑๘ - ๑๑๙) จากการศึกษาในวรรณกรรมเรื่องสร้อยสายคำ ปราภูกุคำสอนที่บอกวิธีการอาบน้ำศพ ดังข้อความ

อันคนใด	ตายตกน้ำ	ให้ทำตามดังกล่าว พญาเอย
ให้คนเอา	ขมิ้นกับดินฝุ่นผงพร้อม	สมเข้าใส่กัน
แล้วจึง	เอาทาเนื้อ	ตัวมันมรมิ่ง
	ลูบขึ้นสามลูบลงเจ็ดทีแล้ว	จึงเผาที่อนบ่ว่าหยั่ง

(๒ / ๑ / ๒ / ๓)

ข้อความนี้สอนว่า หากมีคนตายเพราะตกน้ำให้นำขมิ้นบิบเอาน้ำมาผสมกับดิน ฝุ่นผง แล้วนำไปทาที่ตัวผู้ตาย โดยลูบขึ้น ๓ ครั้ง ลูบลง ๗ ครั้ง แล้วจึงเผาศพ

มนัส สุขสาย (๒๕๕๒ : สัมภาษณ์) ได้กล่าวเกี่ยวกับพิธีการอาบน้ำศพว่าการลูบขึ้น ๓ ที นั้น เป็นการสอนให้รู้ว่าในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ ต้องใช้ไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ชำระล้างร่างกาย วาจา ใจตนให้สะอาดบริสุทธิ์เสมอ ส่วนการลูบ ๗ ที เป็นวิสุทธิมรรค ๗ เป็นการอธิบายนาคีล สมาธิ และปัญญา ตามแนววิสุทธิ ๗ คือ การบำเพ็ญไตรสิกขาให้บริบูรณ์

เป็นขั้นไป โดยลำดับจนบรรลุจุดหมาย คือ นิพพาน มี ๗ ขั้น ซึ่ง บุญเกิด พิมพ์รวมธาตุ

(๒๕๒๐ : ๒๑๗ - ๒๑๘) อธิบายว่า

ศีลวิสุทธิ คือ ความหมกจดแห่งศีล

จิตตวิสุทธิ คือ ความหมกจดแห่งจิต

ทิฐิวินิวิสุทธิ คือ ความหมกจดแห่งทิฐิ

กัณฑ์วิตรณวิสุทธิ คือ ความหมกจดแห่งวิญญานเป็นเครื่องข้ามพ้นความ

สงสัย

มักคามักญาณทัสสนวิสุทธิ คือ ความหมกจดแห่งญาณเป็นเครื่องรู้เห็นว่า

ทางหรือมิใช่ทาง

ปฏิบัติทาญาณทัสสนวิสุทธิ คือ ความหมกจดแห่งญาณอันรู้เห็นทางดำเนิน

ญาณทัสสนวิสุทธิ คือ ความหมกจดแห่งญาณทัสสนะ

เมื่อทำพิธีอาบน้ำศพแล้ว ก็จะต้องแต่งตัวหวิผสมศพให้เรียบร้อย บ้างก็หวิสามหนเท่านั้น บ้างก็หวิกลับไปข้างหน้าซีกหนึ่ง หวิกลับข้างหลังซีกหนึ่ง การหวิไป ๒ แบบนี้ หมายถึง สำหรับคนตายครั้งหนึ่ง สำหรับคนเป็นครั้งหนึ่ง หลังจากหวิเสร็จ จะต้องหักหวิที่ใช้ทิ้งหรือโยนใส่ลงไป ในโรงศพ หวิผสมเสร็จก็มุ่งผ้าให้ศพ สวิง บุญเจิม (๒๕๕๒ : สัมภาษณ์) ได้กล่าวว่า การนุ่งผ้าให้ศพนั้นจะกระทำเหมือนกับการแต่งตัวของคน ให้ใช้ผ้าขาวนุ่งในชั้นแรก เอาชายพกไว้ข้างหลัง แล้วนำเสื้อขาวมาสวมให้ โดยเอารังคุมไว้ข้างหลังให้ต่างกับการใส่เสื้อคนเป็น แล้วเย็บเนาเป็นตะเข็บลงมาหาเอวทั้ง ๒ ข้าง ให้ห่มผ้าเฉียงจากขวามาซ้าย เสร็จแล้วจึงนำเสื้อผ้าใหม่อีกชุดหนึ่ง มาสวมใส่ทับข้างนอกอย่างที่คนธรรมดาใส่กัน ซึ่ง คำสอนที่แฝงอยู่ในเรื่องนี้ คือ คนเรานั้นเกิดด้วยทิฐิ ตายด้วยทิฐิ อวิชาปิคหน้า ปิคหลัง การนุ่งห่มชั้นแรก หมายถึง ความตาย การนุ่งห่มชั้นที่สอง หมายถึง การเกิด คนเรามีเกิดและดับ ไปวนเวียนอยู่ในสังสารวัฏ

ถึงแม้ว่าร่างกายของมนุษย์เรานั้น จะยอมสลายเปลี่ยนรูปเป็นสารอินทรีย์และอนินทรีย์ เช่นเดียวกับ สิ่งของต่าง ๆ บนโลกนี้ แต่มนุษย์เรานั้นมีสิ่งพิเศษต่างจากสรรพสิ่งทั่วไป เพราะมนุษย์เรานั้นมีวัฒนธรรม มีจิตวิญญาน ดังนั้น การอาบน้ำศพ แม้จะเป็นสิ่งที่มนุษย์เราสร้างขึ้นเพราะความเชื่อทางศาสนา แต่การอาบน้ำศพนี้น่าจะเป็นประเพณีที่คนเราต้องการเคารพและให้เกียรติผู้ตาย ศาสนาพุทธนั้นสอนเรื่องทุกข์ และความตายไม่ให้ไปยึดติดกับความตาย และการมีตัวตน ดังนั้นร่างที่เรา ไปอาบน้ำหรือไปไหว้ในตอนที่ยังมีชีวิตอยู่ เหมือนกับเราไหว้ซากสิ่งที่ไม่มีชีวิตอื่น ๆ ทางที่ดี เราควรไปอาบน้ำให้กันตอนที่ยังมีชีวิตอยู่ ทำความดีให้

กัน คุณแลกกันตอนยังมีชีวิตอยู่ พวกเข้เข้าวัดฟังธรรม ตั้งแต่มีชีวิตอยู่จะได้สะสมบารมีไปเรื่อย ๆ
 โยอย่าทำความดีกับซากที่ไม่มีลมหายใจเพราะคนตายไม่รับรู้อะไรอีกแล้ว

๒) การปลงศพ

เมื่อมีการตายเกิดขึ้นก็ต้องมีการทำศพ หรือปลงศพ การปลงศพต้องขึ้นอยู่กับว่าผู้ตายตายแบบใด อรรถ นันทจักร (๒๕๓๑ : ๔๕) กล่าวว่า การปลงศพนั้นมี ๒ ลักษณะ
 คือ การปลงศพด้วยไฟ ในกรณี เป็นการตายธรรมดา เช่น แก่ตาย ป่วยตาย เป็นต้น ส่วนการ
 ปลงศพด้วยดิน หรือการฝัง ในกรณีเป็นการตายที่ไม่ปกติ เช่น ตายเพราะถูกฆ่า หรือตายด้วย
 อุบัติเหตุ รถมชน ตกน้ำ ตกต้นไม้ เป็นต้น

จากการศึกษาวรรณกรรมเรื่องสรี้อยสาวยคำ ปราภฏคำสอนเกี่ยวกับการปลง
 ศพ ในกรณีที่มีการตายลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

๒.๑) การปลงศพด้วยไฟ หรือ เผาจากการศึกษาวรรณกรรมเรื่องสรี้อย
 สาวยคำ ปราภฏ คำสอนเกี่ยวกับการตายในลักษณะต่าง ๆ ที่จะต้องปลงศพด้วยไฟ หรือ เผา ดังนี้

คนผู้ใด	ตายเจ็บไข้	เหลือกำลังหนักหน้อย
	หลายขวมมือ	ไปแล้วจึงตาย
พญากี้	จึงปูนแปงสร้าง	ตามบูรณแต่ปางก่อน
	จึงกระทำสืบสร้าง	บุญผู้ส่งทาน
	มีวัดอุอันโคให้	ทานไปได้ทุกอย่าง
เอาไว้	เหิงก็หากได้	หลายมือก็บ่ขวง
กุสลา	ก็ควรให้	สังคหะธรรมก็ควรสูต
เอาพระ	สังฆเจ้า	นำหน้าก็ยอมดี
บ่ห่อน	มีเชื้อฮ้าย	อนตายบ่ห่อนเกิด
ฝูงวงศา	และโคตรเชื้อ	ภายหน้าให้แต่งตาม
ตัวโค	บ่กระทำตามเว้า	เทศนาสอนสั่ง มานี้
อันว่า	เมืองจันทคามมหาราชเจ้า	อย่าหวังท่อนว่าลีเสื่อง

จากข้อความสอนว่า หากมีคนตายเพราะเจ็บไข้ได้ป่วยมาหลายวันแล้วจึงตาย หรือสิ้นชีวิต ให้ทำบุญทำทานอุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ตายได้ทุกประการ ตามธรรมเนียมที่ปฏิบัติมาแต่โบราณ จะเอาศพไว้หลายวันก็ได้ ไม่คิดประเพณี จะสวดพระอภิธรรมก็ได้ จะนำศพไปเผาให้พระภิกษุเดินนำหน้าไปก็ได้ยิ่งดี จะได้ไม่มีทุกข์เข็ญอันใด หากเกิดขึ้นแก่ญาติพี่น้องวงศ์ตระกูล ก็ให้ทำตามอย่างเคร่งครัด หากใครไม่กระทำตามที่เทศนาสั่งสอนไว้บ้านเมืองก็จะไม่มีทางที่จะเจริญรุ่งเรือง

อันนี้	เฮือนเดียวตายสองคน	วันเดียวกันแท้
คนผู้	ตายน่าหลังนั้น	ควรเอาลงก่อน
	คนผู้ตายก่อนนั้น	เอาไว้ส่งนำหลัง
	คนผู้ตายดูนั้น	ไม่ควรเผาให้ฝังเปล่า
	สังคหะธรรมอย่าสูต	สังฆเจ้าอย่าฮับทาน
	ส่วนผู้ตายก่อนนั้น	จึงควรทานทุกอย่าง
สังคหะธรรม	ก็ควรสูตอ้าง	สังฆเจ้าก็ฮับทาน
ส่งสการ	ด้วยไฟก็หากได้	กินทานนาก็ประเสริฐ
อันว่า	เฮือนและบ้าน	ภายนอกก็สูงเฮือง
ค้นบ่	กระทำตามเบื่อง	อนตายจักบังเกิด
เคราะห์แล	เข็ญมีอยู่เลื่อย	ภายนอกป่วย

(๒ / ๔ / ๒ / ๒ - ๔)

ในข้อความนี้สอนว่า หากคนในครอบครัวเดียวกันตายพร้อมกันสองคน ศพที่ตายทีหลังให้ฝังก่อน ศพที่ตายก่อนให้ฝังตามทีหลัง ศพที่ตายทีหลังไม่ควรเผาให้ฝังอย่างเดียว ห้ามสวดสังคหะธรรม พระสงฆ์ห้ามรับทาน ส่วนศพที่ตายก่อนสามารถทำทานได้ทุกประการ สวดพระอภิธรรมและสังคหะธรรมพระสงฆ์สามารถรับทานได้ สามารถเผาศพได้ ทำบุญให้ทานอุทิศส่วนกุศลให้ได้ ภายนอกหน้าบ้านเมืองก็จะเจริญรุ่งเรือง เพราะเหตุนี้ไม่มี

อันนี้	เฮือนเดียวไข้	สองคนพร้อมพรา
ครันว่า	มรมิ่งเมียน	ตายซ้ำผู้สอง
บ่ควร	ส่งสการด้วย	ไฟแซมคินอย่าเอาอยู่
บ่ควร	ให้ข้าวน้ำ	เวรเข้าแจกหา

(๒ / ๕ / ๑ / ๑)

ข้อความนี้สอนว่า หากครอบครัวเดียวกันเป็นไข้สองคน หากตายไปทั้งสองคน ไม่ควรนำศพไปเผาให้ฝังอยู่นำศพไว้ค้างคืน ไม่ควรให้น้ำให้ข้าวทำบุญทำทานด้วย
สรุปได้ว่า คำสอนเกี่ยวกับการปลงศพด้วยไฟ ที่พบในวรรณกรรมเรื่อง สร้อยสายคำนั้น มีการตาย ๒ กรณี คือ ตายเพราะเจ็บไข้ได้ป่วยหรือตายตามอายุขัยเท่านั้น

๒.๒) การปลงศพด้วยดิน หรือ การฝัง จากการศึกษาวรรณกรรมเรื่อง สร้อยสายคำ ปรากฏ คำสอนเกี่ยวกับการตายในลักษณะต่าง ๆ ที่จะต้องปลงศพด้วยดินหรือฝัง ดังนี้

อันนี้	ตายด้วยไม้หักทับข้างทาง	ตายด้วยจิ้งจอกวายน
	ตายด้วยไม้ค้อน	หอกดาบหลาวแหลม
	ตายด้วยปืนสินาท	เชือกผูกคอตายฝูงนี้
	บ่ควรเผาแท้	ดินมือบ่ควรผูก
	แสมกินบ่ได้ โภชน์เข้า	บ่ให้ส่งทาน
	พระสงฆ์อย่าเอามานำหน้า	สังกะชรรบ่ควรสูด
ตายที่ใด	ก็อย่าให้ฮ่วมป่าช้า	ภายหน้าฮ่อมสิวง

(๒ / ๔ / ๒ / ๑ - ๒)

ข้อความนี้สอนว่า หากตายด้วยไม้ทับศีรษะ ข้างทาง วัวควายนวิด ตายด้วยไม้ ค้อน หอก ดาบ หลาว แหลม ปืน ไข้เชือกผูกคอตาย ไม่ควรเผาศพ ไม่ควรมัดมือนัดเท้า ไม่ให้ทำบุญทำทานให้ ไม่ให้พระมาเดินนำหน้าก่อนไปเผา ไม่ให้สวดพระอภิธรรม ตายที่ใดก็ไม่ให้ฝังศพร่วมป่าช้า

จากคำสอนข้างต้นนี้ ชาวอีสานมีความเชื่อว่าการตายในลักษณะดังกล่าว เป็นการตายที่ไม่บริสุทธิ์ เชื่อว่าเป็นการตายโหง ซึ่งในสมัยโบราณจะมีการจัดป่าช้าผีตายโหงไว้ต่างหาก ดังนั้นจึงมีข้อห้ามไม่ให้นำศพเหล่านี้ไปฝังร่วมกับศพที่ตายปกติ เพราะเชื่อว่าเป็นสิ่งอัปมงคล

ครันคน ตายฟ้าผ่านั้น ให้เอาเข้าโลง
จึงสั้น ๓ ที แล้วอาบน้ำอุ่นให้ ไปฝังเสียที่อื่น

บให้	ช่วมป่าช้า	ชาวบ้านสีกัดโภย
	บ่ควรให้	วัดอุทยานทุกสิ่ง
สังกหะธรรม	สิสูตนั้น	เซาท่อนบ่ควร

(๒ / ๒ / ๒ / ๑ - ๒)

สำหรับข้อความนี้ สอนว่าหากมีคนตายเพราะถูกฟ้าผ่านั้น ให้นำศพไปใน
โลงศพแล้วสั้น ๓ ครั้ง จากนั้นก็อาบน้ำอุ่นให้ ก่อนนำศพไปฝังที่อื่น ไม่ควรรนำไปฝังร่วมป่าช้า
เพราะจะทำให้บ้านเมืองเดือดร้อน ไม่ควรทำบุญให้ทาน หรือสวดอภิธรรม โดยเด็ดขาด

	บุคคลผู้ตาย	ด้วยเชือกผูกคอตาย	
	ให้เอาไม้แทก	ทางยาวบ่ให้เหลือ	พอดี
แล้วจึง	ขุดหลุมฝัง	ทางยื่นป็นหน้า	
	ไปทางตะวันออกหุ้ม	มวยเกล้าให้มัดเสีย	
แล้วจึง	ป็นของให้	มีคำเว้าว่า	
	ฝนตกน้ำไหลลงดิน	เหลือหลายอนันต์เนก	
	มีความเว้าดังนี้	จึงฝังเมี้ยนแจบดี	
ครั้นว่า	บ่กระทำตามเว้า	บ่ควรเผาจักแห่ง	
มีแต่	ปะปล่อยไว้	ให้กาแฮ้งส่งสการ	

(๒ / ๒ / ๑ / ๔)

ในข้อความนี้ สอนว่า หากมีคนตาย โดยผูกคอตาย ให้ใช้ไม้วัดความยาว
ของศพ แล้วขุดหลุมฝังทางยื่นหันหน้าไปทางทิศตะวันออก มัดเกล้าผมให้เรียบร้อย แล้วจึง
แบ่งข้าวของให้ โดยกล่าวว้า “ฝนตกน้ำไหลลงเหลือหลายอนันต์เนก” พุคเสรีจก็กลบหลุมให้ดี
หากไม่ทำตามนี้ก็กล่าวว้าก็ไม่ควรเผาศพอย่างยิ่ง ปล่อยให้กา แรงกินจะดีกว่า

ปัจจุรี ศรีโชค (๒๕๕๐ : ๑๔๒) การฆ่าตัวตาย ที่เรียกว่า อัดวินิบาตกรรม
เป็นการกระทำที่บาป และเชื่อว่าต้องตกนรก ถือว่าตายโหง สาเหตุที่ไม่ให้เผาเพราะเชื่อว่า
ต้องการลงโทษวิญญาณนั้นให้รู้ตัวว่าตัวเองนั้นกระทำผิด การฝังศพทั้งยืนนั้น เชื่อว่า การฆ่า
ตัวตายเป็นการตายที่ไม่สงบ เพราะยังไม่ถึงวาระอันควร ต่างจากการตายปกติที่ให้ศพอยู่ใน
ท่านอน เพราะเชื่อว่าเป็นการตายที่สงบแล้ว และการที่ให้ศพหันหน้าไปทางทิศตะวันออกนั้น
เชื่อว่า เป็นการหันหน้าหาพระอาทิตย์เพื่อให้คนตายพบทางสว่างนั่นเอง

จากตัวอย่างข้างต้นนี้ ถือเป็นการสอนให้คนที่มิชีวิตอยู่ได้รู้จักชีวิตของตนเอง และรู้ว่าการฆ่าตัวตายนั้นเป็นการกระทำที่ผิด จะทำสิ่งใดนั้นควรมีการไตร่ตรองให้ดีก่อนเสมอ

อันนี้	บุคคลผู้ใดไฟไหม้	ก็ควรฝังกับที่
อย่าให้	หยับเคลื่อนย้าย	ไปแท้ที่ใด
กับทั้ง	ตายในบ้าน	เอาไปฝังเสียที่อื่น
บให้	ฮ่วมป่าช้า	เขาแห่สัปดี
มันจัก	จิบหายแท้	หลานหลนติดต่อ
มันจัก	เสียหมู่เชื้อ	ชาวบ้านสีกัดโภย

(๒ / ๔ / ๑ / ๔)

ข้อความนี้สอนว่า หากมีคนตายเพราะไฟไหม้ ควรฝังศพ ณ ที่แห่งนั้น ห้ามไม่ให้เคลื่อนย้ายไปฝังที่อื่น เว้นแต่ว่าตายที่บ้านก็ให้นำศพไปฝังไว้ที่อื่น ไม่ให้ฝังในป่าช้าของหมู่บ้าน เพราะจะเกิดอาเพศต่อลูกหลาน และวงศ์ตระกูล ชาวบ้านก็จะเดือนร้อน

คนผู้ใด	มีแสงน้อย	ฝูงเสือกินคาบแก่	ไปนั้น
ให้พา	กันอาบน้ำอุ่นร้อน	เสียแล้วจึงค่อยเผา	
ผู้ใด	ตายตกต้นไม้	ให้กระทำความ	มานั้น
	ให้พ่อแม่พี่น้อง	ชุมเชื้อแห่งมัน	
	ทั้งคนเฝ้า	ชรากาลพร้อมพร้า	
ทรงผ้า	ขาวดาบสพร้อม	ไปเฝ้าแห่แหน	
แล้วจึง	พากันวนล้อม	ไปมาสวมเล่า	
จึงควร	เผาจุดเทียน	บ่ควรไว้ข้อมคั้น	
ครั้นว่า	ตายสามประการนี้	ให้กระทำความ	
ครั้นบ่	เข็ดคั้งไว้	มาน้อย่าเผา	
บ่ควร	เอาพระสงฆ์นำหน้า	สังกะชกรรมบ่ควรดู	
มีวัตถุ	บ่ให้ทานข้าว	แนวโคหมดทุกสิ่ง	
ทานใด	บ่อนมอดเมียน	ทานแล้วอย่าคะนิง	

(๒ / ๒ / ๑ / ๑ - ๔)

ในข้อความนี้ สอนว่าหากมีคนตายเพราะหกดกำลัง เสือกิน ตกต้นไม้ ให้กระทำเหมือนกัน คือ ให้พ่อ แม่ ญาติ พี่น้องของผู้ตาย นุ่งขาวห่มขาวบวชชีพรหมณ์เพื่อแก้ศพ ก่อนเผาให้เดินวนสามรอบ แล้วจึงเผา ไม่ให้นำศพไว้ข้ามคืน ทั้งนี้ จะต้องทำตามอย่างเคร่งครัด อย่าเผาเด็ดขาด และไม่ควรมีพระสงฆ์เดินนำหน้า ไม่มีการสวดอภิธรรม ไม่มีการบริจาคให้ทานหรืออุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตายแต่อย่างใด

	อันตายลงห้อง	ส่องลงพากใหญ่
ตายลง	แดงแลไข้ออน	ตายย้อนเพื่ออันเดียว
ครันว่า	ได้ห้ามือ	ไปแล้วจึงเผา
อันแต่	สองวันนั้น	ควรทานทุกสิ่ง
สังกะษกรรม	ก็หากควรสุดได้	แรมมือก็หากเป็น
ครันว่า	ตายผู้ถ้วนสามนั้น	บ่ควรทานจักสิ่ง
กั๊บ	ควรเอาพระสงฆ์นำหน้า	สังกะษกรรมบ่ควรสุด
มีแต่	ฝังอยู่เล็อย	ไปหน้าบ่ให้เผา

(๒ / ๔ / ๑ / ๒ -๓)

ในข้อความข้างต้นสอนว่า หากมีคนตายด้วยโรคระบาดหรือเป็นโรคทำให้เก็บศพไว้ ๕ วัน แล้วจึงเผาได้ สองวันแรกก็ควรทำบุญทำทาน สวดพระอภิธรรมทุกคืน หากมีคนตายพร้อมกัน ๓ คน ไม่ควรทำบุญให้ทาน ไม่ควรนิมนต์ พระสงฆ์ไปสวดพระอภิธรรมและสังกะษกรรมและไม่ควรเผาจะต้องนำศพไปฝังอย่างเดียว เหตุที่ห้ามไม่ให้เผาศพคนตายด้วยโรคระบาดอาจเป็นเพราะ เกรงว่าจะส่งกลิ่นกระจายไปทั่ว และเชื้อโรคอาจกระจายไปตามอากาศ แล้วกระจายไปสู่บุคคลอื่นได้

อันนี้	คนตายเมียน	มรณาในป่า
บ่ควร	เอาเข้าบ้าน	ไฟลิใหม่หมุ่นผง
ครันว่า	ตายนอกบ้าน	กลางป่าในที่ใด
ควรฝัง	ตามวิสัย	แห่งดงดอกไม้
อย่าได้	เอาไปไว้	ปนแกมป่าช้าพื้น
มันจัก	เกิดห้าพร้อม	ภายหน้าอยู่บ่เขา

(๒ / ๘ / ๒ / ๔)

ข้อความนี้สอนว่า หากคนตายนอกบ้าน กลางป่า ณ ที่ใด ควรฝังในที่ที่
เหมาะสม ไม่ควรนำไปฝังไว้ที่ป่าช้าของหมู่บ้าน เพราะจะเกิดโรคระบาดได้

จากตัวอย่างข้างต้นนี้ เป็นข้อห้ามเพราะอาจเกรงว่าคนตายนั้นจะเป็นโรค
ร้ายแรง ซึ่งจะเป็นพาหนะนำเชื้อโรคได้ หรือผู้ตายอาจอยู่ในสภาพที่สยดสยองเนื่องจากถูกสัตว์
ป่าทำร้าย จึงต้องฝังที่กลางป่า เพื่อให้ไม่ให้ผู้คนเกิดความหวาดกลัวจึงควรฝังเสีย

จากที่กล่าวมาข้างต้นเกี่ยวกับวิธีการในการปลงศพ จะเห็นได้ว่า ปรากฏคำ
สอนเกี่ยวกับการปลงศพด้วยไฟเพียงบางส่วนเท่านั้น ส่วนกรณีที่ต้องปลงศพด้วยดินนั้น พบ
จำนวนมาก ศพที่ตายแล้วจะต้องเผาในกรณีที่เจ็บป่วย และ ถึงแก่อายุขัย ส่วนศพที่ต้องฝังนั้น
เกิดได้หลายกรณี ส่วนมากจะเป็นการตายเพราะอุบัติเหตุต่าง ๆ

๓) ข้อห้ามในการประกอบพิธีงานศพ

ในวรรณกรรมสร้อยสายคำได้กล่าวถึงลักษณะที่เป็นข้อห้ามเมื่อจะ
ประกอบพิธีเกี่ยวกับคนตาย ถือเป็นสิ่งหนึ่งที่คนในสังคมอีสานให้ความสำคัญเพราะ หาก
ปฏิบัติไม่ถูกต้องตามคำสอนของบรรพบุรุษแล้ว ชาวอีสานเชื่อว่าจะทำให้เกิดเหตุการณ์ไม่ดี
ขึ้นกับคนในบ้าน หรือหมู่บ้านนั้น ๆ จึงทำให้เกิดข้อห้ามสำหรับการประกอบพิธี ดังนี้

๓.๑) ข้อห้ามเกี่ยวกับการหามศพ วรรณกรรมเรื่อง สร้อยสายคำ ปรากฏ
การปฏิบัติเมื่อจะหามศพไปเผา ดังข้อความ

อันนี้	หามผีเข้า	อรัญญาลงป่า
บ่ทัน	ฮอดป่าช้า	คานหามหักก่อน เสียแล้ว
xonผี	ตกหย่อนข้าม	ลงแท้เคราะห์ห้าม

(๒ / ๕ / ๑ / ๔)

ข้อความข้างต้นสอนว่าหากหามศพเข้าไปในป่า ยังไม่ถึงป่าช้า ไม้คานหาม
หักก่อนศพตก จะเกิดเคราะห์ร้าย

จากคำกล่าวข้างต้นนั้น เป็นการสอนให้ผู้ที่จะทำคานว่าให้มีความรอบคอบ
และเมื่อจะต้องหาไม้ที่มีความแข็งแรงและแน่นหนาทำคาน รวมไปถึงผู้ที่หามนั้นจะต้อง
มีความระมัดระวัง อย่าเดินสะดุดล้ม แต่ในปัจจุบันนี้เมื่อจะเคลื่อนศพไปป่าช้าก็นิยมเอาโลง
ขึ้นรถยนต์

๓.๒) ข้อห้ามเกี่ยวกับเรื่องไฟที่ใช้จุดเผาศพ ในวรรณกรรมเรื่องนี้ยังมี คำสอนที่ห้ามเรื่องการใช้ไฟเพื่อจุดในพิธีเผาศพ ซึ่ง สวิง บุญเจิม (๒๕๕๒ : สัมภาษณ์) ได้ กล่าวถึงเรื่องไฟที่ใช้สำหรับจุดเผาศพว่า ควรจุดเอาไว้ต่างหากโดยการใช้ได้หรือเทียบ ไม่ให้ จุดต่อกัน เพราะชาวอีสานถือว่าไฟนั้นเป็นของร้อน ถ้าต่อกันไปเรื่อยก็จะทำให้เกิดไปลูกหลาน ได้ ซึ่งในข้อนี้ เสฐียร โกเศศ ได้กล่าวเอาไว้ว่า การห้ามเอาไฟจากคนอื่นเพราะจะทำให้เกิด ความเคียดร้อนต่อกัน ไปเรื่อย เหมือนกับเป็นการผูกเวรกัน ไม่มีที่สิ้นสุด การที่ไม่ให้ต่อกัน นั้นก็ถือเป็นการชี้ทางแห่งการระงับเวร ดังคำสอนในวรรณกรรมเรื่องนี้ ที่ว่า

อันหนึ่ง	ลงเขื่อนแล้ว	เอาขนฝึไปป่า	
บ่ทัน	ฮอดป่าช้า	ไฟนั้นมอดเสีย	
พลอยว่า	มาเอาไฟในบ้าน	เป็นเจัญตายท่า	จึงแล้ว
ให้เอา	ไฟอยู่ป่าหุ้น	เสียแท็กี่จิ้งจกร	
ครันว่า	ไฟหากมีน้ำไฟแท้	บ่ควรเอาเผาจุด	
มันจัก	เป็นเหตุฮ้อน	เมื่อน้ำลึบตี	
ให้เอา	ไปคังไว้	ในคองเสียก่อน	
คังไฟ	ไว้ในป่าช้า	สาแล้วจึงปลง	

(๒ / ๖ / ๑ / ๒ - ๓)

ข้อความนี้สอนว่า เมื่อลงจากบ้านแล้วนำศพไปป่าช้า ยังไม่ถึงป่าช้า ไฟดับก่อน ห้ามกลับมาเอาไฟที่บ้าน ให้เอาไฟที่ป่า หากไฟอยู่กับใครอย่านำมาจุดเลย ให้ ไปก่อไฟไว้ในป่าเสียก่อน แล้วจึงนำไฟที่ก่อไว้ นั้นไปเผาผีได้ ซึ่งเป็นการสอนให้เรานั้นรู้จัก มีความรอบคอบ เตรียมการไม่ตั้งตนอยู่ในความประมาท ควรที่จะก่อไฟไว้ในป่าช้าก่อน จะ ได้ทำให้ไม่เสียเวลา เพราะในสมัยก่อนนั้นระยะทางจากบ้านกับป่าช้านั้นห่างไกลกัน ถ้าต้อง เดินทางกลับไปเอาไฟที่บ้านก็จะทำให้เสียเวลา ไม่ทันเวลาในการเผา

จากที่กล่าวมาข้างต้นเกี่ยวกับวิธีการในการปลงศพ จะเห็นได้ว่า ปรากฏ คำสอนเกี่ยวกับการปลงศพด้วยดินหรือฝังหลายกรณี ส่วนมากจะเป็นการตายเพราะอุบัติเหตุ เช่น ไม้ทับศีรษะ ผูกคอตาย ถูกสัตว์ป่าทำร้าย ถูกทำร้ายด้วยอาวุธของมีคม ฟ้าผ่า ไฟไหม้ ตกต้นไม้ เป็นโรคห่า เป็นต้น

๓.๓) ข้อห้ามเกี่ยวกับวันเผาศพ ในวรรณกรรมเรื่องสร้อยสายคำ พบว่า หากมีคนตายแล้วห้ามเผาศพในวันพระ (วันแรม ๘ ค่ำ และ ๑๕ ค่ำ) วันอังคาร วันขึ้นปีใหม่

ปรีชา พิณทอง (๒๕๔๒ : ๔๕) ได้กล่าวว่า วันพระนั้นเป็นวันที่พระสงฆ์ทำกิจพระศาสนา ญาติโยมจะพากันไปรักษาศีลฟังธรรม ส่วนวันอังคารถือว่าเป็นวันแข็ง หากมีความจำเป็นที่ต้องเผาจริง ๆ ก็ให้ทำการอุปโลภณ์เสียก่อน คือ เมื่อนำศพ ไปถึงป่าช้าแล้วคนหนึ่ง ทำพิธีจุดหลุมจะฝังพระสงฆ์ไปขอเผ่จากญาติโยม ขอให้ญาติโยมช่วยกันหาฟืนมาให้ แล้วจึงเผาได้จากคำสอนนี้ปรากฏในวรรณกรรมสร้อยสายคำ ดังข้อความว่า

อันนี้	ตายบ่ควรเอาไว้	วันคืนข้ามล่วง	
คือว่า	ตายเดือนดับเดือนเพ็งก็อย่าไว้	แรมมือข้ามคืน	
ตายใน	สังขานต์นั้น	วันเนาปีใหม่	
ตายใน	วันสิ่งว่า	บ่ความให้ข้ามคืน	
	ตายยามใด	ให้เอาไปยามนั้น	
ครันผิด	คลองเขาต๋าน	เทศนาสอนสั่ง	มานี้
	โกยภัยจักบังเกิดใหม่	เมืองบ้านถิ่นสถาน	
	ในเฮือนบ้าน	บกบางทุกสิ่ง	
	หาสิ่งกินก็บ่ได้	ความซี้ฮ้ายฮอดลูกหลาน	
	บ้านเมืองบ่มีสุขสัน	อดहनแนวต่าง	
มีแต่	เจ็บป่วยไข้	เลิงเลื่อยอยู่เสมอ	

(๒ / ๖ / ๑ / ๓)

หรือ

คือว่า	ตายด้วยพยาธิไข้	หลายวันหนักเหน้อย
หมดคำสังหมด	แยงฮ้อน	เสียแล้วก็จิ่งตาย
	วันบ่ควรเอาลงนั้น	ศีลเพ็งสิบห้าค่ำ
	เดือนดับก็บ่ได้	วันมือบ่ถักคลอง
กับทั้ง	วันสังขานต์นั้น	วันเนาปีใหม่
กลัวท่าน	ซังว่าแต่นี้	บ่ควรอ้อยงอยู่ไป
ครันว่า	บ่กระทำคังเว้า	เป็นโยกภัยแข็งขนาด
	อันแต่ทำขอบนั้น	จิ่งควรได้อู่ยาวนาน

(๒ / ๕ / ๑ / ๑ - ๓)

จากข้อความนี้ สอนว่า เมื่อมีคนตายไม่ควรเก็บไว้ข้ามคืน คือ ตายในคืนวัน
เพ็ญ วันพระ วันสงกรานต์ วันเนา ตายวันไหนก็ให้เอาศพไปวันนั้น อย่าเก็บเอาไว้ข้ามคืน หาก
ผิดตามครรลองก็จะทำให้เกิดภัยพิบัติ เกิดไหม้บ้าน สิ่งของที่มีอยู่ในบ้านก็จะลดน้อยลง เกิด
เหตุข้าวยากหมากแพง ภัยพิบัติต่าง ๆ ก็จะตกมาถึงลูกหลาน บ้านเมืองไม่เป็นสุข มีแต่ความเจ็บ
ไข้ได้ป่วย

๔) ข้อพึงปฏิบัติในการประกอบพิธีงานศพ

ในวรรณกรรมเรื่องสร้อยสายคำ ปราภูกำสอนที่เกี่ยวกับ การปฏิบัติ
เกี่ยวกับคนตายในกรณีอื่น ๆ นอกจากที่กล่าวมาข้างต้น ดังนี้

อันหนึ่ง	ปุ๋ย่านั้น	เชื้อชาติตานาย ก็ดี
		เอาหลานหญิงหลานชาย อยู่นานบุญเลี้ยง
ถึงเมื่อ	เจียรกาลเลี้ยง	ตายไปลดชั่ว
	ในคัมภีร์พระวินัย	ให้แตกอุบาจารย์ไว้
ให้เขา	ตักเอาน้ำ	ถ้วยหนึ่งพอดี
แล้วให้	เขาไปเท	ชอกเขื่อนฮิมบ้าน
น้ำนั้น	ไหลไปล้าง	สุคไส่หนึ่งอยู่
อุปจาร	พระสุตเจ้า	เพียงนั้นแน่นอน

(๒ / ๓ / ๒ / ๑ - ๔)

ข้อความนี้สอนว่า ปุ๋ยาดายยที่นำหลานสาวหลานชายไปชูปเลี้ยงอยู่ด้วย เมื่อ
ถึงคราวที่ตายไปก็ บอกให้ลูกหลานตักเอาน้ำ ๑ ถ้วย แล้วให้เขาไปเทน้ำใกล้ ๆ บริเวณบ้านนั้น
น้ำนั้นไหลไปหยุดอยู่ ณ ที่ใด ก็ให้พระสวดอภิธรรมตรงนั้น พรชัย ศรีสารคาม (สัมภาน์ :
๒๕๕๓) ได้กล่าวว่า การปฏิบัติเช่นนี้ เป็นการสื่อให้คนที่ยังมีชีวิตอยู่ได้รู้ว่า สังขารของเรานั้น
ไม่เที่ยง มีเกิดแล้วก็ต้องมีดับ ไปเป็นธรรมดา เหมือนกับน้ำที่ตกลงพื้นดินที่ไหลไปและหยุด ณ
ที่ใดที่หนึ่ง

อันลูกหญิง	มีศัวแล้ว	ไปปลูกเขื่อนออกอยู่
	สองศัวเมียอยู่สร้าง	ออกหนีแล้วจากแม่ตน
พลอยว่า	คืนมาตายในห้อง	เขื่อนของพ่อแม่ เสียนั้น
กับ	ควรมัดมือไว้	แรมมือข้ามคืน

พระสงฆ์	บ่ควรรำหน้า	สังกะชรรบ่ควรรูด
ข้าวของ	มีมากล้น	บ่ควรรใช้จ่ายทาน
ครันอยาก	เผาก็บ่ควรรเผาได้	ผิงเสี้ยก็จั้งแม่น
เอาลง	ทางทวารตะวันออกก็บ่ได้	เขาที่นอนอย่ากระทำ

(๒ / ๘ / ๑ / ๑ - ๒)

จากข้อความสอนว่า หากผู้หญิงแต่งงานออกเรือน ไปอยู่กับสามีเพียงลำพังแล้ว ถ้ากลับมาตายอยู่ที่บ้านของพ่อแม่ตน การปลงศพ ไม่ควรมัดมือของผู้ตาย ไม่ให้ศพอยู่ข้ามคืน ไม่ให้พระสงฆ์นำหน้าศพ ไม่ให้สวดพระอภิธรรมและสังกะชรรบ่ควรร ไม่ควรทำบุญทำทานให้ ควรผิงศพ อย่าเผาศพ ห้ามเอาศพออกประตูทางทิศตะวันออกด้วย

ในวรรณกรรมเรื่อง สร้อยสายคำ ยังปรากฏคำสอนที่แสดงให้เห็นว่าการจัดงานศพนั้นจะต้องดูในเรื่องของสถานะในสังคมด้วย เพราะจะมีพิธีการในการจัดงานที่แตกต่างกัน ดังข้อความ

อันนี้	ครันข้อยข้า	ทาสาใช้ช่วง
ครันว่า	ตายมอดเมี้ยน	เสี้ยแล้วมิงมร
บ่ควรร	คอยขวงไว้	เอาไปทางตะวันออก
	ให้เอาป็นขึ้น	ตามนั้นจิงควรร
ให้เอา	คอยไปตามห้อง	หัวขึ้นไคก็จั้งแม่น
ครันว่า	บ่ตามสิ่งเว้า	เจ้าเฮือนนั้นบ่อยู่ดี

(๒ / ๘ / ๑ / ๔)

ข้อความนี้สอนว่า หากคนรับใช้ ทาสี ทาสา ตาย ไม่ควรรเอาศพไปคอยไว้ทางทิศตะวันออกของบ้าน ให้หันขึ้น ไปคอยไว้ตามห้องบันได จึงจะสมควร หากไม่ทำคั้งที่กล่าวไว้ เจ้าของบ้านจะไม่มีความสุข

จากตัวอย่างข้างต้น กระทำหลังจากมัตตราสังเสร็จแล้วจะเอาศพนอนหันหัวไปทางทิศตะวันตก แล้วใช้ผ้าขาวปิดคลุมหัวตลอดเท้า และกางมุ้งให้ศพคอยจนว่าจะทำโลงศพเสร็จ เรียกว่า “การคอยศพ” บางแห่งจะใช้ไม้ไผ่ตอกหลักหัวท้ายแล้วใช้ผ้าขาวปิดล้อมศพไว้ก็มี

อันนี้	คนผู้เป็นช้อยข้า	เข้ามาอยู่ที่หลัง
	อยู่เป็นปกติ	ขวนนานเหิงล้ำ
มันเล่า	ไปซื้อข้า	ทาสมาอยู่นั้น
ครันว่า	ข้าผู้นั้นมันไถได้	มาช้อนเฮ็ดเมีย
ครันว่า	มันเจ็บไข	ก็ควรบ้งอยู่ไต้ล่าง
ครันว่า	มุดมอดเมี้ยน	ก็เอาไว้ไต้ล่างดู
บ่ควร	มัดมือไว้	แรมคืนค้างอยู่
บ่ควร	ทานข้าวสุกทอดให้	ทานใช้แต่ข้าวสาร
บ่ควร	มัดมือไว้	หังหลายอาบน้ำอุ่น
อันว่า	ตายสามประการนี้	บ่ควรทำจักสิ่ง
เหตุบ่	ไซ้แม่ลูกแก้ว	คิงแท้แห่งตน
ครันหาก	ดันกระทำแท้	ความจิบหายก็มีมาก
ความทุกข์	มาเล่นซ้ำ	ตั้งแท้เบียดคน

(๒ / ๘ / ๒ / ๑ - ๓)

จากข้อความสอนว่า ผู้ที่เป็นคนรับใช้เข้ามาอยู่ที่หลัง แต่อยู่นานพอสมควรแล้ว ได้ไปซื้อข้าทาสมาอีก แล้วนำข้าทาสนั้นมาเป็นภรรยาตน หากหญิงทาสผู้นั้นเจ็บป่วย ก็ให้รักษาอยู่ไต้ดูที่บ้าน หากหญิงทาสนั้นตาย ไม่ควรมัดมือเอาไว้ ไม่ควรให้ทำบุญอุทิศส่วนกุศล โดยใช้ข้าวสุก ควรใช้ข้าวสารทำบุญ ไม่ให้อาบน้ำอุ่น การตายทั้ง ๓ ประการนี้ ไม่ควรทำทุกสิ่ง เพราะไม่ใช่ลูกหลานแท้ ๆ ของตน หากฝืนคำกล่าวความทุกข์ ก็จะเข้ามาเบียดเบียน

อันนี้	ภิกขุเจ้า	สามเณรตนยิ่ง
ครันว่า	ตายอยู่นำพ่อแม่แลพี่น้อง	ในบ้านอยู่เฮือน
ก็บ่	ควรเอาเข้า	วัดใหญ่อารามหลวง
	กลองแลฆ้อง	บ่ให้เสพงันตี
ครันว่า	ส่งสการนั้น	ตามธรรมคาถ้ำแก่
อันว่า	กลองฆ้องนั้นให้เอาไปอยู่ถ้า	หนทางภายนอก
	เมื่อขอมผีไปฮอดแล้ว	จึงควรให้เสพงัน ไปท้อน

(๒ / ๔ / ๑ / ๑ - ๒)

ข้อความนี้สอนว่า หากพระภิกษุ สามเณร ได้มรณภาพอยู่ที่บ้านญาติพี่น้อง (อุบาสก อุบาสิกา) ไม่ควรนำศพเข้าวัด ห้ามตีฆ้องและกลอง เมื่อนำศพไปเผา ฆ้องและกลองให้นำเอาไปรอไว้นอกหมู่บ้าน เมื่อตั้งศพแล้ว จึงตีฆ้องตีกลองได้

จะเห็นได้ว่า หากมีการกระทำผิดประเพณี เพียงคนบางกลุ่มหรือเพียงบางคน ก็จะส่งกระทบต่อคนในสังคมไปด้วย ดังนั้น คนที่กระทำผิดจะถูกสังคมรังเกียจ สิ่งเหล่านี้จึงถือเป็นกฎหมายอย่างหนึ่ง ที่สามารถควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคมได้ จากที่กล่าวมาทั้งหมดเกี่ยวกับการประกอบพิธีกรรมในงานศพนี้ ถือเป็นคำสอนที่บรรพบุรุษของเราได้ถ่ายทอดมาเป็นเวลายาวนาน ซึ่ง การประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ไม่ได้ทำขึ้นเป็นกฎเป็นแบบแผนเท่านั้น เพราะในหลายขั้นตอนได้แฝงปริศนาธรรมเอาไว้ในการกระทำนั้น ๆ ด้วย เช่น การมัดตราสังคือ มัดคอ มัดมือ มัดเท้า เป็นการบ่งบอกว่า ถูก สามี ภรรยา ททรัพย์สิ้น เวลาตายไปแล้วก็เอาไปไม่ได้ การเคาะโลงคนตายตอนพระสวดนั้น ไม่ได้หมายความว่าให้คนตายรับศีล แต่เป็น สัญญาณบอกให้คนที่มาร่วมงาน ได้รู้ว่าพระจะสวดให้เตรียมรับศีล และเป็นสังวรว่าให้กระทำดีมีศีลสัตย์ ถ้าตายแล้วจะหมดโอกาสทำ การบวชหน้าไฟ เรามักจะคิดว่าบวชให้คนตายได้รับบุญจะได้ขึ้นสวรรค์ แต่แท้จริงแล้วเป็นอุทธาหารณ์ว่า คนเราเกิดมาแล้วแต่ต้อง เกิดแก่ เจ็บ ตาย กันทั้งนั้น จึงสอนให้คนได้ปลงสังขารแล้วหมั่นประพฤติธรรม เช่น ไปบวชเพื่อให้บรรลุนิพพานแล้วปลง ในพิธีการให้พระจูง เป็นการสอนว่า ตอนมีชีวิตอยู่ควรมีคุณธรรมความดี ตอนตายจะได้ไปภพที่ดี ไม่ใช่ให้พระมานำไป ขั้นตอนของการเวียนศพทางซ้าย ๓ รอบนั้น หมายถึง กฎแห่งกรรม ใครทำอย่างไรย่อมได้อย่างนั้น การเวียน ๓ รอบ ก็หมายถึง ยามมีชีวิตอยู่อย่ายึดติดกับความใคร่ ความสวยงาม ความมัวเมา กิเลส เมื่อตายไปก็ต้อง ไปใช้กรรมตามที่ตัวสร้างมา ส่วนการใช้น้ำมะพร้าวล้างหน้าศพนั้น เป็นปริศนาธรรมที่บ่งบอกว่าควรทำตัวเป็นคนดีมีคุณธรรมมีจิตใจสะอาด การใช้น้ำมะพร้าว มาล้างหน้าศพเพราะ น้ำมะพร้าวเป็นน้ำสะอาด ซึ่งก็เป็นสังวรว่าเราควรเป็นคนมีจิตใจดีมีคุณธรรม หากประพฤติชั่วประพฤติไม่ดีจะเอาหน้าสะอาดแค่ไหนมาล้างก็ล้างไม่ได้ เป็นต้น แม้ปัจจุบันนี้การประกอบพิธีต่าง ๆ อาจเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา แต่เราก็ควรเรียนรู้ถึงขนบดั้งเดิมเอาไว้ เพื่อมิให้ภูมิปัญญาเหล่านี้สูญหายไป

๓.๑.๓ การปลุกบ้าน

บ้าน ถือเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญต่อชีวิตมนุษย์เรา สิวิง บุญเจิม (๒๕๔๕ : ๑๙) กล่าวว่า บ้านเป็นที่อยู่อาศัยประจำ แม้เราจะไปทำงานที่ไหนก็ตามเราก็ต้องกลับมาที่บ้าน บ้านเป็นความภาคภูมิใจของเรา เพราะ บ้านมีทุกอย่างที่เรารักและหวงแหน เราไปไหนมา

เหนื่อย ๆ เมื่อถึงบ้านเราก็อุ่นใจ นอนที่บ้านคนกินนอนหลับ และสบายใจปราศจากความกลัว และความหวาดระแวงทั้งหมด ดังนั้น มนุษย์เราจึงให้ความสำคัญในการปลูกบ้าน เพราะเชื่อว่า หากปลูกบ้านไม่ถูกโฉลกแล้ว ความทุกข์ ความเดือนร้อนก็จะเกิดขึ้นแก่เรา การเลือกปลูกบ้าน โดยดูวัน เดือน ปี โสก หรือ โฉลก วิธีการปลูกที่ถูกต้องวิธี จึงถือเป็นสิ่งที่เราควรจะต้องทำ จาก การศึกษาวรรณกรรมอีสานเรื่อง สร้อยสายคำ ก็พบว่า มีคำสอนเกี่ยวกับการปฏิบัติสำหรับผู้ที่ จะปลูกบ้านเรือน ดังนี้

๑) การรู้จักประมาณตน

เมื่อจะมีการปลูกบ้าน เจ้าของจะต้องคิดใคร่ครวญให้ดี เพราะเราไม่สามารถรื้อถอนเพื่อสร้างใหม่ได้บ่อยครั้ง ซึ่งในวรรณกรรมอีสานเรื่อง สร้อยสายคำ ปรากฏ คำสอนเรื่องการรู้จักประมาณตน ดังข้อความ

ครั้นว่า	ผู้ใดออกเรือนต่างนั้น	ทำแหกก่อหัวที่
พลอยเล่า	มาแบ่งเฮือน	สิ่งซีแปงหมั้น
การที่	ทำการสร้าง	บ่ควรทำดีก่อน
ภายหลัง	ก็พลอยอยากสร้าง	กระทำได้สู้ประการ

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม (๒/๑๒/๑/๔)

RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

จากข้อความนี้ ได้สอนว่าใครก็ตามที่คิดจะสร้างบ้านเรือน จะต้องคิดให้ ดีก่อนที่จะสร้าง ว่ามีกำลังทรัพย์พอที่จะสร้างได้หรือไม่ หากยังมีไม่พอก็ให้สร้างเท่าที่พอจะ สร้างได้ก่อน แล้วจึงต่อเติมไปเรื่อย ๆ เพราะการสร้างบ้านนั้นจะต้องใช้เงินจำนวนมาก ถ้าทำ ให้ดีครั้งเดียวก็จะเป็นการสร้างภาระให้กับตนเองมากเกินไป

นอกจากนี้แล้วยังปรากฏคำสอนเกี่ยวกับการสร้างบ้านว่า ควรสร้างทีละ หลัง ทำหลังแรกให้เสร็จก่อนแล้วจึงสร้างหลังที่สอง เพราะหากสร้างไปพร้อมกันแล้วยังไม่ เสร็จ แต่เงินหมดก่อนก็ไม่สามารถอยู่บ้านทั้งสองหลังนั้นได้ ดังข้อความว่า

อันนี้	บ้านเดี่ยวปลูกเฮือนสร้าง	วันเดียวปลูกช่วม
หลังที่	ปลูกก่อนนั้น	ควรทำให้แล้วก่อนเนอ
หลังปลูก	นำหลังนั้นควรให้แล้ว	ลุนแท้จึงลิดี

(๒/๑๕/๑/๑)

ข้อความนี้สอนว่า ครอบครัวยุคปลุกบ้านหลังแรกยังไม่เสร็จแล้วปลุกอีก
หลังที่สอง ทำแบบนี้ไม่ดี ควรให้หลังแรกเสร็จก่อน เป็นคำสอนที่มุ่งสอนให้คนเรารู้จัก
ประมาณตนเอง คือ รู้ว่าตนเองมีความสามารถมีกำลังแค่ไหน เพราะหากเราไม่รู้จักประมาณ
ตนเองแล้ว เราก็จะทำอะไร ไม่สำเร็จเลยแม้แต่อย่างเดียว

๒) การปฏิบัติที่เป็นมงคลเกี่ยวกับบ้าน

ในวรรณกรรมเรื่องสร้อยสายคำ พบคำสอนเกี่ยวกับการปฏิบัติ เมื่อสร้าง
บ้านแล้วควรปฏิบัติเช่นไร จึงจะทำให้คนในบ้านนั้นอยู่อย่างปกติสุข ดังข้อความ

อันนี้	ปลุกเฮือนแล้ว	เป็นปกติหมั่นแก่น
บ่ควร	ปลุกหมากน้ำเต้า	ทั้งกล้วยหมากสูงหวาน
อันว่า	ไม้ซุมเฮาเว้า	ไซคตีบออกกล่าว มานี้
บ่ควร	ปลุกให้ฮากมันเข้าพื้น	เฮือนนั้นปดี
	บ่ให้มันโกส	ชายคาจุกเหลี่ยม
	เข้าของตกค้ำค้อย	บกแห่งจ้อยผอม

(๒ / ๑๓ / ๒ / ๑ - ๒)

จากข้อความนี้ สอนว่าเมื่อปลุกบ้านแล้ว ไม่ควรปลุกน้ำเต้า กล้วย มะละกอ
ใกล้บ้านจนเกินไป เพราะหากรากของพืชเหล่านั้นไซ้เข้าไปใต้ฐานบ้าน จะไม่เป็นมงคล หรือ
หากอยู่ใกล้ชายคาจนเกินไปก็ไม่ดี เชื่อว่าเจ้าบ้านจะชุกผอม ซึ่งคำสอนนี้ สวิง บุญเจิม
(สัมภาษณ์ : ๒๕๕๒) กล่าวว่า ความเชื่อของโบราณที่ห้ามไม่ให้ปลุกพืชดังกล่าวมาข้างต้น
เพราะถือว่า หมากน้ำเต้า เป็นพืชที่มีรูปร่างคล้ายกับอวัยวะเพศของสตรี คือ เต้านม คนที่มีวิชา
อาคมจึงห้ามลอดต้นไม้นี้ เนื่องจากวิชาจะเสื่อมได้ สิ่งที่แฝงอยู่ในคำสอนนี้ คือ การห้ามไม่ให้
ปลุกใกล้บ้าน เพราะน้ำเต้าเป็นไม้ที่มีลักษณะเป็นเครือ หากปลุกไว้ใกล้บ้านเรือน จะทำให้
เครือแผ่ขยายปกคลุมบ้านทำให้ดูรก ยากแก่การทำมาหาเลี้ยงชีพ และกลายเป็นที่อยู่อาศัยของ
สัตว์มีพิษต่าง ๆ เช่น งู แมงป่อง เป็นต้น แล้วจะทำให้เกิดอันตรายแก่ผู้อาศัยได้ การห้ามไม่ให้
ปลุกต้นกล้วยก็เช่นกัน ต้นกล้วยนั้นเป็นพืชที่ขยายกอได้เร็วจะทำให้เกิดความรก ยากแก่การทำ
ความสะอาด

นอกจากนี้แล้วในวรรณกรรมเรื่องนี้ ยังได้กล่าวถึงกรณีที่มีเหตุการณ์ที่ไม่ดี
เกิดขึ้น ในขณะที่กำลังสร้างบ้าน ชาวอีสานจะถือว่าเป็นลางไม่ดี หากทำต่อไปก็จะทำให้เกิด

ความเดือนร้อน แก่เจ้าบ้าน ควรมีการนิมนต์พระมาสวดเพื่อเป็นการสะเดาะเคราะห์
 ดั่งข้อความ

อันนี้	ครันเอาเสาเฮือนขึ้น	พากันล้มท้าว	ไปนั้น
ก็ควร	เขาอย่าขึ้น	กระทำสร้างต่อไป	
ครันว่า	อยากแปงไปข้างหน้า	สันใดก็เฮ็ดใหม่	
ก็จึง	เก็บเอาไม้ซุงนั้น	มาโหมกันเสียดก่อน	
แล้วจึง	ไปนิมนต์หมู่สังฆเจ้า	มาสูดมุงคุณ	

(๒ / ๑๓ / ๑ / ๓ - ๔)

จากข้อความนี้ สอนว่า หากจะตั้งเสาบ้านแล้วเสานั้นเกิดล้มลง อย่าพึ่งเอา
 เสาตั้งขึ้นมาใหม่ หรือหยุดเอาไว้อย่าทำต่อไป หากจะทำต่อไปให้ทำเสาใหม่ โดยเก็บเอาไม้ที่
 ได้รวมกันไว้ แล้วไปนิมนต์พระมาสวดก่อน ซึ่งตามความเชื่ออาจถือว่าเป็นนิมิตที่ไม่ดี ซึ่งหาก
 อธิบายตามนัยที่แฝงอยู่ สวิง บุญเจิม (๒๕๕๒ : สัมภาษณ์) ได้อธิบายว่า การที่ไม่ให้เอาเสาที่
 ล้มตั้งขึ้นใหม่ทันที เพื่อจะได้ให้ผู้สร้างบ้านได้สำรวจดูให้ได้ว่า สาเหตุใดเสาจึงล้ม เพราะหาก
 ยกเสาตั้งขึ้นเลยอาจทำให้เสานั้นล้มลงอีก

ในวรรณกรรมเรื่องสร้อยสายคำ ยังพบคำสอนที่ว่า หากเครื่องเรือนหัก
 ก็ไม่ควรที่จะเอาไม้นั้นมาสร้างต่อ ให้เปลี่ยนตัวใหม่ ดั่งข้อความ

อันนี้	เฮือนผู้ใดเป็นไม้	เสาแปหักขาด	
	ตะขั่วแลขึ้นค้ำ	เป็นไม้เครื่องเที่ยง	
ครันว่า	จักถ่ายถืม	เอาใหม่มาจุน	
	ให้แตกเอาพอดี	ท่อมันหักนั้น	
อย่าให้	มันหลุดได้	ตกปลายให้ท้อเก่า	
ก็จึง	สุขอยู่ล้วน	ภายหน้ายอมดี	
ครันว่า	ถ่ายออกแล้ว	เครื่องเก่าคั้นมันหัก	
ให้เอา	ไปไหลล่องถืม	น้ำใหญ่ในวัง	
ให้ว่า	โทษภัยใด	ให้เห็นทางฮ้าย	
	ให้ไปนำท่อนไม้	ถ้าใดไหลล่อง	ไปนั้น
ก็ท้อ	เสียดเคราะห์ฮ้าย	หายเสียดอย่าให้มี	แพ้นอ

(๒ / ๑๔ / ๒ / ๑ - ๓)

จากข้อความนี้ สอนว่าหากบ้านใครที่เกิด เสา แป้ ซื่อ หรือเครื่องเรือน ส่วนบนหัก หากจะเปลี่ยนใหม่ก็ควรวัดให้มีขนาดเท่าเดิม จึงจะไม่หักลงมาอีก แล้วจะทำให้ครอบครัวอยู่เย็นเป็นสุข และหากเปลี่ยนตัวเก่าที่หักออกแล้ว ให้เอาไม้ที่หักนั้น ไปถ่วงน้ำ พร้อมกับกล่าวว่า “ขอให้เคราะห์เจียนนั้นลอยไปตามท่อนไม้เสียให้หมด”

นอกจากนี้แล้ว ในวรรณกรรมเรื่องสร้อยสายคำ ยังปรากฏข้อห้ามในการอาศัยอยู่ในเรือนว่า ห้ามอยู่เรือนที่มีคนนอนไหลตาย และเรือนที่มีคนตาย ถึง ๓ คน หากจะอยู่ต่อไป ก็ต้องมีการสวดมงคล สวดไชย ดังข้อความว่า

ประการหนึ่ง	เขื่อนบ่ควรอยู่ได้	เหิงนานเท่าชั่ว
คือว่า	เขื่อนคนตายค้าง	จิตไหลสะดุ้งตื่น
ผีอำ	ตายมรมิ่งเมียน	เขื่อนนั้นอย่าอยู่คน

(๒ / ๑๕ / ๑ / ๒)

จากข้อความได้สอนว่า บ้านที่ไม่ควรจะอยู่ คือ บ้านที่มีคนนอนไหลตาย ผีอำ จนถึงแก่ชีวิต แสดงว่าบ้านหลังนั้นไม่ดี

อันหนึ่ง	เขื่อนใดเอาขนผีลง	ถึงสามคน บ่ควรอยู่
ครั้นว่า	เป็นภูฎิวินหารหมู่สังฆเจ้า	โองกว้างหมู่พญา ก็ดี
ครั้นว่า	เป็นสิ่งเว้า	เห็นจริงดังกล่าว มานี้
บ่ควร	ทรงอยู่สร้าง	ไปได้หน่วงนาน
ครั้นว่า	บ่อยากลงหนีแล้ว	ให้ชนครัวหนีจาก เขื่อนนั้น
	จงให้เสียเคราะห์ฮ้าย	พร้อมสูดมุงคุด
	ถือไชยคือศีลพร้อม	ฟังธรรมเทศน์อ่าน
จึงจัก	หายเหตุฮ้าย	ภายหน้าอยู่ดี

(๒ / ๑๕ / ๑ / ๒ - ๔)

ข้อความข้างต้นนี้ สอนว่า บ้านหลังใดที่มีการปลงศพถึง ๓ ศพ ไม่ควรอยู่ ภูฎิวินหารพระก็เช่นกัน หากว่าไม่อยากหนีไปอยู่ที่อื่น ก็แก้โดยการเสียเคราะห์ โดยสวดมงคล สวด จึงจะสิ้นเหตุร้ายและมีความสุขตลอดไป ซึ่งคำสอนที่กล่าวเกี่ยวกับเรื่อง บ้านที่ไม่ควรจะอยู่นั้น ชาวอีสานเชื่อว่า การไหลตายเป็นการตาย เพราะการกระทำของผี ถือว่าตายโหง เมื่อมีการตายเช่นนี้เกิดขึ้น ญาติของผู้ตายต้องรีบจัดการศพ คือ ตายวัน ไหนเผาในวันนั้นทันที เพราะ

หากปล่อยไว้นาน จะทำให้คนอยู่เกิดความกลัวได้ ส่วนบ้านหลังใดที่มีคนตาย ๑ คนนั้น ตามความเชื่อจะถือว่าเป็นอาถรรพณ์ของผู้อาศัยในบ้านหลังนี้ ถ้าไม่ย้ายออก อาจทำให้เจ้าเรือนเกิดความไม่สบายใจได้ (มนัส สุขสาย. ๒๕๕๒ : สัมภาษณ์) ในวรรณกรรมเรื่องนี้จึงได้สอนว่าควรจะมีการปิดเป่ารังควาน หากไม่ย้ายออกจะต้องนิมนต์พระมาสวดชัยมงคล พร้อมทั้งให้รักษาศีลด้วย จะช่วยบรรเทาสิ่งร้ายให้หมดไป

จากคำสอนที่เกี่ยวข้องกับการปลูกบ้านเรือนนั้นถือเป็นการเตือนสติสำหรับผู้ปลูกเรือน ในกรณีต่าง ๆ เช่น การรู้จักประมาณตนในการสร้างบ้าน การรู้จักรอบคอบในการสร้างบ้าน เป็นต้น

๓.๒ หลักปฏิบัติโดยยึดจารีต

จารีต มีความหมายเหมือนคำว่า “ศีลธรรม” จารีตเป็นบรรทัดฐานที่ทุกคนในสังคมจะต้องกระทำเป็นกระบวนการ พฤติกรรมที่จำเป็นต่อความเป็นระเบียบเรียบร้อย และสวัสดิภาพของสังคม จารีตมีความสำคัญกว่าวิถีประชา เป็นเรื่องของความรู้สึกว่า สิ่งใดผิด สิ่งใดถูก ผู้ใดฝ่าฝืนจะถูกสังคมลงโทษ หรือได้รับการดำเนินอย่างรุนแรง ในสังคมไทยมีจารีตบางอย่างที่สำคัญมาก แม้มิได้นำไปบัญญัติเป็นกฎหมาย เช่น ความกตัญญู ระบบอาวุโส ความซื่อสัตย์ระหว่างสามี ภรรยา การแสดงความเคารพผู้ใหญ่ ฯลฯ ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า จารีต เป็นแบบแผนการปฏิบัติที่กระทำสืบต่อกันมาช้านาน มักถือเป็นกฎหรือระเบียบของสังคมที่เกี่ยวกับศีลธรรม ใครไม่ทำตามจารีตจะถือว่าเป็นคนชั่วที่ไม่อาจจะอยู่ร่วมในสังคมนั้นได้ หากมีคนทำผิดจารีตไม่เพียงแต่ผู้กระทำผิดเท่านั้นจะถูกลงโทษ แต่คนในสังคมทั้งสังคมอาจได้รับโทษด้วย เช่น การที่มีคนทำผิดจารีตอาจทำให้เกิดภาวะฝนแล้ง หรือเกิดภัยพิบัติอื่น ๆ ได้

สรุปได้ว่า จารีต คือ สิ่งที่สังคมถือว่า ถ้าผู้ใดฝ่าฝืนหรือดเว้น ไม่กระทำตามจะเป็นความผิดอย่างรุนแรง เพราะอาจทำให้เกิดความเดือดร้อนมาสู่บุคคล ครอบครัว และชุมชนได้ กล่าวได้ว่า จารีต เป็นปทัสถานที่กำหนดให้คนในสังคมประพฤติปฏิบัติอย่างเข้มงวด โดยคนในสังคมนั้นถือว่าแบบแผนการปฏิบัติดังกล่าวเป็นสิ่งที่ดีงาม ผู้ละเมิดเป็นคนผิด คนชั่ว จารีตจะมีลักษณะเป็นข้อห้าม เช่น ห้ามสมรสกันระหว่างญาติสืบโลหิต เป็นต้น ในวรรณกรรมอีสานเรื่อง สร้อยสายคำ พบว่า มีคำสอนเกี่ยวกับจารีต ดังนี้

๓.๒.๑ จารีตการครองเรือน

สถาบันครอบครัวถือเป็นสถาบันที่มีความสำคัญหน่วยหนึ่งของสังคม ครอบครัวสมัยก่อนนั้นเป็นหน่วยที่มีความสำคัญยิ่ง เพราะเป็นจุดศูนย์กลางของการปฏิบัติหน้าที่ทั้งในด้านการศึกษา เศรษฐกิจ และการปกครอง เป็นต้น หรืออาจกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่า ครอบครัว นั้นทำหน้าที่ในการให้การศึกษา ครอบครัวเป็นทั้งหน่วยผลิตและบริโภคในเชิงเศรษฐกิจรวมทั้งเป็นสถาบันที่ปฏิบัติหน้าที่ในการอบรมสั่งสอนสมาชิกของครอบครัวให้เป็นพลเมืองที่ดีอีกด้วย

จากการศึกษาวรรณกรรมเรื่องสร้อยสายคำ พบคำสอนที่เกี่ยวกับ การครองเรือนสำหรับบุคคลในครอบครัว ซึ่งผู้วิจัยจำแนกได้ ดังนี้

๑) จารีตของพ่อแม่

พ่อแม่ถือเป็นผู้ให้กำเนิด ซึ่งจากการศึกษา พบว่า ในธรรมเนียมอีสานนั้นหน้าที่ของพ่อแม่นอกจากต้องอบรมสั่งสอนบุตร เลี้ยงดูบุตรแล้ว และจัดหาคู่ครองที่เหมาะสมให้แต่งงานตามประเพณี ซึ่งสอดคล้องกับคำสอนในคลองสิบสี่ คือ ฮีตพ่อคองแม่ ที่ว่า พ่อแม่นั้นต้องจัดหาคู่ครองที่เหมาะสมให้บุตรนั้น จากการศึกษาวรรณกรรมเรื่องสร้อยสายคำ ก็พบคำสอนเกี่ยวกับการเลือกคู่ครองแก่บุตรหลาน ซึ่งในเรื่องการเลือกคู่ นั้น สังคมอีสานมองว่าเป็นเรื่องสำคัญเรื่องหนึ่ง โดยเฉพาะการเลือกภรรยา ดังที่ จารุวรรณ จันทร์เกษ (ม.ป.ป. : ๕๗ - ๕๘) ได้กล่าวถึงการพิจารณาผู้หญิงว่ามีอยู่ ๔ ลักษณะ ที่ควรเลือกเป็นภรรยา และ ๓ ลักษณะ ที่ไม่ควรเอามาเป็นคู่ชีวิต ดังนี้

“... ๔ คนที่ดี คนแรกคือ ตั้งอยู่ในศีล มีความกตัญญูกตเวทิต่อพ่อแม่ ไม่เกียจคร้านที่จะปรนนิบัติ หมั่นทำงานบ้านจิตใจไม่ถือโทษโกรธใคร ผู้หญิงแบบนี้ดีราวกับแก้วมณี หญิงอีกประเภท คือ หญิงที่ไม่เกียจคร้านในการปรนนิบัติ ขยันทำงานบ้าน พุดจาติต่อญาติพี่น้องรักชาติศัลทำทานทุกวัน หญิงนี้ควรที่จะรักให้สุดหัวใจ หญิงอีกประเภท คือ จะไปไหนมาไหนก็อ่อนน้อมต่อสามีตน ไม่มีขัดขืนคำสั่งของสามีตนยกสามีเป็นสรณะ ไม่พูดไม่ดีใส่สามี ตั้งมั่นในคุณพระรัตนตรัย ออกทนในการทำงาน หญิงประเภทนี้ควรที่จะรักเหมือนรักตาทั้งสองข้าง หญิงอีกประเภท คือ มีใจนอบน้อมต่อพระรัตนตรัย หมั่นทำงานบ้านและเรียกสวนไร่นา ไม่เกียจคร้านในการทอผ้า ทำให้ฐานะของครอบครัวร่ำรวยขึ้น เมื่อสามีไปค้าขาย

ก็ช่วยจัดสินค้า เมื่อสามีได้สินค้ากลับมาช่วยขาย คอยพูดเอาใจสามี เป็นคนมีสัจจะ ส่วนหญิงไม่ดี คือพ่อแม่สอนแล้วโกรธ ไม่สนใจการทำงาน ทำสวน เอาแต่พูดเล่นไปวัน ๆ หญิงประเภทนี้ ไม่ควรเลือกเป็นภรรยา...”

วรรณกรรมเรื่อง สร้อยสายคำ พบคำสอนที่สอนในเรื่องของการจะ แต่งงานมีคู่ครองว่าควรเลือกแต่งงานและไม่แต่งงานกับบุคคลใด การเลือกคู่ครองนั้นเป็นเรื่อง ที่ยาก เพราะหากไม่เลือกแล้วอาจจะทำให้เกิดปัญหาไม่เข้าใจกันแล้วทะเลาะเบาะแว้งกัน เกิด ปัญหาการอย่าร้างตามมา เป็นปัญหาของสังคม ดังนี้

๑.๑) สอนไม่ให้คนกำพร้าแต่งงานกับกำพร้า ในอดีตนั้นการจะแต่งงาน กันต้องคำนึงถึงสถานภาพของบิดามารดาที่ยังมีชีวิตอยู่หรือไม่ แตกต่างจากในปัจจุบันที่ขึ้นอยู่กับ ความพึงพอใจของทั้งสองฝ่าย จากการศึกษาวรรณกรรมเรื่อง สร้อยสายคำ พบการสอนที่ เป็นข้อห้าม ดังข้อความ

อันนี้ จักปลูกแปลงลูกหลานให้ ตัวเมียให้เป็นคู่ กันนั้น
คือว่า ชายบ่เป็นกำพร้า มารดาพ่อแม่ สั้นนั้น
ก็หาก ยังพรว้าพร้อม กันแท้ อยู่ดี

(๓ / ๗ / ๒ / ๑)

ข้อความนี้สอนว่า หากจะให้ลูกหลานแต่งงานกันนั้น ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งต้อง ไม่เป็นกำพร้า เมื่อแต่งงานกันแล้วจะดี

อีกตัวอย่างหนึ่งสอนว่า ถ้าทั้งสองฝ่ายเป็นกำพร้าไม่สมควรแต่งงานกัน เพราะจะทำให้ทั้งคู่อย่าร้างกัน อายุเท่ากันก็ไม่ให้แต่งงานกัน ดังข้อความ

ถ้าว่า กำพร้าต่อกำพร้า ก็บ่ให้เอากัน
อายุต่อกัน ก็บ่ให้เอากัน
ฝูงนี้ มีแต่ความจิบหาย เมื่อลุนกายซ้อย
แพ่ฮอด ลูกน้อย ๆ เจ็บ ไข้อยู่บ่เขา
ข้าวของ มีพอใช้ ก็บ่กไปเปล่า ๆ

(๓ / ๘ / ๑ / ๒ - ๓)

จากคำสอนข้างต้นนี้มีความนัยแฝงอยู่ การที่ห้ามไม่ให้กำพร้าแต่งงานกับกำพร้าอาจเป็นเพราะว่า ชายหญิงที่กำพร้า นั้น แต่ละฝ่ายต่างมาจากครอบครัวที่ไม่สมบูรณ์ ไม่มีประสบการณ์ ความรู้สึกรักของการมีครอบครัวที่อบอุ่น ขาดการอบรมสั่งสอนในการใช้ชีวิต เมื่อต้องแต่งงานอาจไม่สามารถใช้ชีวิตคู่ได้อย่างราบรื่น อีกนัยหนึ่ง การที่ห้ามบุคคลที่อายุเท่ากันแต่งงานกันนั้น เพราะวัฒนธรรมอีสานจะให้ชายเป็นผู้นำครอบครัว หากฝ่ายหญิงกับฝ่ายชายอายุเท่ากัน จะไม่เคารพกัน ทำให้เกิดปัญหา แต่ถ้าฝ่ายชายมีอายุมากกว่าฝ่ายหญิงแล้ว จะทำให้ฝ่ายหญิงนับถือฝ่ายชายเป็นที่ และเคารพยำเกรงสามีของตน

๑.๒) สอนไม่ให้ญาติพี่น้องแต่งงานกัน บัจจรี ศรี โสด (๒๕๔๒ : ๕๘) อ้างถึงจาก ดวงจิต กำประเสริฐ (๒๕๔๒ : ๗๘) กล่าวว่า ข้อห้ามเกี่ยวกับการแต่งงานระหว่างสายเลือดเดียวกันนี้ เป็นสิ่งที่สังคมอีสานถือว่าการกระทำที่จัญไร ผิดกฎหมายเพราะในกฎหมายตราสามดวง ๒๕๔๗ (ในรัชกาลที่ ๑) ปราบกฏบัญญัติทางกฎหมายที่เกี่ยวกับการกระทำผิดหัวเมียในพระไอยการลักษณะหัวเมีย บทที่ ๓๖ บัญญัติว่า

“...มาตราหนึ่ง พ่อแม่ลูกพี่น้องยายหลาน ตาหลานลุงน้ำหลานทำชู้กันให้ให้ทำแพลยผู้นั้นเสียในทะเล ให้เจ้าพ่อแม่พี่น้องพลีเมืองท่านทั้ง ๔ ไก่ ๘ ตัว ให้พระสงฆ์พราหมณาจารย์สวดมนตรทำพิธีการระงับอุบาทว์จันไรน้ำฟ้า น้ำฝน จึงตกเปนประโยชน์แก่คนทั้งหลาย ฝ่ายพ่อแม่พี่น้องรู้ว่าหลานทำมิชอบมิได้ว่ากล่าว ท่านว่าเลมิดให้ลงโทษโดยโทษาญโทษ...”

กฎหมายปัจจุบันก็มีการบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๔๕๐ บัญญัติว่า

“... ชายหญิงซึ่งเป็นญาติสายโลหิต โดยตรงขึ้นไป หรือ ลงมาก็ดี เป็นพี่น้องร่วมบิดามารดาหรือร่วมแต่บิดามารดาก็ดี จะทำการสมรสกันไม่ได้ ความเป็นญาติดังกล่าวมานี้ ให้ถือตามสายโลหิต โดยค้ำนึ่งว่า จะเป็นญาติโดยชอบด้วยกฎหมายหรือไม่...”

จากที่กล่าวมาข้างต้นนี้ แสดงให้เห็นว่าสังคมไทยนั้น ถือว่าการที่ญาติพี่น้องแต่งงานกันนั้นเป็นเรื่องที่สังคมไม่ยอมรับ จึงมีการบัญญัติกฎหมายเอาไว้

จากการศึกษารรณกรรมเรื่องสร้อยสายคำ ปราบกฏคำสอนที่เป็นข้อห้ามไม่ให้ญาติเชื้อสายเดียวกันแต่งงานกัน เพื่อไม่ให้สังคมเกิดความเสื่อมเสีย เกิดความวิปริตทางสังคม เพื่อเป็นการควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์ให้เกิดความสงบสุขภายในสังคม ไม่ให้เกิด

ความสับสนในการแต่งงาน ซึ่งจากการศึกษาวรรณกรรมอีสานเรื่อง สร้อยสายคำ ปรากฏ คำสอนที่เป็นการห้ามบุคคลที่ถือว่าเป็นญาติกัน ไม่สมควรแต่งงานกัน ดังตัวอย่าง

อันนี้ ครันว่าเป็นน้ำบ่าวแล้ว บ่ควรสูเอาหลาน
 ครันว่า เป็นหลานชาย บ่ห่อนเอาน้ำสาวซ้อน
 การอย่างนี้ จิบหายแท้ โภภักย์จักบังเกิด
 มีเงินคำก็บ่ค้าง ควายช้างก็เล่าเสีย

(๓/๕/๒/๔)

ข้อความนี้สอนว่า ถ้าเป็นน้ำชายแล้วอย่าแต่งงานกับหลานตน ถ้าเป็น หลานชายแต่ มาแต่งงานกับน้ำสาว สิ่งนี้จะทำให้เกิดความฉิบหาย เงินทอง ข้าวของ ก็จะห ดหายไป

อันนี้ คือว่าเป็นพี่น้องโตแล้ว บ่ควรไปสืบต่อ
 คือว่า อ้ายหากตายจากแล้ว ปละฮ้างอย่างใด
 ครันว่า เอาไปแล้ว บ่มีคองหมั้นแก่น
 มีแต่ สิวินาศซ้อน โสมฮ้อนชวดประมาณ

(๓/๑๐/๑/๒)

ข้อความนี้สอนว่า หากเป็นญาติพี่น้องกันแล้วก็อย่าได้สืบต่อสามีภรรยา ของกันและกัน เช่น ถ้าพี่ตายจาก อย่ำร้างกับภรรยาหรือสามี ผู้เป็นน้องก็อย่าได้ไปเอาสามีหรือ ภรรยาของพี่มาเป็นคู่ครอง

จากข้อห้ามดังกล่าวมาข้างต้น เป็นการสอนให้คนรู้จักแยกแยะ รู้จักการ ลำดับญาติ ไม่ให้สับสน ญาติพี่น้องนั้นมีไว้เพื่อเป็นที่พึ่งพาอาศัยกัน ญาติพี่น้องเปรียบเสมือน คนในครอบครัว เพื่อให้ความสัมพันธ์ของเครือญาติมีความเหนียวแน่นกลมเกลียวกัน จึงห้าม ไม่ให้แต่งงานกันระหว่างญาติ แต่หากอธิบายตามหลักวิทยาศาสตร์ บุญลือ วันทายนต์ (๒๕๒๓ : ๑๒๗) กล่าวว่า ตามความเชื่อด้านวิทยาศาสตร์ชีววิทยา ถ้าชายหญิงที่เป็นญาติที่ นื่องกันแต่งงานกัน จะมีผลต่อบุตรที่เกิดมา คือ มักขาดคุณภาพและไม่สมบูรณ์เต็มที่ เช่น มีโรคจิตผิดปกติ มีความอ่อนแอ สติปัญญาที่บ ำรุงกายพิการ เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม แม้จะมีข้อห้ามดังกล่าว แต่ก็มี การเสนอแนะเกี่ยวกับการ แก่เกลียดหากญาติพี่น้องต้องแต่งงานกันจริง ๆ เพราะทั้งสองนั้นเป็นบุพเพสันนิวาสกัน หนึ่งกัน

ไม่พ้น จึงมีวิธีการปฏิบัติโดยการให้ทั้งสองนั้นนุ่งขาว มีการดูขวัญ ผูกแขนคู่ป่าวสาว เมื่อเสร็จพิธีแล้วให้คู่ป่าวสาวกินข้าวในฮางหมู ของกินทุกอย่างเท่าให้ทั้งสองนี้กิน หากไม่กระทำดังนี้ก็จะฉิบหาย

๑.๓) สอนไม่ให้หนุ่มสาวอายุไม่ถึง ๒๐ ปี แต่งงานกัน ชาวอีสานเชื่อว่าผู้ที่ผ่านการบวชเรียนถือว่า “คนสุก” หรือเป็นลูกผู้ชายโดยสมบูรณ์ เมื่อลาสิกขาหรือสึกมาแล้ว จึงเป็นที่ยอมรับของคนในสังคม จะไปขอผู้หญิงมาแต่งงานด้วย ผู้ใหญ่ฝ่ายหญิงย่อมยอมรับ ส่วนผู้ชายที่ยังไม่ได้บวช แม้อายุจะครบบวชหรือเกินแล้ว สังคมจะถือว่าผู้นั้นยังเป็น “คนดิบ” จึงไม่สมควรที่จะมีครอบครัว หรือคนที่ยังไม่บวชเรียนและไม่ได้อบรมจิตใจให้หนักแน่นพอที่จะออกไปรับผิดชอบครอบครัว (บุญเกิด พิมพ์วรมหากุล.๒๕๔๕ : ๘๘)

จากการศึกษาวรรณกรรมอีสานเรื่องสร้อยสายคำ พบคำสอนที่เป็นข้อห้ามเกี่ยวกับการกำหนดอายุของบุคคลในการแต่งงาน ดังตัวอย่าง

ครั้นว่า อายุบ่ถึงชาวอย่าเอาเมียมาซ้อน เฮียงสองเป็นคู่
 หญิงและ ชายก็ตั้งเว้า เฮาค้านสั่งสอน
 ให้อายุ ชายเกินหญิง จึงควรอามาซ้อน
 ให้อายุ หญิงมีน้อย หลุดลอยลงเบื้องต่ำ
 จึงเอา กันเป็นแก่นหมั้น สิคุณคำสูงเฮียง

(๔/๑๖/๒/๔)

การห้ามไม่ให้ชายหญิงที่อายุยังไม่ถึง ๒๐ ปี แต่งงานกันนั้น เป็นเพราะถือว่าเป็นบุคคลที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะ

จากคำสอนดังกล่าว สามารถอธิบายได้ว่า ชายหญิงที่มีอายุไม่ ๒๐ ปีนั้น เป็นบุคคลที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะ ช่วงวัยนี้อาจจะยังไม่มีความพร้อมในเรื่องของงาน การเงินและอาชีพ ดังนั้น จึงไม่ควรแต่งงานกัน อีกนัยหนึ่งหากจะกล่าวถึงบรรทัดฐานทางอุดมคติของชาวอีสาน ซึ่งกำหนดเอาไว้ชาวพุทธทุกคนจะต้องผ่านการบวชเป็นพระภิกษุเมื่ออายุครบ ๒๐ ปี ก่อนที่จะแต่งงาน

๑.๔) สอนไม่ให้แต่งงานกับหญิงที่ตั้งครรภ์ก่อนแต่ง การสอนไม่ให้แต่งงานกับหญิงที่ตั้งครรภ์ก่อนแต่งงาน เพราะหากแต่งงานไปแล้วอาจจะทำให้เกิดความเข้าใจผิดของฝ่ายชายว่าเด็กในท้องนั้นเป็นลูกของตนจริงหรือไม่ และอีกนัยหนึ่งยังเป็นการสอนให้

หญิงสาวนั้นรู้จักนกवलสงวนตัวไม่ปล่อยตัวจนต้องก่อนแต่ง เนื่องจากสังคมอีสานนั้นถือว่าหญิงที่ท้องก่อนแต่งเป็นหญิงที่มีมลทิน ไม่รู้จักนกवलสงวนตัว ถือว่าเป็นการ “ผิดผี” จะไม่เป็นที่ยอมรับของสังคม ดังตัวอย่าง คำสอนที่ไม่ให้แต่งงานกับหญิงที่ตั้งครรภ์ก่อนแต่ง

อันนี้	หญิงคนใดสมัครเหล่าน	คอมชายชู่มิ่ง
	มีคัพภ์ท้อง	เป็นผู้ช่วมชาย
หญิงคนนี้	บ่ควรทำสร้าง	กินดองเฮ็ดมิ่ง
	ถ้าเสื่อไปนั้น	ผูกแขนหันกะว่าดี

(๓ / ๖ / ๒ / ๓)

ข้อความนี้สอนว่า หญิงใดที่ไปเล่นชู้จนท้องก่อนแต่งงานไม่ควรจัดงานแต่งงาน ควรผูกแขนก็พอ

จากที่กล่าวมาข้างต้น คำสอนเหล่านี้เป็นคำสอนที่ถูกถ่ายทอดผ่านทางวรรณกรรมอีสาน ซึ่งปราชญ์ชาวอีสานได้ถ่ายทอดเอาไว้เพื่อให้ลูกหลานได้ปฏิบัติตาม หรือที่เรียกว่า คะลำ คะลำ นั้นมีความศักดิ์สิทธิ์ในตัวเอง แต่เมื่อเวลาผ่านไปบริบททางแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไป ข้อห้ามหลายข้อถูกละเลย ละทิ้ง และไม่ได้ได้รับความสนใจที่จะประพฤติปฏิบัติดังที่เคยเป็นมา ทั้งที่หากพิจารณาถึงภาพ โดยรวมทั้งหมดแล้วจะเห็นภาพชีวิตของคนที่ปรากฏในข้อห้ามทั้งหลายที่บัญญัติ ทั้งนี้การที่บัญญัติข้อห้ามออกมาจำเป็นต้องได้รับประสบการณ์ก่อนจึงจะสามารถเข้าถึงผลที่เกิดจากการฝ่าฝืน

๒) จารีตของสามีและภรรยา

สังคมไทยแต่โบราณกำหนดมารยาทของสามีภรรยาออกจากกัน สามีจะทำหน้าที่เป็นพ่อเรือน และเป็นคนหาเลี้ยงครอบครัว ส่วนภรรยาทำหน้าที่เป็นแม่เรือนดูแลครอบครัว ปฏิบัติสามี จัดเตรียมอาหารไว้ต้อนรับสามีเมื่อกลับจากทำงาน คอยพูดจาไพเราะอ่อนหวาน ไม่พูดแข็งกระด้างหยาบคาย ไม่ขี้บ่น ไม่พูดต่อเสียด และไม่โกรธง่าย ส่วนสามีให้เป็นคนเข้มแข็ง ไม่ให้เป็นคนหูเบา การที่คนสองคนมาอยู่ร่วมกัน นอกจากทั้งสองจะต้องรู้จักวิธีการอยู่ร่วมกันให้เป็นสุขระหว่างคนทั้งสองแล้ว ยังต้องรู้จักวิธีการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับคนอื่นด้วย จากการศึกษา พบคำสอนในวรรณกรรมเรื่อง สร้อยสายคำ ดังนี้

๒.๑) สอนให้เคารพนับถือญาติผู้ใหญ่ การที่ผู้สามีภรรยามีความเคารพนับถือญาติผู้ใหญ่ ไม่ว่าจะป็นญาติฝ่ายสามี หรือฝ่ายภรรยา ถือว่าเป็นสิ่งที่ควรกระทำ อย่าได้ทำให้มีเรื่องขุ่นข้องหมองใจกัน ดังตัวอย่างคำสอน ที่ว่า

อันนี้	การคองไหว	ผัวเมียเอากันใหม่
ฝูงเจ้าแก่	แลโคตรเชื้อ	อย่าผิดข้อเดียวกัน

(๒/๑๗/๑/๑)

๒.๒) สอนให้สามีภรรยาพูดจาดีต่อกัน การที่คนสองคนต้องมาใช้ชีวิตร่วมกัน ต้องระมัดระวังเรื่องคำพูดคำจาให้ดี อย่าได้พูดจาไม่ดีไม่งามต่อกัน เพราะอาจทำให้เกิดการหย่าร้างกันได้ ดังข้อความ

อันว่า	ผัวเมียนี้	กุมึงอย่าได้ว่า
มีแต่	เจ้าแลข้อย	จาเว้าอ่อนหวาน

(๒/๑๖/๒/๔)

ข้อความนี้สอนให้สามีภรรยาได้รู้จักพูดคุยกันด้วยคำพูดที่ดี การพูดคุยกันด้วยคำพูดที่สุภาพถือเป็นการถนอมน้ำใจที่อย่างหนึ่ง ที่จะทำให้ผู้สามีภรรยาไม่ทะเลาะกัน

๒.๓) สอนผู้เป็นภรรยา สตรีชาวอีสานนั้นมีความรับผิดชอบที่สำคัญคือ การดูแลบ้านเรือนให้สะอาด หุงหาอาหาร ทำงานบ้าน และดูแลเลี้ยงดูบุตร ส่วนสามีนั้นต้องทำหน้าที่ในการหาเงินทอง ต้องทำงานนอกบ้าน ดังนั้น ผู้เป็นภรรยาจึงต้องทำงานอยู่ที่บ้าน คนอีสานหรือแม้แต่สังคมไทยในอดีต ถือว่าฝ่ายชายเป็นผู้นำในครอบครัว คำสอนที่พบในวรรณกรรมส่วนมากจะเป็นคำสอนสำหรับภรรยามากกว่าผู้เป็นสามี จากการศึกษาวรรณกรรมอีสานเรื่อง สร้อยสายคำ มีดังนี้

๒.๓.๑) สอนให้ภรรยาเคารพยำเกรงสามี การแต่งงานของชาวอีสานนั้นจะห้ามให้คนที่มียายุเท่ากันแต่งงานกัน หรือห้ามให้ผู้หญิงมีอายุมากกว่า การห้ามนี้เป็น การบ่งบอกว่าหากผู้หญิงมีอายุมากกว่าฝ่ายชายแล้ว ผู้หญิงอาจไม่เคารพยำเกรง ไม่เชื่อฟังสามี ดังนั้นจึงมีข้อห้ามเอาไว้ เพื่อให้ผู้หญิงนั้นคำนึงว่าจะต้องให้เคารพยำเกรงสามี ดังข้อความ

ครันจัก ไปทำการสร้าง สันใดให้บอกต่อ
ครันไป มาทางใดก็บ่เว้า แนวนีก็บ่ดี

(๔ / ๕ / ๒ / ๓)

จากข้อความข้างต้นนี้สอนว่า การจะตัดสินใจทำอะไรนั้น บุคคลทั้งสอง คือ สามีและภรรยาจะต้องเห็นชอบด้วยกันทั้งคู่ เพราะบางครั้งหากเกิดปัญหาขึ้น ทั้งสองฝ่ายจะได้รับรู้ร่วมกันว่าได้มีการตัดสินใจร่วมกันแล้ว จะโทษว่าใครผิดไม่ได้

๒.๔) สอนไม่ให้สามีภรรยา่วมประเวณีกันในวันศีลดับ ศีลเพ็ญ จากการศึกษาวรรณกรรมเรื่องสร้อยสายคำปรากฏคำสอนเรื่องดังกล่าว ดังข้อความ

อันนี้	ขึ้นสู่เม็ยวันศีลนี้	ก็ปาบ่งเป็นบาป
ศีลดับ	ศีลเพ็งก็บ่ได้	ศีลน้อยก็บ่ควร
ใตผู้	เคยชมช้อน	วันศีลสมเสพ
ความบาป	มาเล่นต้อง	เวรฮ้ายก็เล่นถึง

(๓ / ๑๔ / ๒ / ๑)

จากคำสอนข้างต้นนี้สอดคล้องสอดคล้องกับคลองสิบสี่ ที่เกี่ยวกับข้อปฏิบัติของฆราวาสหรือคนทั่วไปซึ่งได้กล่าวถึงสิ่งที่พึงปฏิบัติและไม่ควรปฏิบัติในวันศีล วันพระ เช่น เมื่อถึงวันศีล ๗ คำ ๘ คำ ๑๔ คำ ๑๕ คำ ให้สมา (ขอขมา) ก้อนเส้า แม่คิไฟ และแม่จั้นไคประตุที่ตนได้อาศัยทุกคำเช้าวันคืน ถึงวันศีล ให้เอาดอกไม้รูปเทียนสมาพัวแห่งตน และพ่อแม่แต่่าแก่ลุงตาของตน และถึงวันอุโบสถ พระสงฆ์เจ้าเข้าอุโบสถ ให้แต่งขันดอกไม้รูปเทียนไปถวายพระสงฆ์เจ้า ถึงวันพระเดือนดับ (ข้างแรม) และวันพระเดือนเพ็ญ (ข้างขึ้น) ให้นิมนต์พระภิกษุมาสูตรมุงคุณ (สวดมงคล) ที่บ้านและทำบุญตักบาตรถวายทาน อย่างสมเสพ กามคุณในวันศีล วันเข้าพรรษา และวันมหาสงกรานต์ เป็นต้น

จะเห็นได้ว่าในวันศีลดับ วันศีลเพ็ญ นั้นสิ่งที่ควรปฏิบัติ คือสิ่งที่ทำให้เกิดผลบุญ และปฏิบัติตนให้อยู่ในศีลธรรม เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ตนเอง จะห้ามสมเสพกามคุณ

๓) จาริตของผู้เป็นลูกสะใภ้และลูกเขย

จากการศึกษาวรรณกรรมเรื่อง สร้อยสายคำ พบคำสอนที่สอนลูกสะใภ้ลูกเขย ซึ่งสอดคล้องกับฮีดไร่กองเขยในคลองสิบสี่ ที่สอนว่า การปฏิบัติต่อพ่อตาแม่ยาย ปู่ย่า

ให้ลูกต้องดั่งตามคลอง ซึ่งตามปกติธรรมเนียมชาวอีสาน เมื่อลูกหลานแต่งงานใหม่นิยมให้ลูกเขยมาอยู่กับพ่อตาแม่ยาย แต่หากมีลูกหลายคน หรือในบ้านนั้นมีลูกเขยหลายคน พอสามารถแยกบ้านได้ก็จะแยกบ้านต่างหาก แต่ก็ไม่ให้ไปอยู่ห่างไกลกัน จากการศึกษาวรรณกรรมเรื่อง สร้อยสายคำ พบคำสอนดังข้อความ

ครันว่า โตได้ลงเป็นไก่อ	เขยขวัญของเพิ่น
จงให้ เคารพนอบน้อม	คุณเถ้าปู่ย่าตน
ลุงก็ ให้ว่าลุงป้าก็ให้ว่าป้า	อวาอวย่าประมาท
ให้อื่น ตามชาติเชื้อ	เมื่อน้ำก็จิ่งดี

(๓/๕/๒/๑-๒)

จากตัวอย่างเป็นการสอนว่า เมื่อตนไปเป็นลูกสะใภ้หรือลูกเขยแล้ว ให้ปฏิบัติตนเป็นลูกสะใภ้ลูกเขยที่ดี มีความเคารพนอบน้อม ญาติพี่น้อง ลุงป้า น้า อา

๔) จารีตของผู้เป็นญาติพี่น้อง

ญาติพี่น้องนั้นมีความสำคัญมาก เพราะไม่สามารถตัดขาดออกจากกันได้ จากการศึกษาวรรณกรรมเรื่อง สร้อยสายคำ พบคำสอนที่สอนให้พี่น้องรักสามัคคีช่วยเหลือกัน ไม่ทะเลาะเบาะแว้ง ไม่เบียดเบียน ดังข้อความ

อันนี้ ครันว่าเป็นเชื้อชาติ	แก้วกึ่งแนวนาม	ก็ดี
ให้ถือ ตามกันไป	ฮอดหลานเหลนหล่อน	
เด็งเมื่อ ยามเจ็บไข้	อย่าปละกันให้ป่วย	กันท่อน
ครันมี หมูอยู่ใกล้ของอันใดก็ให้ได้	ของใช้อย่าตีแพง	
จงให้ ชดช่วยแท้	คือเฮาอยู่ใกล้กัน	
จั่งสิ มีความสุข	คอบเฮาใจกว้าง	

(๓/๑๑/๑/๓-๔)

หากเป็นญาติพี่น้องแล้วก็ให้ยึดถือตามที่พ่อแม่บังคับกันมาไม่ว่ายามเจ็บไข้ได้ป่วยก็ให้ช่วยเหลือกัน มีสิ่งของอะไรที่แบ่งปันกันได้ก็ให้แบ่งปัน แล้วจะทำให้เกิดความสุขสงบในเครือญาติ

จากคำสอนข้างต้นนี้กล่าวได้ว่า ญาติพี่น้องนั้นจะต้องมีจิตใจกว้างขวาง แบ่งปัน เอื้ออำนวยต่อกัน การมีญาติพี่น้องที่มีความสำคัญมาก เพราะเมื่อยามที่ทุกข์ยากลำบากบางครั้งญาติอาจช่วยเหลือได้ ดีกว่าอยู่ตัวคนเดียว ไม่มีใครช่วยเหลือ ดังนั้น คำสอนนี้ จึงสอนให้พี่น้องรู้จักช่วยเหลือกัน

และมีคำสอนที่สอนให้ญาติพี่น้องอย่าได้คำทอ ทะเลาะเบาะแว้งกัน หาเรื่องใส่ความกันจนต้องขึ้นโรงขึ้นศาล ดังข้อความ

	อ้ายและน้อง	อย่าป้อยค่าซังกัน
อย่าได้	ก่อหาความ	จ่มเลวกันแท้
อ้ายก็	ให้ว่าอ้ายน้องก็ให้ว่าน้อง	แนวเชื่อให้นับถือ
	เบิ่งแยงกันแท้	เป็นตายไข้ป่วย
อย่าได้	คิดโลกเลี้ยว	ซังแท้แต่กัน

(๓ / ๑๓ / ๒ / ๔)

จากคำสอนข้างต้นนี้ เป็นการสอนว่า หากญาติพี่น้องกันมีความคิดไม่ดีต่อกัน ก็จะทำให้เกิดความแตกแยก เมื่อยามเจ็บไข้ได้ป่วย ก็ไม่มีการช่วยเหลือกันเลย การทะเลาะกัน จะทำให้ เมื่อเราจะทำงานอันใดก็ไม่ประสบความสำเร็จ เพราะฉะนั้น เรื่องญาติพี่น้อง สำหรับ คนอีสานนั้นถือเป็นเรื่องที่มีความสำคัญมาก ซึ่งจะเห็นได้จากครอบครัวของคนอีสานนั้นเป็น ครอบครัวใหญ่ อาศัยอยู่กันหลายคน บางบ้านก็มีทั้ง ดุง ป่า น้า อา อาศัยอยู่บ้านหลังเดียวกัน และแม้จะมีการแยกบ้านกันอยู่ก็จะปลูกบ้านใกล้กัน โดยไม่มีรั้วล้อมรอบ ไปมาหาสู่กัน มีอาหารที่หามาได้ ก็เอาไปแบ่งกันและกัน

๓.๒.๒ จารีตการครองตน

การปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามครรลองนั้น ถือเป็นสิ่งสำคัญในการดำเนินชีวิตอยู่ในสังคม เพราะ หากเมื่อใดที่เราไม่กระทำตามที่สังคมได้กำหนดเอาไว้ อาจจะถูกมองว่าเป็นคนไม่ดี ซึ่ง ในสังคมอีสานนั้นก็ปรากฏคำสอนที่สอนคนในสังคมในการครองตนให้ถูกต้องเอาไว้หลายสิ่ง จากการศึกษาวรรณกรรมเรื่อง สร้อยสายคำ ปรากฏคำสอนที่สอนให้บุคคลต่าง ๆ ครองตนให้ถูกต้อง ดังนี้

๑) จารัตสำหรับสตรี

ในวรรณกรรมเรื่อง สร้อยสายคำ นอกจากคำสอนที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว ยังปรากฏคำสอนที่สอนลูกผู้หญิงในการปฏิบัติตัวให้เหมาะสม ดังนี้

๑.๑) สอนให้พูดจาอ่อนหวาน

เป็นหญิงจกต้องรู้จักพูดจาอ่อนหวาน ไม่พูดคำหยาบ คำไม่สุภาพ เพราะจะทำให้เป็นที่นิทาของชาวบ้านว่า พ่อแม่สอนไม่ดี หากพูดจาดีแล้วย่อมมีแต่คนอยากคุยด้วย ดังคำสอนที่ว่า

	เป็นหญิงนี้	ให้ฟังความพ่อแม่
อายน่อง	ฝูงโคตรเชื้อ	ตานายเว้าให้ค่อยฟัง
อย่าได้	วาจาเว้า	หัวดงถิ่นเพิ่น
ฝูงพี่	น้องอยู่ใกล้	เห็นพินเพิ่นสิซัง แท้แล้ว
อย่าได้	พาโลเว้า	เสียงแข็งบ่อยคำ
ให้เฮ็ด	คืออยู่เหี้ย	ความเว้าให้อ่อนหวาน

(๔/๑๓)/๑/๓-๔)

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHATTAM UNIVERSITY

๑.๒) สอนให้มีความขยันทำงานบ้าน

เป็นหญิงนั้น ไม่ควรเกียจคร้าน แม้ว่าทำงานนอกบ้านก็ตาม ก็ต้องทำงานในบ้านให้ดีอย่าให้บกพร่อง งานบ้านที่สำคัญของผู้หญิง คือ ปั่นฝ้าย เลี้ยงไหม ทอฝ้าย ฯลฯ ถือว่าเป็นหน้าที่ที่ผู้หญิงควรปฏิบัติ ดังคำสอนที่ว่า

แนวว่า	เป็นหญิงนี้	วาจาดีเว้าให้เที่ยง
ให้เจ้า	ฮู้เฮ็ดสร้าง	การอุย่าวเครื่องเขื่อน
	ให้เงินฝ้าย	ทอไหมคำหูก
ผ้าแพร	ฝูงเครื่องคุ้ม	ผืนสั้นเครื่องนุ่งโต

(๔/๑๓)/๑/๓-๔)

๑.๓) สอนให้มีความรอบคอบ ระวังตัว

ผู้หญิงนั้นจักต้องรู้จักระมัดระวังตัว และมีความรอบคอบในการดำรงชีวิต เพราะอันตรายนั้นมีอยู่รอบตัว โดยเฉพาะอันตรายที่เกิดจากผู้ชาย โบราณจึงสอนให้ผู้หญิงรู้จักระมัดระวังตัว และรอบคอบเสมอ เช่น ในสมัยก่อน ไม่มีห้องอาบน้ำที่มีคิซิด จะอาบน้ำต้องลงอาบในคลอง ดังนั้น โบราณจึงสอนให้รีบอาบน้ำให้เสร็จ เพราะเกรงว่าจะเกิดอันตราย การวางเครื่องแต่งกายก็ให้วางในที่เหมาะสม ไม่มีใครหยิบไปได้ แล้วจึงลงอาบน้ำ เพราะกลัวจะมีใครมาหยิบเอาไป ดังข้อความ

ครันว่า	ไปตักน้ำ	ลงนทีสระสวย
ให้เจ้า	ปลงเครื่องไว้	ดีแล้วจึงค่อยลง
สระสวย	ลิสรงล้าง	ตามธรรมเนียมให้มันคล่อง จึ่งเทิน
อย่าได้	มาแต่เหล่าน	ตีน้ำสนั่นเนื่อง แท้คาย
ทางเทื่อ	ชายอยู่ใกล้	ลีแลดูขอมเบ็ง
เขาศัก	ลิวาญึ่งนี้ โถงขนาดแท้	เคียวหัวบ่าวบ่แดง

(๔ / ๑๓ / ๒ / ๒ - ๓)

ข้อความนี้ สอนให้หญิงนั้นมีความรอบคอบในการดำรงชีวิต ไม่ว่างจะในสถานการณ์ใดก็ตาม เพราะอันตรายสามารถเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา

๑.๔) สอนให้ตำรวม

การตำรวมในที่นี้ หมายถึง ตำรวมทั้งกาย วาจา ใจ ซึ่งถือเป็นสิ่งที่ผู้หญิงจะต้องระลึกลงอยู่เสมอ ดังข้อความ

อย่าได้	หัวสะเทือนก้อง	เสียงดังเกินเพิน
ทำตัว	ให้เรียบร้อย	ใจนั้นให้เที่ยงชั้น
ครันเวลา	จารจาเว้า	นำชายตัวผู้บ่าว
ให้หวาน	ดีคั่งน้ำอ้อย	จาเว้าให้ม่วนหู
มักก็เว้า	บ่มักก็ให้เว้า	ความดีก็หากม่วน จึ่งแล้ว
อันว่า	นมแลกัน	ทางนั้นให้อักษา

(๔ / ๑๓ / ๒ / ๔)

จากคำสอนที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ เป็นการสอนให้ผู้หญิงเป็นหญิงที่ดี เพียบพร้อม และหากแต่งงานไปแล้ว ก็ให้มีคุณสมบัติดังสุภาคีตีสถานที่ว่า “หญิงใดสมบูรณ์ด้วยเขื่อนสามน้ำสี่ เป็นหญิงดีเลิศล้ำสมควรแท้แม่เฮือน” กล่าวคือ ผู้หญิงต้องประกอบด้วย คุณสมบัติที่เรียกว่า “เขื่อนสามน้ำสี่” เขื่อนสามประกอบด้วย เขื่อนครัว (ครัว) ผู้หญิงต้องดูแลรับผิดชอบเรื่องการทำครัว การอยู่ การกิน อย่างไม่ขาดตกบกพร่อง เขื่อนนอน (ห้องนอน) ผู้หญิงต้องดูแลความเป็นระเบียบเรียบร้อยภายในบ้าน เขื่อนนั่ง หรือ เขื่อนโง่ง สำหรับนั่งพักผ่อนและรับแขก ส่วน “น้ำสี่” ประกอบไปด้วย น้ำเต้าปูน (ปูนสำหรับเคี้ยวหมาก) เป็นน้ำที่ใส่ในปูนขาวสำหรับเคี้ยวหมาก ซึ่งต้องเติมน้ำลงไปเพื่อให้อ่อนตัว ผู้หญิงต้องดูแลเรื่องนี้ น้ำกิน (น้ำดื่ม) ต้องเต็มแอ่งตลอดเวลา น้ำใช้ (น้ำใช้) ผู้หญิงต้องรับผิดชอบในการเตรียมน้ำทั้งน้ำดื่ม น้ำใช้ และสุดท้ายคือ น้ำแกงร้อน คือ น้ำหล่อด้วยรวงขาชั้นวางกระดิ่งเลี้ยงมือน หรือ ตัวไหม เพื่อกันไม่ให้มดคันกินมือน (พรัชย ศรีสารคาม.๒๕๕๑ : สัมภาษณ์) คำสอนสอนบุตรนั้น ถือว่าเป็นคำสอนให้บุคคลที่อยู่ในฐานะที่เป็นบิดามารดา ได้รู้หน้าที่ ที่ตนพึงปฏิบัติ ซึ่งต้องรู้จักแนะนำบุตรธิดาของตนให้เว้นทางที่ชั่ว ชี้แนะแนวทาง ที่ดีแก่บุตรธิดา ให้การศึกษา หาคู่ครอง ที่เหมาะสมกับบุตร ซึ่งหากสามารถปฏิบัติหน้าที่ของตน ได้สมฐานะแล้ว ก็จะเป็นการถ่ายทอดแบบอย่างที่ดี ไปสู่บุตรธิดาของตน อันเป็นหลักประกันความมั่นคงแก่สังคมได้ ดังที่ ในพระพุทธศาสนา ได้แสดงหน้าที่ของบิดามารดาที่พึงปฏิบัติต่อบุตรธิดาของตนไว้ ๕ ประการ คือ ห้ามปรามจากความชั่ว สอนให้ตั้งอยู่ในความดี ให้ศึกษาศิลปวิทยา หาคู่ครองที่เหมาะสม มอบทรัพย์สมบัติในโอกาสอันควร

๒) จารีตสำหรับบุคคลทั่วไป

จากการศึกษาวรรณกรรมเรื่องสร้อยสายคำ พบคำสอนที่สอนบุคคลในสังคมหลายเรื่อง ดังนี้

๒.๑) ห้ามกล้าด่าทอ เขี่ยหยันสัตว์ ในอดีตนั้นพื้นที่อาศัยของชาวอีสานจะมีป่าและแม่น้ำเป็นแหล่งในการหาอาหาร ดังนั้นจึงถือว่า สัตว์เหล่านั้นเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อ การอยู่รอด จึงปรากฏคำสอนที่เป็นข้อห้ามด่าทอ เขี่ยหยันสัตว์ ดังข้อความ

ครันว่า	ไปชิดเนื้อ	เปาะหน้างคิกแห
	ทันกานป็น	ลักยิงฝูงเนื้อ
ครันว่า	หายิงได้	สัตว์ใดอย่าประมาท
ครันว่า	มันขาดป็น	ไปแล้วอย่าโยยนำ

	ความเสียดายบ่ให้เว้า	ฝูงปูปลาขาดโค้ง
	ทั้งสวิงแลสะคุ้ง	ฝูงนี้ก็ตั้งเดียว
ครันว่า	เปาะนางไค้	ฝูงหมูกวางฟาน
พอย่า	ไค้มีคำจา	ประมาทสัตว์จึงแท้
ให้เจ้า	วอนวานไหว	อินทร์ตาเทวราช
	ขอสัตว์เลี้ยง	ชีวังคนด้วยชื่อ
	ตึกแหไค้	ปูปลานั้นให้ปล่อยนำ
	กรรมบมีสิเบียน	ตนตัวจักสิ่ง
ไผฆ่าสัตว์	กระทำไค้ดังเว้า	มานี้ก็ยอมดี

(๔ / ๗ / ๑ / ๒ - ๔)

จากตัวอย่างข้างต้นนี้เป็นการสอนให้รู้สึกสำนึกในบุญคุณของสัตว์ที่ถูกฆ่า ซึ่งไม่ควรกล่าวเหยียดหยัน อย่าเอ่ยปากแสดงความเสียใจที่ฆ่าสัตว์เหล่านั้น จะเป็นกรรม และควรอุทิศส่วนกุศลเพื่อขอขมาชีวิตสัตว์ด้วย ส่วนข้อความที่ว่า “ตึกแหไค้ ปูปลานั้นให้ปล่อยนำ” บางครั้งหากทอดแหได้ปลาตัวใหญ่มาก ชาวอีสานจะเชื่อว่าปลานั้นเป็นปลาผี เป็นปลาที่มีเจ้าของรักษา จะต้องปล่อย หรือหากทอดแหได้ปลาที่มีขนาดเล็กมาก ก็ควรปล่อย ลักษณะดังกล่าวนี้ถือเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านอย่างหนึ่งในการอนุรักษ์ปลาของชาวอีสาน

๒.๒) ห้ามตำข้าวและฝ่ำฝืนกลางคืน ชีวิตประจำวันของชาวอีสานในอดีตนั้นจะต้องมีการตำข้าวทุกวันเพื่อนำมาหุง และจะต้องฝ่ำฝืนเพื่อใช้ก่อไฟสำหรับประกอบอาหาร ในวรรณกรรมเรื่องสร้อยสายคำ จึงปรากฏคำสอนเกี่ยวกับเรื่องการตำข้าวและการฝ่ำฝืน ดังข้อความ

อันนี้	อย่าให้เขาตำข้าว	เวลาแลงยามค่ำ
สิ้นฝืน	ขึ้นเขื่อนยามมือเช้า	ทำสร้างบ่ขึ้นเกิน

(๔ / ๘ / ๑ / ๑)

จากข้อความข้างต้น สอนว่าอย่าตำข้าวตอนเย็น และอย่าฝ่ำฝืนตอนเช้า ข้อห้ามดังกล่าวอธิบายได้ว่า การฝ่ำฝืนตอนเช้านั้นจะทำให้ส่งเสียงรบกวนแก่เพื่อนบ้านที่กำลังนอนหลับให้ตื่นได้ ส่วนการห้ามตำข้าวในเวลาเย็นนั้นอาจทำให้เกิดอุบัติเหตุได้ง่ายเพราะสมัยก่อนนั้น ไม่มีไฟฟ้าใช้ ดังนั้น จึงควรตำข้าวเวลาเช้าและฝ่ำฝืนตอนเย็น

๒.๓) ห้ามโยนของขึ้นเรือน จากการศึกษาวรรณกรรมเรื่องสร้อยสายคำ
ปรากฏคำสอนที่ห้าม โยนของขึ้นเรือน ดังข้อความ

อันนี้	เอาของขึ้น	ถึงเฮือนอย่าโยนแก่ง
	ของสิ่งใดขึ้นบ่ได้	ถือไว้ก็จิงควร
		(๔ / ๘ / ๑ / ๒)

จากคำสอนข้างต้น ชาวอีสานนั้นมีการนับถือผีบ้านผีเรือน ซึ่งเชื่อว่าหาก โยน
ของขึ้นบ้านแล้วจะส่งเสียงดังทำให้ผีบ้านผีเรือนไม่พอใจ แต่อีกนัยหนึ่งอธิบายได้ว่า การโยน
ของขึ้นเรือนนั้นเป็นมารยาทที่ไม่ดี และอาจทำให้สิ่งของนั้นเสียหายได้

๒.๔) ห้ามเอาไม้เกวียนหักมารองพื้นบ้านใด วรรณกรรมเรื่องสร้อยสายคำ
ปรากฏคำสอนเรื่องนี้ ดังข้อความ

อันนี้	ไม้หักถ่ม	คืนเกวียนนั้นเนอ
อย่าได้	เอาสองพื้น	หัวขึ้น ไคคะลำยั้ง
		(๔ / ๕ / ๑ / ๒)

จากคำสอนข้างต้นเป็นการสอนให้รู้จักบุญคุณของเครื่องทำมาหากิน
เกวียนถือเป็นเครื่องมือทำมาหากินอย่างหนึ่งของคนอีสานเป็นยานพาหนะที่ชาวอีสานใช้ใน
อดีต ซึ่งถือว่ามิมีบุญคุณต่อชีวิต หากเอามารองพื้นบ้าน ไคก็เสมือนเป็นการเหยียบย่ำสิ่งที่มี
พระคุณ กล่าวอีกนัยหนึ่ง อาจเป็นเพราะจะทำให้เกิดอุบัติเหตุได้เนื่องจากเป็น ไม้ที่ผ่านการ ใช้
งานมานาน

๒.๕) ห้ามเอารองเท้าไปไว้ที่สูง คำสอนที่ห้ามเอารองเท้าขึ้นไปไว้ที่สูง
เนื่องจากรองเท้าเป็นของต่ำ ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องสร้อยสายคำ ดังข้อความ

เก็บสูบตีน	อย่าได้เอาขึ้นไปไว้	เทิงหัวแท้บ่ควร
		(๔ / ๕ / ๑ / ๓)

จากข้อความข้างต้นนี้ เป็นการสอนให้รู้ว่าควรจัดวางสิ่งของให้เหมาะสม
และให้รู้จักมารยาทที่ดี ไม่ควรเอาของต่ำวางไว้ที่สูง

๒.๕) ห้ามเอาผ้าถุงมาเช็ดหน้า ในวรรณกรรมเรื่องสร้อยวายุคำ ปราภูกำ
สอนที่ห้ามไม่ให้เอาผ้าถุงมาเช็ดหน้า ดังข้อความ

อันนี้ ครันเอาแพเช็ดหน้า อย่าเอาของโตนุง อยู่นั่นเนอ
(๔/๕/๑/๓)

จากคำสอนข้างต้นนี้ อธิบายได้ว่าผ้าถุงนั้นเป็นผ้าที่อยู่เบื้องล่าง ซึ่งผ่านการ
ใช้งานต่าง ๆ เช่น นั่งกับพื้น ทำให้เปรอะเปื้อนสิ่งสกปรก หากนำมาเช็ดหน้าอาจจะทำให้เกิด
ผื่น ทำให้หน้าหม่นหมองได้

๒.๕) ห้ามกระทำพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ในวรรณกรรมเรื่องสร้อยสาย
คำ ปราภูกำสอนที่มีเจตนาสอนให้คนไม่กระทำในสิ่งที่ไม่เหมาะสม ดังข้อความ

อันนี้	บ่ควรรู้ใส่หน้า	ออกบ่บ่อนเคยกิน
	ชี้ใส่คิน	บ่อนเคยอยู่
อย่าไป	โยหยอกชู้	สาวน้อยฮูบงาม
อย่าได้	พาโลลัน	หนทางโตบ่อนเทียวได้
	ไปถามหนีม่าบ่ได้	อย่าฟ้าวกถ้าวขวัญ
	อย่าไปพินไม้	กกทองมาเฮ็ดครก
	เอากกม่วง	มาเฮ็ดคดลอง

(๔/๑๔/๒/๓ - ๔)

จากข้อความข้างต้นจะเห็นได้ว่าเป็นพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม เช่น
การอูจจาระใส่หน้า ซึ่งในที่นี้ อาจหมายถึงน้ำคดลอง ซึ่งมีผู้มาใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำทั้งกิน
และอาบ หากทิ้งสิ่งปฏิกูลลงไปอาจทำให้น้ำนั้นสกปรก และเป็นสาเหตุให้เกิดเชื้อโรคตามมา
ได้ ส่วนคำสอนที่ว่า “อย่าไปพินไม้กกทองมาเฮ็ดครก เอากกม่วงมาเฮ็ดคดลอง” นั้น ถือเป็น
คำสุภาษิตอีสานที่ว่า “อย่าพินครกไม้ทอง อย่าเจาะคดลอง ไม้ม่วง อย่าชดบ่วงทางขวาง”
หมายถึง จะทำอะไรก็ให้พอเหมาะพอดี เช่นเดียวกับ การเลือกไม้มาทำครกหรือคดลองนั้นต้อง
เลือกให้เหมาะสมกับสิ่งที่จะเอามาใช้ ถ้าทำครกให้เลือกไม้แก่น ส่วนคดลองต้องเลือก ไม้เนื้ออยู่
นอกจากนี้ยังปรากฏคำสอนที่ถือว่าเป็นพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมในการ
ประกอบอาชีพ ดังข้อความ

ไผ่ผู้	มักโลกเถียว	ตาซังตาซิง
	ทั้งตาตั้ง	โลกของชาย
	ถือของเขาที่อยู่แล้ว	กคราคาว่าของชั่ว
	บาทของ ไค้ฮ้าย	จาเว้าค่าหลาย

(๔ / ๑๕ / ๑ / ๑ - ๒)

จากข้อความนี้ เป็นคำสอนสำหรับผู้ประกอบอาชีพค้าขายว่า ควรมีความซื่อสัตย์สุจริต ไม่คดโกงผู้บริโภคนิยม บุญเจิม (๒๕๕๒ : สัมภาษณ์) กล่าวว่า ชาวอีสานนั้นมีความเชื่อว่าใครที่โกงตาชั่งนั้นเกิดชาติหน้าจะทำให้ตาบอด หรืออาจตาเหล่

๒.๖) ห้ามผู้ชายและผู้หญิงอายุ ๑๕ ปีขึ้นไป จากการศึกษาวรรณกรรมเรื่องสร้อยสายคำ ปราบกฏคำสอนที่ห้ามไม่ให้ลูกชายและลูกสาวที่มีอายุตั้งแต่ ๑๕ ปีขึ้นไป นอนใกล้ชิดพ่อแม่ ลูก ป้า น้า อา ที่มีเพศตรงข้าม ดังข้อความ

ครันเป็น	ลูกผู้ชายอายุได้สิบห้าปีแล้ว	บ่ควรรอนน่านแม่
	น้ำสาวแลพีเอื้อย	น้องสาวนั้นก็บ่ควรร
อันนี้	ครันว่าเป็นหญิงสิบห้าปีแล้ว	บ่ควรรอนใกล้พ่อ
	แลน้องชาย	ตลอดอาวอน้ำบ่าวลุง

(๔ / ๑๗ / ๑ / ๑ - ๓)

จากข้อความข้างต้นอธิบายได้ว่า คนอีสานเป็นครอบครัวขยาย มีญาติอาศัยอยู่รวมกันในบ้านหลังเดียว การห้ามผู้ชายอายุ ๑๕ ปี นอนใกล้ชิดญาติที่เป็นผู้หญิง หรือห้ามหญิงที่มีอายุ ๑๕ ปีขึ้นไป นอนใกล้ชิดญาติที่เป็นฝ่ายชายนั้น เพื่อเป็นการป้องกันไม่ให้เกิดเหตุการณ์ที่ไม่เหมาะสมขึ้น

๒.๕) ห้ามซื้อสัตว์เลี้ยง หากมีคนตั้งครรภในบ้าน ปราบกฏในเรื่องนี้ในวรรณกรรม เรื่องสร้อยสายคำ ดังข้อความ

อันนี้	มีคนมานในห้อง	ถือพาทรงอยู่
บ่ควรร	ไปซื้อข้างม้า	มาไว้ที่เฮือน
ทั้งหมู	จัวควายพร้อม	หมูหมาเปิดไก่อ
	บ่ควรรไล่ซื้อ	ทั้งเข้าไก่อคน

(๔ / ๑๘ / ๒ / ๑ - ๒)

จากข้อความนี้ เป็นคำสอนที่ห้ามซื้อสัตว์เลี้ยงหากมีคนท้องในบ้าน ซึ่งอธิบายได้ว่า ถ้าหากซื้อสัตว์เลี้ยงต่าง ๆ แล้ว อาจจะเป็นภาระให้กับเจ้าของบ้านมากขึ้น ทำให้ต้องดูแลทั้งคนท้องและสัตว์เลี้ยง เช่น หากซื้อวัว ควาย อาจต้องนำไปเลี้ยงไกลบ้าน และคนที่ท้องอยู่อาจไม่มีใครดูแล

สรุปได้ว่า ในวรรณกรรมเรื่องสร้อยสายคำปรากฏคำสอนเกี่ยวกับจารีต ได้แก่ จารีตในการครองเรือน เช่น จารีตสำหรับผู้เป็นพ่อแม่ สามภรรยา ญาติพี่น้อง และผู้ที่เป็นลูกสะใภ้ลูกเขย จารีตในการครองตน เช่น สอนผู้หญิง และบุคคลทั่วไปในการปฏิบัติตนเรื่องต่าง ๆ ให้ถูกต้องและเหมาะสมกับสิ่งที่สังคมกำหนด

๓.๓ หลักปฏิบัติโดยยึดหลักธรรมคำสอนและความเชื่อ

ศาสนาเป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของมนุษย์เรามายาวนาน ชาวอีสานก็เป็นกลุ่มชนหนึ่งที่นับถือพุทธศาสนามาเป็นเวลาช้านาน แนวคิดและคำสอนของพระบรมศาสดาจึงฝังแน่นอยู่ในความคิดของผู้คน ส่วนความเชื่อมีความสำคัญในฐานะที่เป็นหลักให้มนุษย์ในสังคมยึดถือร่วมกัน เพื่อสร้างสมคุณงามความดี ซึ่งส่งผลให้สังคมมีความสงบและมีระเบียบ ซึ่งในวิถีชีวิตของมนุษย์ อาจต้องเผชิญกับสภาพแวดล้อมและสังคมที่มีคุณและโทษ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นบางครั้งมนุษย์ไม่สามารถหาคำตอบมาอธิบายได้ แม้บางครั้งอาจดูไร้เหตุผล แต่หากเราวิเคราะห์แล้วอาจพบสิ่งที่แฝงด้วยภูมิปัญญาที่ปราชญ์ชาวบ้านอีสาน ได้ถ่ายทอดเพื่อให้ลูกหลานได้นำไปใช้ในการดำเนินชีวิตได้เป็นอย่างดี

จะเห็นได้ว่า สำหรับชาวอีสานแล้วศาสนาและความเชื่อเป็นสิ่งที่คู่จะแยกกันไม่ออก เพราะสองสิ่งนี้มีความเกี่ยวข้องกันมายาวนาน หากมีศาสนาแต่เราไม่มีความเชื่อ ก็ไม่เกิดความศรัทธาศาสนานั้น และก็จะไม่เกิดการปฏิบัติตาม ซึ่งจากการศึกษาผู้วิจัยได้แยกประเด็นเกี่ยวกับศาสนาและความเชื่อดังนี้

๓.๓.๑ หลักธรรมคำสอน

สังคมอีสานเป็นสังคมที่มีความเชื่อความศรัทธาในพุทธศาสนา เป็นเวลาช้านานจึงทำให้สังคมอีสานซึมซับและรับคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนาเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินชีวิต เรื่อง สร้อยสายคำ แม้จะไม่ได้เป็นวรรณกรรมพระพุทธศาสนาเอา การได้อ่านหรือฟังวรรณกรรมก็เหมือนกับเป็นการได้ฟังคติธรรมคำสอนไปด้วย คติคำสอนที่ปรากฏในเรื่อง สร้อยสายคำ มีดังนี้

๑) สอนให้ละอกุศลมูล

อกุศลมูล แปลว่า รากเหง้าของอกุศลที่เกิดของอกุศลมูล หมายถึง ต้นเหตุ หรือสาเหตุให้ทำบาป อกุศลหรือความชั่วต่าง ๆ มี ๓ อย่าง คือ

โลภะ คือ ความโลภ เป็นต้นเหตุให้เกิดการลักขโมย ปล้น การหลอกลวง การฉ้อโกง เป็นต้น

โทสะ คือ ความคิดร้าย เป็นต้นเหตุให้เกิดการล้างผลาญ การฆ่าฟัน การทะเลาะวิวาท การพูดจาหยาบคาย เป็นต้น

โมหะ คือ ความหลง เป็นต้นเหตุให้เกิดความถือตน ความอกตัญญู ความริษยา ความดื้อรั้น เป็นต้น ดังตัวอย่าง

สังโกธา	นั้นอย่าได้ซ้ำ	กุมตีป้อยค่า
โมหา	อย่าได้ฮ้าย	ค้ำกล้าใส่ไผ
โลภา	อย่าอยากได้	เงินคำของท่าน

(๑ / ๑๘ / ๑๕ / ๑-๒)

ข้อความนี้สอนว่า เมื่อโกรธแล้วอย่าได้ด่าว่า โมโห อย่าได้ว่าร้ายให้ใคร โลกอย่าได้โลภอยากได้สิ่งของของคนอื่น

๒) สอนไม่ให้ลักทรัพย์

จากการศึกษาวรรณกรรมเรื่อง สร้อยสายคำ ปราภูกำสอนที่เป็นข้อห้ามไม่ให้ลักทรัพย์ของผู้อื่น ซึ่งสอดคล้องกับหลักคำสอนทางศาสนา ในศีล ๕ ข้อ ๒ ที่ห้ามไม่ให้ลักทรัพย์ ซึ่งในวรรณกรรมเรื่องนี้ไม่ได้สอน โดยตรง เพียงแต่เป็นการยกตัวอย่างให้เห็นว่า หากมีการลักขโมยทรัพย์สิน มากหรือน้อยก็มีความผิด ซึ่งเป็นบทลงโทษที่ใช้อาบัติของบรรพชิตมาเปรียบเทียบโทษ “อาบัติ” มี ๘ ประการ คือ ปาราชิก สังฆาทิเสส อุลลัจจัย ปาจิตตีย์ ปาฏิเทสนียะ ทุกกฏ และทุพภาสิต ดังข้อความที่ว่า

อันว่า	โทษลักข้าง	ม้ามิ่งจ้วควาย
	ลักเงินคำ	คุตแสงมณีแก้ว
อันว่า	แนวโคแท้	ราคาพอสี่บาท
โทษมี	หากลักปาราชิกแท้	พญาเจ้าให้อันตรอง

(๔ / ๑๑ / ๑ / ๓ - ๔)

ข้อความนี้สอนว่า ความผิดที่เกิดจากการขโมย ช้าง ม้า วัว ควาย เงิน ทอง
อาวุธ ทรัพย์สิ่งมีค่า มีมูลค่า ๔ บาท มีโทษถึง ปาราชิก ผู้เป็นกษัตริย์ควร ไตร่ตรองให้ดี

ครันลัก	ผักลักหญ้า	ผ้าผ่อนแพรสไบ
	ลักอันใด	ราคาสามบาท
โทษนี้	ถึงสังฆาแท้	ควรให้อื่นตรอง

(๔/๑๑/๑/๔)

ข้อความนี้สอนว่า ความผิดที่เกิดจากการขโมย หล้า ผัก เสื้อผ้า แพรสไบ
อันมีมูลค่าถึง ๓ บาท มีโทษถึง สังฆาติเสศ ควรไตร่ตรองให้ดี

ครันราคา	สองบาทนั้น	พญาเจ้าให้อำเพ็ง
โทษนี้	ถึงอนิยสแท้	คะนิงแล้วให้ค่อยจา

(๔/๑๑/๒/๑)

ข้อความนี้สอนว่า ความผิดที่เกิดจากการขโมยทรัพย์สิ่งที่มีมูลค่า ๒ บาท
มีโทษถึงอนิยส ควรคิดให้ดีก่อนที่จะตัดสินใจ

ครันว่าแท้	ราคานึ่งบาท
โทษนี้	ถึงนิสัสศักริปาจิตติเที่ยงแท้

คะนิงฝืนให้ต้องความ

(๔/๑๑/๒/๑)

ข้อความนี้สอนว่า หากสิ่งของที่ถูกขโมยไปมีมูลค่า ๑ บาท มีโทษถึงนิส
ศักริปาจิตติย์ คำนึงให้ดี

ครันว่า	ฮักของน้อย	ราคาหกบาท
โทษนี้	ถึงทุกภษิต	ให้ไตร่ตรองดูท่อน

(๔/๑๑/๒/๑-๒)

ข้อความนี้สอนว่าความผิดที่เกิดจากการขโมยสิ่งของเพียงเล็กน้อย อันมี
มูลค่ากว่า ๖ บาท มีโทษถึง ทูภาสิตควรพิจารณาให้ดี

ครันแมน	ของเด็กน้อย	ด้วยสิ่งอันใด ก็ดี
	ให้ตีราคา	ถึงห้าบาท

โทษนี้ ถักปาฎิเทศนียะแท้ หวนคูให้ถ้วนถึ จังเทิน
โทษหาก มีค่าน้อย อย่าตัดขึ้นค่าหลาย

(๔/๑๑/๒/๒)

ข้อความนี้สอนว่า หากความผิดที่เกิดจากการขโมยทรัพย์สิ้นเพียงเล็กน้อย มีมูลค่า ถึง ๕ บาท มีโทษถึง ปาฎิเทศนียะ ควรพิจารณาให้ดี หากมีความผิดน้อยก็อย่าตัดสินให้มีความผิดมาก

ลักของ ขายเล็กน้อย สามบาทพอดี
อธิกรณสมณะ โทษมีจึงแท้

(๔/๑๑/๑/๔)

ข้อความนี้สอนว่า หากขโมยทรัพย์สิ้นเล็กน้อยมีมูลค่า ๑ บาท มีโทษถึง
อธิกรณสมณะ

ครันว่า โทษม้างเล่า เผาจุดหลังเฮือน
ปองเอา ของทั้งหลาย ปูนสะคมเมืองบ้าน
พางานเข้า กระทำคนให้ตายจุ่ม
มีโทษ ทำไกรธกล้า สะหาอย่างปอกัว
ผู้กระทำสนนี้ พญาเอยติคโทษ
ใส่คุก อย่าให้มันออกได้ ให้ตายค้ำคุกหลวง
ปาราชิกนี้ ให้หลังดูตามโทษ นั้นเทิน
สังฆานี้ หลุดลงหาเต็ง
อนิยศสองฮับถ้วน บุญด้ามคามี

(๔/๑๒/๑/๒)

ข้อความนี้สอนว่า หากความผิดอันเกิดจากการทำลาย ฉางข้าว เผาบ้าน เพื่อหวังเอาทรัพย์สิ้นทั้งหลาย หรือ ปล้นสะคม จนเป็นเหตุให้มีคนเสียชีวิต ความผิดที่ว่านี้มีโทษจำคุกตลอดชีวิต มีโทษปาราชิก สังฆา หรือ อนิยศ ตามแต่กรณี

จากคำสอนทั้งหมดที่กล่าวมาข้างต้นเป็นคำสอนในเรื่องของการลักขโมย ในศีล ๕ ข้อ ๒ นั้น ได้สอนว่าปล้นทรัพย์ หรือ ห้ามลักทรัพย์ผู้อื่น แม้แต่หยิบขโมยของผู้อื่น ไปโดยไม่ได้รับอนุญาต หรือเจ้าของไม่รับรู้ก็ถือว่าเป็นการลักทรัพย์ได้ อันมีความสอดคล้องกับ

คลองสิบสี่ ในฮิตบ้านคลองเมือง ที่สอนว่าคนในสังคมนั้นจักต้องปฏิบัติตามกฎของบ้านเมือง การนำเอาเรื่องของการลักขโมยมาใช้เทียบกับอาบัติของบรรพชิตนั้น แสดงให้เห็นว่าชาวอีสานให้ความสำคัญกับเรื่องนี้ หรือ อาจเป็นเพราะสังคสมัยก่อนนี้มีเหตุการณ์ลักขโมยมากกว่าเหตุการณ์อื่น

๓) สอนให้มีความกตัญญู

ความกตัญญูเป็นค่านิยมสำคัญมากในสังคมชาวพุทธ ถือว่าเป็นเครื่องหมายของคนดีและเป็นที่ยอมรับของทุกคนทั่ว ๆ ไป ในสังคมชาวอีสาน ซึ่งนับถือพระพุทธศาสนามาช้านาน ความกตัญญูรู้คุณคน รู้จักตอบแทนบุญคุณจึงเป็นสิ่งที่ปลูกฝังอยู่ในจิตใจตลอดเวลา ดังจะเห็นได้จากมีคำผญามากมายที่เป็นคำสอนสำหรับเตือนสติให้คนมีความกตัญญูกตเวที อย่างหลงลืมตน เช่น คั้น ได้กินปลาแล้วอย่าลืมคุณปลาแดก คั้น ได้กินถาดก้อยอย่าลืมจ้ำแจ่วบอง (เมื่อถึงคราวมีงมมืออย่าลืมตน) คั้นเจ้า ได้ซ้ซ้างกั้งซ่มสัปทน อย่าลืมคนจน ผู้ซ้ควายคองกล้า หรือคั้นเจ้า ได้ซ้ซ้างกั้งซ่มเป็นพระยา อย่าได้ลืมชวานาผู้ซ้ควายคองกล้า (เมื่อได้คืออย่าลืมคนจน) เป็นต้น (ไกรสร ดิษะมาตย์. 2549 : 227) และในทำนองเดียวกันบุตรที่ดีต้องหาทางทดแทนบุญคุณของบิดามารดา และญาติผู้ใหญ่หรือผู้มีพระคุณ ในวรรณกรรมเรื่องสร้อยสายคำ ปรากฏคำสอนเกี่ยวกับความกตัญญูกตเวที ต่อบิดามารดา ครูอาจารย์ รวมถึงบุคคลที่มีบุญคุณ ดังข้อความ

	คุณแม่นี้	ปุ่นเปรียบปัดพี
	คุณพ่อนี้	ปุ่นเปรียบจักรวาล
กับทั้ง	ฝนลมพร้อม	มีคุณล้ำยิ่ง
อันว่า	ไฟและน้ำ	ก็มีพร้อมชู้อัน
	เดือนดาวพร้อม	ก็มีคุณเสมอภาค กันแล้ว
	อินพรหมณ์ฝูงอยู่ฟ้า	เทวดาพร้อมก็หากคุณ
อย่าได้	มีใจฮ้าย	โพนทะนาบื้อยค่า
	คุณเพิ่นมีมากล้น	เสียแต่อย่าค่าหยัน
โผหาก	คิดเคียดคล้อย	ป้อยค่าอินพรหมณ์
	กับทั้งเทวดา	แดดลมฝนพร้อม
ฝูงนี้	โผค่าป้อย	บาดมันตายไป
สี่ได้	ลงไปหว่าย	อเวจีหม้อใหญ่

	ไฟนรกซ้อน	กองถ้ำแต่มัน
ครันว่า	เกิดเป็นคนมาแล้ว	ความทุกข์จมนั้นมากยิ่ง
ครันเป็น	หญิงมีศัวกีบคือเพิ่นแท้	โสมหน้าคั่งชะนี
ครันเป็น	ชายมีเมียก็หากมีอุปฮ้าย	โสมหน้าคั่งลึง
ครันว่า	บุตรตาได้	ก็ถือลึงคือค่าง
ความเจ็บ	ไข้อยู่เดียว	บ่มีมือสว่างลึง
	เพราะเทวดาอยู่ฟ้า	มาใช้แต่งเวร

(๔/๕/๑/๓)

ข้อความนี้สอนว่า คุณของแม่นี้เปรียบพื้นดิน คุณพ่อนี้เปรียบจักรวาล ทั้ง
ฝน ลม ไฟ น้ำ เดือน ดาว อินทร์พรหม เทวดา ก็มีคุณเสมอกัน สิ่งทั้งหลายนี้อ่าได้คำว่า เพราะ
ถ้าตายไปแล้วเราจะต้องตกนรก ถ้ามาเกิดเป็นคนก็จะมีแต่ความทุกข์มาก ถ้าเป็นหญิงจะมีสามี
หน้าเหมือนชะนี ถ้าเป็นชายจะมีภรรยาหน้าเหมือนลึง ถ้ามีบุตรหน้าตา ก็จะเหมือนลึงเหมือน
ค่าง ความเจ็บไข้ได้ป่วยก็จะมีมาตลอดไม่ขาดหาย เพราะเทวดาท่านจงเวรเอาไว้ คำสอนที่
กล่าวมา มีความสอดคล้องกับพุทธพจน์ที่มาจากพระไตรปิฎกที่ว่า “นิमितฺตํ สาธุรูปานํ กตญญู
กตเวทิตา.” พุทธศาสนสุภาษิตนี้แสดงให้เห็นว่า ลักษณะประการสำคัญประการหนึ่ง ของคนดี
ก็คือ ความกตัญญูกตเวที กล่าวคือ ความกตัญญู ได้แก่ ความรู้จักอุปการคุณที่คนอื่นทำให้ ความ
กตเวที ได้แก่ ความรู้จักตอบแทนอุปการคุณของท่าน รู้จักประกาศอุปการคุณของท่านให้
ปรากฏ ข้อนี้ เป็นเครื่องหมาย เป็นลักษณะของ คนดี ใครก็ตามที่เป็นคนมีความกตัญญูกตเวที
พึงทราบว่าผู้นั้นเป็นคนดี สังคมใดมีความกตัญญูกตเวที สังคมนั้นก็เป็นสังคมแห่งคนดี

๔) สอนให้รู้จักให้ทาน

คำว่า “ทาน” คือ การสละวัตถุสิ่งของที่เป็นประ โยชน์แก่ผู้อื่น ทานนั้น
แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท ได้แก่ อามิสทาน คือ การให้สิ่งของ และธรรมทาน คือ การให้ธรรม
(ป.อ.ปยุตโต. ๒๕๔๐) คำสอนที่ให้รู้จักให้ทานนั้น ปรากฏในตอน ที่ พระพุทธเจ้าเสด็จไป
โปรดพระเจ้าสิรินันทกุมารและชาวเมือง พระองค์ทรงแนะนำ ให้พระเจ้าสิรินันทกุมาร สร้าง
โรงทาน เพื่อให้ได้บุญกุศล เป็นประโยชน์ต่อชาวเมือง ทำให้บ้านเมืองเจริญขึ้น ไม่เกิดความ
เดือดร้อนต่อไป ดังข้อความ

บัดนี้	ควรที่ไปปลูกสร้าง	ศาลาอยู่กลางทุ่ง	ภายนอกเมือง
	อยู่นอกบ้าน		
ก็จึง	ทานทอดให้	บุญเกือบแผ่ผาย	

(๑ / ๘ / ๒ / ๓)

ข้อความนี้สอนว่า การปลูกสร้างศาลาโรงทานนั้น จะทำให้เกิดผลบุญ และจากผลบุญนี้จะส่งผลให้บ้านเมืองเกิดความเจริญ สงบสุข ซึ่งก็สอดคล้องกับหลัก ทศพิธราชธรรม ข้อแรก คือทาน การให้ สละทรัพย์บำรุงเลี้ยงช่วยเหลือประชาราษฎร์ และ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ จากคำสอนนี้แสดงว่า การให้ทาน การรู้จักทำบุญ เป็นการสมาน ไมตรีจิต เป็นการสร้างมนุษยสัมพันธ์ได้ดี ผู้รู้จักให้ทานนั้น ถือว่าเป็นผู้มีใจเสียสละ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ โอบอ้อมอารี มนุษย์เราไม่ว่าจะอยู่ในสังคมระดับใด ยุคสมัยใด ก็ต้องการคน ที่มีน้ำใจเสียสละ คำสอนนี้สอดคล้องกับพุทธพจน์ที่ว่า “ทเทยฺย ปุริโส ทานํ” คนควรให้ทาน

๕) สอนให้รักษาศีล

ศีลนั้นเป็นสิ่งที่นำสุขมาให้แก่ผู้มีศีลทุกเพศทุกวัย นับแต่เด็กจนแก่เฒ่าชรา โดยเฉพาะศีลนั้นเมื่อรักษาคือแล้ว จะทำให้มีความสมบูรณ์ด้วย โภคทรัพย์ จะช่วยให้ดำรงชีวิต อยู่ด้วยความมีเกียรติและช่วยให้มีความสงบทั้งทำให้เกิดความมั่นใจได้ว่า เมื่อสิ้นชีวิตแล้วจะ ไปเกิดในสุคติ

จากคำสอนเรื่องศีลดังกล่าวนี้ สอดคล้องกับหลักทศพิธราชธรรม ข้อ ๒ ที่ว่า ศีล คือ ให้ผู้ปกครองเมืองรู้จักตำรวจและวาจา ทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดี แล้วประชาชน จะเคารพนับถือ ซึ่งในวรรณกรรมเรื่องสร้อยสายคำ ปราภคณาคำสอนที่เกี่ยวกับการรักษาศีล ใน ตอนที่พระพุทธเจ้าเสด็จไปโปรดชาวเมืองแล้ว พระองค์ทรงสั่งสอนให้พญาสิรินันทกุมารและ ชาวเมืองรักษาศีล ๘ นับถือศีล ๕ แทน

ศีล ๕ ในทางพระพุทธศาสนานั้น เป็นข้อปฏิบัติที่มนุษย์ทุกคนพึงปฏิบัติ เพื่อพัฒนาตนเอง เป็นการสนับสนุนการพัฒนาสังคม คำว่า ศีล แปลว่า ปกติ ผู้รักษาศีล ก็คือ ผู้รักษากฎของตน หมายถึง ผู้รักษาความดียึดมั่นในการทำความดีเป็นปกติ ซึ่ง พิลิฐุ เจริญสุข (๒๕๔๓ : ๕๕) กล่าวไว้ว่า ศีล ๕ ข้อนี้ เป็นข้อปฏิบัติต่อกันระหว่างมนุษย์ มีมาก่อนที่ พระพุทธเจ้าจะตรัสรู้ เรียกว่า “มนุษยธรรม” แปลว่า ธรรมของมนุษย์หรือ ธรรมเป็นเครื่องทำ ผู้ประพฤติให้เป็นมนุษย์ เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสรู้แล้วทรงรับรองและส่งเสริมศีล ๕ และได้ อธิบายความหรือเงื่อนไขของศีล แต่ละข้อให้แจ่มชัดขึ้น ดังนั้น ศีล ๕ ก็คือ หลักมนุษยธรรม

ในทางพระพุทธศาสนานั้นเอง ในวรรณกรรมเรื่องสร้อยสายคำ พบคำสอนการรักษาศีล
ตั้งข้อความ

อันว่า	ธรรมอันประเสริฐนี้	ล้ำยิ่งโลกา
จงค่อย	ทรงพระทัย	คิดค่อยพึงเฮาด้าน
คือปาณา	นั้นบ่ให้เขาฆ่า	สัตว์กินทุกเข้าคำ
อทินนา	บ่ให้ลักโลกเดียว	ของแท้แห่งเขา
กามนั้น	บ่ให้สมเสพซ้อน	เมียบวัญของท่าน
บ่ให้	เว้าโลกเดียว	เชิงผู้ใส่ผู้ฉิ่ง
มุสา	บ่ให้เว้า	ความจะตัวะลาย
สุราเม	นั้นให้หลีกเว้น	ฝูงเหล้ากลั่นกรอง
ของที่	มีรสส้ม	หังขมปนอยู่
อันว่า	ของหมู่นี้	บ่มีได้คัมภีร์

(๑ / ๑๗ / ๒ / ๓ - ๔)

ข้อความนี้สอนว่า ปาณาไม่ให้ฆ่าสัตว์ อทินนาไม่ให้โลภลักขโมย
ทรัพย์สินผู้อื่น กามไม่ให้เป็นชู้กับภรรยาของคนอื่น มุสา ไม่ให้พูดโกหก สุราเม ให้หลีกเว้น
จากเหล้าและของมีนเมา การรักษาศีลก็เป็นการฝึกตนเอง ในการรักษาความเป็นปกติของชีวิต
ไม่ให้ขึ้นต่อการเสพหรือการบริโภควัตถุเกินไป นอกจากจะเป็นการฝึกตนแล้ว ยังเป็นการ
พัฒนาชีวิตให้สูงขึ้น และทำให้มีสิ่งของเสพบริโภคเหลือพอที่จะนำไปเพื่อแผ่ให้ความสุขแก่
ผู้อื่น มีเวลาเหลือที่จะนำไปใช้ในทางที่ดีงาม สร้างสรรค์อย่างอื่นเพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อ
ตนเองและสังคม

นอกจากนี้ยังปรากฏคำสอนที่กล่าวถึง ศีล ๘ หรือที่เรียกว่า อุโบสถศีล
นั้น เป็นศีลที่มีความละเอียดมากกว่าศีล ๕ นั่นคือ เพิ่มข้อห้ามเข้ามาอีก ๓ ข้อ ได้แก่

ข้อ ๖ วิกาลโภชนา เวรมณี เว้นจากการบริโภคอาหารในยามวิกาล

ข้อ ๗ นจจคิตวาทิตวิสูกทสุสนา มาลาคนุชวิเลปนธารณมณฺฑทนวิภู

สนภูฐานา เวรมณี เว้นจากการฟ้อนรำขับร้อง ประโคมดนตรี และประดับร่างกายด้วยดอกไม้
ของหอม เครื่องประดับ เครื่องทา เครื่องย้อม

ข้อ ๘ ออุจาสนมมหาสนา เวรมณี เว้นจากการนั่งนอนเหนือเตียงตั้ง ที่เท้า
สูงเกินภายในมีนุ่นหรือสำลี

ศีลประเภทนี้ชาวพุทธมักจะสมทานในวันพระ บางครั้งก็มักไปรักษาศีลที่
วัด โดยกำหนดเวลารักษา หนึ่งวันกับหนึ่งคืน ในวรรณกรรมเรื่องสร้อยสายคำ พบคำสอนเรื่อง
ศีล ๘ ดังข้อความ

วิกาลโภ	ให้หลีกเลี่ยง	โภชนิงยามค่ำ
นัจจิต	ห้ามบ่ให้แกว่งพ้อน	ฝูงนื้อย่ากระทำ
มาลา	นั้นห้ามบ่ให้ตัดดอกไม้	แลใส่ต่างกระจอน
	กินของหอม	ชู้อันให้ค่อยเว้น
อุจจານัน	อย่าอยู่สูงลิ้นลิ้น	องค์ต่ำกว่าตน

(๑/๑๘/๑/๑)

ข้อความนี้สอนว่าไม่ให้บริโภคอาหารในยามวิกาล ไม่ตัดดอกไม้ ใส่ต่างหู
หรือ ประดับตกแต่งร่างกายด้วยของสวยงาม ไม่พ้อน ร้องรำ และไม่นั่งนอนบนที่นอนอันใหญ่
และขัดด้วยสิ่งของอ่อนนุ่ม

จากคำสอนเรื่องศีลกล่าวได้ว่า ศีลนั้นเป็นสิ่งที่ทุกคนควรยึดถือปฏิบัติ
ไม่ได้กำหนดไว้เพื่อให้คนใดคนหนึ่งปฏิบัติ ไม่ว่าจะเป็นชนชั้นปกครองหรือ ประชาชนทั่วไป
ก็ปฏิบัติได้ หากรักษาได้แล้วก็จะทำให้เกิดความสงบสุขในสังคม ดังพุทธพจน์ที่ว่า “สุขี ยาว
ชรา สิล” ศีลนำสุขมาให้ตราบเท่าชรา

๓.๓.๒ ความเชื่อ

ความเชื่อ หมายถึง การยอมรับอันเกิดอยู่ในจิตสำนึกของมนุษย์ต่อพลังเหนือ
อำนาจธรรมชาติที่เป็นผลดีหรือผลร้ายต่อมนุษย์นั้น ๆ หรือ สังคมนั้น ๆ แม้ว่าพลังอำนาจเหนือ
ธรรมชาติเหล่านั้น ไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าเป็นความจริง แต่มนุษย์ในสังคมหนึ่งยอมรับและให้
ความเคารพเกรงกลัว สิ่งเหล่านี้เรียกว่า ความเชื่อ (ธวัช ปุณโณทก. ๒๕๓๖ : ๓๕๐)

ความเชื่อเกิดจากความกลัว ความไม่รู้หรือความสงสัยในสิ่งลึกลับซับซ้อน
ของธรรมชาติ มนุษย์มีความเชื่อมาแต่สมัยโบราณ และถ่ายทอดมรดกความเชื่อให้คนรุ่นต่อมา
ไม่ขาดช่วง ในปัจจุบันแม้วิทยาศาสตร์เจริญก้าวหน้าไปมากก็ตาม แต่มนุษย์ก็ยังมี การปฏิบัติซึ่ง
แสดงออกถึงความเชื่อให้เห็นอยู่ในชีวิตประจำวัน จากการศึกษาวรรณกรรมอีสาน เรื่องสร้อย
สายคำ ปรากฏคำสอนเกี่ยวกับความเชื่อในเรื่องทั่วไป ดังนี้

๑) ความเชื่อทางพระพุทธศาสนา

ชาวอีสานนับถือพระพุทธศาสนามานาน พระพุทธศาสนาจึงมีอิทธิพลต่อความเชื่อของกลุ่มชนเหล่านี้มาก ชาวอีสานจึงมีความผูกพันกับศาสนา ดังจะเห็นได้จากวรรณกรรมอีสานส่วนใหญ่ ได้รับแนวคิดมาจากพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น แม้จะเป็นวรรณกรรมพื้นบ้านที่ไม่ใช่วรรณกรรมพระพุทธศาสนาก็ตาม ก็ยังสอดแทรกคติความเชื่อทางพระพุทธศาสนาเข้าด้วย เพราะเป็นความเชื่อที่ยึดถือสืบต่อกันมา ตั้งแต่บรรพบุรุษ ความเชื่อในทางพระพุทธศาสนา เรียกว่า ศรัทธา มี 4 อย่าง (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). 2538 : 164) คือ

- กัมมสังคทา ความเชื่อในกฎแห่งกรรม
- วิปากสังคทา ความเชื่อผลแห่งกรรม
- กัมมัสสกตาสังคทา ความเชื่อความที่สัตว์มีกรรมเป็นของตน
- ตลาคคโพิธสังคทา ความเชื่อการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า

จากการศึกษาวรรณกรรมเรื่อง สร้อยสายคำ ปรากฏคำสอนที่เกี่ยวกับความเชื่อทางศาสนา ดังนี้

๑.๑) ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม

ตามหลักพระพุทธศาสนา คำว่า “กรรม” หมายถึง การกระทำที่ประกอบ ด้วยเจตนา หรือ มีความตั้งใจแล้วจึงกระทำ ลักษณะเช่นนี้ ได้ชื่อว่า การกระทำกรรม ดังพุทธพจน์ที่ว่า “เจตนาหิ ภิกขเว กัมมํ วทามิ เจตยิตฺวา กัมมํ กโรติ กาเยน วาจาเยน มนสาฯ ภิกขุทั้งหลาย เจตยานัน เองเราเรียกว่า กรรม บุคคลจงใจแล้วจึงมีการกระทำนั้น โดยทางกายวาจาใจ” ส่วนการกระทำที่ปราศจากเจตยานั้น ในทางพระพุทธศาสนา เรียกว่า กิริยา เพราะเป็นการเคลื่อนไหวธรรมดา ตามปกติเท่านั้น เช่น การหัวเราะ การร้องไห้ เป็นต้น ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่ขอบใจบ้างไม่ขอบใจบ้างเข้ามากระทบกับวิถีชีวิต ลักษณะนี้ไม่มีผลกรรมที่จะติดตามมา ภายหลัง (พระมหาสาคร ภูผยงค์. ๒๕๔๘ : ๑๒๕)

พระอรุณาวุฒิ์ เขมาจารี (2526 : 79) กล่าวว่า กรรม หรือที่เรียกว่า ไตรวิภวัญญ์ ซึ่งแปลว่า การวนเวียน 3 อย่าง คือ กิเลส กรรม วิบาก กิเลสเป็นเหตุให้กระทำกรรม เมื่อกระทำกรรมแล้วย่อมได้รับวิบาก คือ ผลแห่งการกระทำ บุคคลทำกรรมใดไว้ ย่อมได้รับผลกรรมนั้นตอบสนอง ไม่มีทางจะหลีกเลี่ยงหนีพ้นได้ จะใช้กรรมดีลบกรรมชั่วไม่ได้ เพราะคนเรามีกรรมเป็นของตนเอง (กัมมัสสกตาคทา) มีกรรมเป็นทายาท (กัมมทายาท) มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ (กัมมพันธุ์) มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย (กัมมปฏิสร โณ) พระพุทธเจ้าจึงตรัสว่า “กรรมย่อมจำแนก

สัตว์ให้แล้ว และประณีต สัตว์โลกอันตกอยู่ในสังสารวัฏ ย่อมเป็นไปตามอำนาจกรรม คือ บุญและบาปที่ทำไว้ให้ผล

ในวรรณกรรมเรื่อง สร้อยสายคำ ได้สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อเกี่ยวกับเรื่อง บาปกรรม ว่าผู้กระทำความผิดเช่นใดเอาไว้อ่อมได้รับผลของกรรมเช่นนั้น ดังข้อความ

อันว่า	ความตายนี้	แขวนคอทุกบาทอย่าง
	แม่นสิลงอยู่สูง	นอนลี้ก็ส่องเห็น
เป็นแต่	เวรหลังพูน	นำมาตามได้
แม่นสิ	เจ็บป่วยไข	ก็เซาท่อนอย่าลืปัว

(๑/๑๘/๒/๔)

ข้อความนี้สอนว่า อันว่าความตายนี้แขวนคอเราไปในทุกที่ ไม่ว่าจะลงไปอยู่ในบ่อน้ำความตายก็มองเห็น เป็นเพราะกรรมเวรที่เราเคยสร้างเอาไว้จึงทำให้ความตายตามติดมา แม้เวลาที่เจ็บไข้อย่างไรก็ไม่หายขาด ข้อความนี้มุ่งสอนให้เราจงระมัดระวังตัว อย่าดำรงตนด้วยความประมาท อย่าสร้างเวรสร้างกรรมเพราะความตายนั้นติดตามตัวเราไปในทุกหนทุกแห่ง ใครทำดีก็ได้ผลดี ใครทำชั่วก็ได้ผลตามที่กระทำ ซึ่งคำสอนนี้สอดคล้องกับพุทธพจน์ที่มาจากพระไตรปิฎกที่ว่า “สานิ กมฺมานิ นฺนฺนติ ทุกฺคตี.” แสดงให้เห็นว่า กรรมที่ตนทำไว้ ย่อมจะให้ผลตามที่ทำไว้ คือ ถ้าทำกรรมชั่ว ก็ย่อมจะนำไปสู่ที่ชั่ว ทำกรรมดี ก็ย่อมนำไปสู่ที่ดี

คำสอนในเรื่องบาปกรรมนั้น เป็นคำสอนที่ทำให้เรารู้ถึงความจริง คือ เป็นคำสอนให้รู้ถึงความเท่าเทียมกันในสังคมของมนุษย์ มนุษย์นั้นมีความแตกต่างกันก็เพราะการกระทำความผิดอันเป็นเครื่องบ่งบอกถึงความเป็นคนไม่ดีหรือเป็นคนประเสริฐ

คนอิสานจะเชื่อว่าผู้ใดกระทำความผิด จะได้รับผลที่ไม่ดีและต้องชดใช้กรรมที่ได้กระทำไว้ ซึ่งถือเป็นเรื่องของ กฎแห่งกรรม แต่หากกระทำดีไว้มากก็จะพบแต่สิ่งที่ดี และยังเชื่อว่าการกระทำความดีและกรรมชั่วนี้ เมื่อตายไปแล้วก็จะส่งผลถึงชาติหน้าด้วย จากความเชื่อเรื่องกรรม จึงส่งผลให้ปราชญ์ชาวอิสานนำมาใช้ในการสั่งสอน เพื่อเจตนาในการควบคุมสังคม ให้เกิดความเกรงกลัวบาปกรรม กระทำแต่ความดีและละเว้นความชั่ว

๑.๒) ความเชื่อเรื่องการเวียนว่ายตายเกิด

ความเชื่อการเวียนว่ายตายเกิด เป็นความเชื่อที่เกิดจากพระพุทธศาสนา สืบมาจากการเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมที่ว่า トラบโคที่มนุษย์ยังไม่หมดกิเลส หรือบรรลุดุรหันต์ เข้าสู่นิพพานแล้ว トラบนั้นมนุษย์ก็ยังคงเวียนว่ายตายเกิดในวัฏสงสารและเป็นไปตามกรรม ถ้าทำกรรมดีก็ได้ไปเกิดในสวรรค์ ถ้าทำกรรมชั่วก็ต้องตกนรก เมื่อมาเกิดใหม่อีก หากเคยทำกรรมดีก็ได้เกิดในที่ดี ประสบแต่สิ่งดี หากเคยทำกรรมชั่วก็ต้องเกิดในที่ไม่ดีและชดใช้กรรม จนกว่าจะหมดกรรมเพราะเป็นตัวนำให้เกิดในที่ต่าง ๆ ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ยาทิส วปเต พิชิตาทิส วปเต ผลํ กลุยาณิ ปาปกาโร จ ปาปโก คนหว่านพืชเช่นไรย่อมได้รับผลเช่นนั้น ทำกรรมดีย่อมได้ดี ทำกรรมชั่วย่อมได้ชั่ว” ดังนั้น คนโบราณจึงสั่งสอนลูกหลานให้เพียรทำความดี เพื่อสั่งสมบุญไว้เพื่อชาติหน้า

วรรณกรรมเรื่อง สร้อยสายคำ ได้สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อการเวียนว่ายตายเกิด คือ เชื่อว่าใครทำอะไรไว้ในชาตินี้ต่อไปก็ได้รับสิ่งที่ตัวเองกระทำนั้นแน่นอน เป็นการสอนให้คนกระทำความดีละเว้นกรรมชั่ว ปรากฏในตอนที่ พระอินทกะมหาบุลลีเดินไปในป่าได้พบกับเปรต ดังข้อความ

เพศผู้	หญิงผู้นั้น	มันก็เล่าเป็นควาย
เพศผู้	ชายเป็นเสื่อ	คาบกินยังขึ้น
อันนี้	กรรมเขาได้	ปรารถนาด้านประหลาด
ครั้นว่า	บ่ได้เจ้าชาตินี้	บ่หวังว่าสิยินยอม
พีลี	ตายเป็นปอม	สิไปจับหลักฮั่ว
บ่ได้	กลืนกินเจ้าแล้ว	ตนพ่บ่คืนเมื่อ
พีลี	ตายเป็นเสื่อ	สิไล่กินควายน้อย
กรรมเขา	มีเสียแล้ว	ปรารถนาเฮียงฮ่วม
ก็จึง	มาอยู่ช้อน	อเวจีใหม่ฮ่วมกัน

(๔/๒/๑/๓ - ๔)

ข้อความนี้สอน โดยกล่าวถึงเรื่องของเปรตซึ่งตั้งอธิษฐานว่าหากผู้หญิงตายไปเป็นควาย ตนซึ่งเป็นชายจะขอกลายเป็นเสื่อนั้น เป็นเพราะ เมื่อคราวที่เป็นมนุษย์นั้นฝ่ายชายได้ตั้งความปรารถนาว่าหากไม่ได้ครองรักกับหญิงสาวในชาตินี้ เมื่อตาย ไปก็จะยอมเป็นกิ่งก่าเพื่อไปจับเสารั้ว (หลักฮั่ว) ซึ่งเป็นผู้หญิง หรือไม่ก็จะตายเป็นเสื่อเพื่อจะได้กินควายน้อย

สองเพศ	หญิงนั่งนั้น	คือคั้งแนวชะนี
	ตกอเวจี	อยู่จมในพื้นที่
	ไฟลามไหม้	ดินมือกุดขาด
มีทั้ง	เลือดหยาดย่อย	หนองจั้นบูนกิน
เพศผู้	ชายมีสีเนื้อ	ถ่างมเกลี้ยงปอด
ได้ลง	ไปกอดอุ้ม	หญิงนั้นอยู่อบาย
เขาได้	ปรารถนาไว้	นำกันไว้ว่า
กรั้นเจ้า	ลงไปไหม้	อเวจีจุ่ม กี่ดี
พีลี	ลงชวดน้ำ	เอาน้องจูบชม
หญิงหาก	มีกรรมสั้น	ชายมีบุญก็บ่ได้อยู่ เสียแล้ว
ได้ลง	ชูกอดอุ้ม	จมไหม้ฮ่วมผู้หญิง

(๔ / ๒ / ๒ / ๒ - ๓)

ข้อความนี้สอนโดยการยกเรื่องของ ปรตผู้หญิงคนหนึ่งถูกไฟไหม้
 ลูกตามมือ ดินมือกุดขาดมีเลือดไหลย่อยมีหนองอยู่ ส่วนปรตผู้ชายมีรูปร่างผิวพรรณสวยงาม
 แต่ต้องลงไปกอดอุ้มหญิงนั้นในนรก เพราะเขาได้ตั้งปรารถนาเอาไว้ว่า ถ้าหากเจ้าต้องตกนรก
 อเวจี พี่ก็จะลงไปนรกกับน้องด้วย แม้ว่าฝ่ายหญิงมีกรรมมาก ฝ่ายชายมีบุญมากทั้งสองก็จะต้อง
 ตกนรกเช่นกัน

เพศผู้	หญิงนั่งนั้น	นอนหงายค้างอยู่
ลูกหาก	ออกจากห้อง	คากันแมนผู้ชาย
	ตั้งแต่ก็	ได้หมายฮ่วมเฮียงสอง
กรั้นว่า	บ่ได้น้องชาตินี้	พีลีตายเป็นตุน ไปกัศเครือพู
	ตายเป็นหนู	ไปกัศเครือพู
ตายเป็น	ลูกอ่อนน้อย	กาห้องแห่บ่ลง
ทรงทุกข์	ความโมโหไหม้	นำหญิงแต่ชาติก่อน
เวรจึง	มาเล่นต้อง	นำใซ้อยู่อบาย

(๓ / ๓ / ๑ / ๑)

ข้อความนี้กล่าวถึง หญิงผู้หนึ่งนอนหงายอยู่และมีลูกติดอยู่ที่ก้นซึ่ง
 เป็นผู้ชาย เพราะเมื่อชาติก่อนได้อธิษฐานว่า หากไม่ได้น้องชาตินี้พี่จะตายเป็นตุน ไปกัศพู ตาย

เป็นหนูไปกัดหูก ตายเป็นลูกติดอยู่ในท้องไม่หลุดออกมา การกล่าวด้วยความ โม โหเช่นนี้จึง
ทำให้ต้องมาใช้กรรมในนรกด้วย

เผดนี้้ง	นั่นหญิงชายช้อน	นำกันติดต่อ
คนโต	ติดผูกหมั้น	กันเกี่ยวอยู่บ่มาย
ตั้งแต่	ชาติก่อนพันหญิงกับชายเว้า	จากันมัดสิจาก
	ว่าเจ้าสั่งมางามอาดหลายแห่	แม่นเจ้าเกิดวันหยั่ง
อ้ายก็	อยากผูกก็ฮัดตัดก็ตาย	เกิดนำวันน้อง
อันว่า	สองคนนี้	มีเวรเหลือยัง
จึงได้	พันกอดเกี่ยว	กันใหม่อยู่แผ่นดินแดง

(๓ / ๓ / ๑ / ๒ - ๓)

ข้อความนี้กล่าวถึง เปรตหญิงชายคู่หนึ่งตัวติดกัน เพราะชาติที่แล้วได้
พูดกันว่า เจ้านั้นรูปร่างนั้ก เจ้าเกิดวันใด พี่นี้อยากเกิดวันเดียวกับน้อง สองคนนี้จึงมีเวรต่อกัน
จึงต้องตกนรกถ้าตัวติดกัน

เผดตัวนี้้ง	หัวคาถ้ำ	หญิงชายทั้งคู่
	หินตั้งหนีบไว้	สองเจ้าบ่ให้หนี
	แต่ก่อนก็	สองเล่าจากัน
ว่าเจ้า	ผู้งามเหลือล้น	ไผแยงบ่มีเปิด
พี่อยาก	เกิดร่วมห้อง	สายใส่แห่เดียว
	กรรมเขาใช้	หินผาตั้งอยู่
ยังสิ	ได้เป็นคู่แก้ว	กันพันชาติสิมา

(๓ / ๓ / ๑ / ๔)

ข้อความนี้กล่าวถึง เปรตหญิงชายคู่หนึ่ง ถูกหินทับเอาไว้หัวไหล่
ออกมา เพราะเมื่อชาติก่อนทั้งสองได้พูดจาต่อกันว่า เจ้านี้รูปร่างแท้ ออยากเกิดร่วมห้อง ดังนั้น
ทั้งสองจึงได้ใช้กรรม โดยถูกหินผาทับตัวอยู่ร่วมกัน

เผดตัวนี้้ง	นอนเปลือยเนื้อ	ปละคิงนอนอยู่
บ่มี	คู่ร่วมข้าง	นอนแล้งอยู่แต่มัน

อันนี้	มันได้ลงความว่า	คราวหลังปางก่อน
ว่าบ่	ได้เจ้าชาตินี้	บ่หวังแล้วสิเอาไผ
บ่ได้	แนวเฮือนนี้	บ่เอาเมียจักเทื่อ
เขามิ	เวรแต่ท่อนี้	จึงนำใช้อยู่บ่เขา

(๓/๔/๑/๑-๔)

ข้อความนี้ได้สอน โดยยกเรื่องของเปรตที่นอนเปลือยกายอยู่ข้างกัน
สาเหตุที่ต้องเป็นเช่นนี้เพราะในชาติที่ยังมีชีวิตอยู่นั้น ได้ตั้งจิตอธิษฐานว่ารักผู้หญิงคนหนึ่งโดย
หากไม่ได้สมหวังกับหญิงผู้นี้ก็จะไม่ยอมที่จะร่วมชีวิตกับใครเลย

จากคำสอนทั้งหมดที่ได้กล่าวถึงเรื่องเปรตในข้างต้นนี้ จะเห็นสาเหตุ
ส่วนใหญ่ที่คนเมื่อตายไปแล้วต้องกลับกลายเป็นเปรตนั้น เป็นเพราะด้วยแรงแห่งการอธิษฐาน
ในเรื่องของความรัก เช่น หวังจะครองคู่กันทุกชาติไป เป็นต้น จึงกล่าวได้ว่า ตัวอย่างที่กล่าว
มานี้ต้องการสอนให้คนรู้ว่าอย่าได้มีความลุ่มหลงในเรื่องของกามารมณ์

๒) ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์

คนไทยมีความเชื่อและความนิยมในโหราศาสตร์มาก โหราศาสตร์มี
บทบาทในวงจรชีวิตของคนไทยนับตั้งแต่เกิดจนตาย การทำนายทายทักด้านโหราศาสตร์มี
อิทธิพลต่อการถือปฏิบัติ การดำรงชีวิต การประกอบพิธีกรรมต่างๆ ของคนไทยตลอดเวลา
พิธีกรรมเกี่ยวกับการเกิด ตั้งชื่อ การบวช การหมั้น การแต่งงาน การขึ้นบ้านใหม่ ตลอดจนการ
ทำศพ ส่วนแล้วแต่ต้องพึ่งพาการทำนาย หาฤกษ์ยามทางโหราศาสตร์ทั้งสิ้น

โหราศาสตร์เป็นวิชาที่ว่าด้วยการพยากรณ์ โชคชะตาของมนุษย์ว่าจะร้าย
หรือดี โดยอาศัยตำแหน่งของดวงดาวและสิ่งอื่นๆ เป็นเครื่องบอกชี้ โหราจะเป็นผู้มีบทบาทใน
การทำนาย ชาวอีสานมีความเชื่อดวงดาวหรือโหราศาสตร์เป็นอย่างมาก เช่น เมื่อสิ่งของหายไป
เช่น วัว ควาย หรือลูกหลานหายไปจากบ้าน เมื่อหาไม่เจอก็มักจะไปอาศัยหมอดูที่ทางภาค
อีสาน เรียกว่า “หมอธรรม” ช่วยทำนายเสี่ยงทายว่าจะหาเจอเมื่อไหร่ เป็นตายร้ายดีอย่างไร
หรืออยู่ทางทิศใด ซึ่งบางครั้งก็ประสบความสำเร็จก็ทำให้หมอธรรมได้รับความเชื่อถือ แต่
บางครั้งก็ไม่ประสบความสำเร็จ ก็โทษเป็นบุญเป็นกรรมของผู้นั้น ซึ่งความเป็นจริงแล้ว ความ
เชื่อเหล่านั้นไม่ได้มีแค่ชาวอีสานเท่านั้นที่เชื่อเรื่อง โหราศาสตร์ แต่มีอยู่ทั่วทุกภาคของประเทศ
อาจเป็นสิ่งที่พิสูจน์ไม่ได้ หรือเป็นสิ่งที่ไร้สาระของผู้ที่ไม่เชื่อ แต่คตินิยมที่ว่า “ไม่เชื่ออย่าลบ
หลู่” ก็ใช้สำหรับความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์

ฉวีวรรณ ประเสริฐ (๒๕๒๒ : ๔๖) ได้อธิบายถึงสาเหตุที่คนไทยนิยม

โหราศาสตร์ว่า

“...เนื่องจากภาวะทางเศรษฐกิจและสังคมของสังคมไทยในปัจจุบันมีการแข่งขันกันมาก ทำให้เกิดความตึงเครียด และมีความวิตกกังวลเกี่ยวกับ โชคชะตาชีวิตของคนทุกๆ ด้าน จึงต้องแสวงหาความรู้ล่วงหน้าว่า โชคชะตาชีวิตของตนในอนาคตจะเป็นอย่างไร โหราศาสตร์จึงได้รับความสนใจอย่างกว้างขวางในสังคมไทย นับตั้งแต่ชนชั้นผู้บริหารประเทศจนถึงคนธรรมดาทั่วไป ทำให้โหราศาสตร์มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของคนไทย”

ในวรรณกรรมอีสานเรื่อง สร้อยสายคำ พบว่ามีการนำเอาคำสอนด้านความเชื่อเกี่ยวกับโหราศาสตร์เข้ามาใช้ ๒ กรณี ดังนี้

๑.๑) พยากรณ์โชคชะตา การดูดวงชะตาเป็นความเชื่ออย่างหนึ่งที่มีมาช้านาน เรามักจะเชื่อกันว่าคนจะ โชคดีหรือร้ายขึ้นอยู่กับชะตาชีวิตของตน โหราจะเป็นผู้มีบทบาทในการทำนาย ดังนั้น วรรณกรรมอีสานส่วนมากจะมีหมอโหราและมีการทำนายตรวจดูดวงชะตาเข้ามาเกี่ยวข้อง จากวรรณกรรมอีสานเรื่อง สร้อยสายคำ ปรากฏคำทำนายฝันและทำนายการเจ็บไข้ได้ป่วย ดังข้อความ

อันว่า	คำฝันนี้	อุตตมมังอันประเสริฐ	จึงแล้ว
นางจ๊ก	ได้ลูกน้อย	ผู้ประเสริฐล้ำชาย	
ท้าว นั้น	มีบุญหลาย	กว่าคนทั้งค้าย	
จ๊กได้	เป็นครูแท้	สอนคนในโลก	
นับแต่	ได้แหล่งหล้า	บ่บุญด้ามเฟิงพา	
แต่ว่า	บ่ได้เป็นพญาแท้	เสวยเมืองด้อมไพร่	สังแล้ว
จ๊กได้	สอนสั่งให้	ฝูงให้เมื่อชรา	

(๑ / ๔ / ๒ / ๒ - ๓)

ข้อความนี้ได้กล่าวถึงเหตุการณ์ตอนที่นางสร้อยสายคำ ได้ฝันว่าเรื่องประหลาด ซึ่งโหราได้ทำนายว่านางจะได้ลูกเป็นชายมีบุญมากกว่าใคร จะได้เป็นครูอาจารย์สอนคนในโลก ผู้คนได้เฟิงพา จะไม่ได้เป็นพญาปกครองเมือง จะได้สั่งสอนชาวประชาเมื่อแก่ชราแล้ว

อันหนึ่ง	ครันว่าเจ็บไซไซ	เอายาปวป็น
หมอมอ	ลงเลขตั้ง	ทวยควี่ไต่ยาม
ใหนักับ	ถือเขาแท้	อย่ามีความคูหมื่น จึงเห็น
อย่าว่า	บ่คักบ่ควี่	จนเว้ากล่าวขวัญ

(๑/๒๐/๒/๑-๒)

อันหนึ่งถ้าเจ็บไซไซได้ป่วย ก็ให้หมอดูหมอมอให้ และอย่ากล่าววาจาคูหมื่นว่า
ทวยไม่แม่น

จากตัวอย่างข้างต้นเป็นการสอนว่าหากจะทำสิ่งใดควรจะต้องมีการทำนาย
โชคชะตาค่าก่อน ควรมีความรอบคอบไว้ก่อน เพราะบางครั้งการที่เรามีความรอบคอบเอาไว้ก่อน
อาจไม่ต้องเสียดายเมื่อเกิดเหตุการณ์ไม่ดีขึ้น

๒.๒) ความเชื่อเรื่องฤกษ์ยาม เป็นความเชื่อที่มีมาแต่โบราณสืบเนื่องมา
จนกระทั่งทุกวันนี้ เป็นความเชื่อที่อาศัยการคำนวณทิศทางของดาว โดยเชื่อว่าทิศทางของ
ดวงดาวจะมีผลต่อชีวิตมนุษย์ ในเวลาที่จะทำการมงคลหรือจะออกเดินทางจึงมักนิยมดูฤกษ์
ยามเสียก่อน เพื่อความเป็นสิริมงคล ปราศจากภัยอันตรายทั้งปวง การดูฤกษ์ยามเป็นการตรวจดู
วันเวลาว่าจะร้ายหรือดี เพื่อประโยชน์ในการเลือกวัน เวลาประกอบพิธีกรรมต่างๆ คนโบราณ
อีสาน ชอบดูฤกษ์ยาม เช่น จะออกจากบ้านไปติดต่อกันไปทำงาน หรือไปค้าขายก็มักหาฤกษ์
งามยามดี ถ้าฤกษ์ไม่งามไม่ดีเขาจะไม่ไปเลย ในวรรณกรรมเรื่อง สร้อยสายคำ ปราบฎการสอน
ในเรื่องการดูฤกษ์ยาม ดังข้อความ

ครันว่า	จักกระทำอันใดแท้	ให้หายนมมือปลอด
ครันแม่น	วันอุดมโชคแท้	ควรแล้วจึงให้ทำ
อย่าได้	ให้มีวันหล่มหลวงแท้	สุรการให้ตกแต่ง เอาเขอ
	ตามเชิงเค้า	เฮาด้านเทศนา
ครันว่า	ลาไปค้ำ	ถามนาแฮกไฮ่
ครันสิ	พันต้นไม้	กระทำอุย่าวเฮ็ดเฮือน
	จงให้หาแท้	วันดีมือปลอด
ใหนักับ	ถึกโสภแท้	จึงทำสร้างแต่แปง

ผัวเมียพร้อม เอากันเป็นคู่ ก็คืนนั้น
 ครันวันใด มันปู่ตูดเศษฮ้าย บ่พานหล่มจึงค่อยเอา
 (๑/๒๐/๑/๑)

ข้อความนี้สอนว่า จะทำสิ่งใดก็ให้หาฤกษ์หายาม ถ้าเป็นวันดีแล้วจึงควร
 ทำ อย่าได้ทำในวันที่จะทำให้เกิดความล้มจม หากจะไปถางนาทำไร่ ตัดต้นไม้เพื่อสร้างบ้าน
 ก็ให้ดูฤกษ์หายาม จะจัดงานแต่งงาน ก็ควรดูฤกษ์งามยามดี

อันนี้ ยามบ่ควรวาฬิงนั้น ยามตะวันออกใหม่
 ยามเที่ยงแท้ เขาท่อนบ่ควรวาฬิง
 ยามตะวันตกต่ำคล้อย เพลานี้จึงควรวาฬิง
 (๒/๖/๑/๑)

ข้อความนี้สอนว่า อันหนึ่งไม่ควรเอาผีไปป่าเวลาเที่ยง เวลาตะวันตกคล้อย
 บ่าย ๆ จึงควรวาฬิงไป

คือว่า ตายด้วยพยาธิไซ้ หลายวันหนักเหนียว
 หมดกำลังหมดแสง เสียแล้วก็จึงตาย
 วันบ่ ควรวาฬิงนั้น ศิลเพ็งสิบห้าค่ำ
 เดือนดับ ก็บ่ได้ วันมีบ่ถึกกลอง
 กับทั้ง วันสังขานต์นั้น วันเนาปีใหม่
 กลัวท่าน ชังว่าแต่ บ่ควรวาฬิงอยู่ไป
 (๒/๘/๒/๓)

ข้อความนี้สอนว่า หากตายเพราะเจ็บป่วย อันมีโรครักไซ้เจ็บเป็นเหตุ แห่ง
 ความตายนั้น ไม่ควรนำศพไปฌาปนกิจ ในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือนดับก็ไม่ได้เพราะไม่ถูกครรลอง
 เช่นเดียวกันกับวันสงกรานต์ วันขึ้นปีใหม่ ก็ไม่ควรปลงศพทั้งสิ้น

อันนี้ ยามบ่วารณาเช้า วัสสานาคนวช
 อย่าได้ บักแฮกปล้ำ ลำไม้เฮ็ดเชื่อน
 อันนี้ ครันว่าสร้าง หอโสงวัดใหญ่ ก็ดี
 มันหากซ่าย เซเน็งตำวหงาย

เพื่อว่า	จักขุดคั้งขึ้น	ให้มันชันตั้งเที่ยง
จงกระทำ	ให้แน่นมือ	วันตั้งแต่เมื่อยัง
อันว่า	ปีเดือนพร้อม	วันยังแน่นมือเก่า
เดือนขึ้น	เดือนลงแน่นมือเก่าแท้	เดินชันแน่นมือยัง
ก็จริง	ดีเมื่อหน้า	โรคาบั้งเบียด
คันเฮ็ด	ผิดแพกมือ	ยามตั้งบ่ห่อนดี

(๔ / ๗ / ๑ / ๒ - ๓)

ข้อความนี้สอนว่า ในช่วงเข้าพรรษาที่พระกำลังจำพรรษาอยู่ อย่าได้ตัดไม้
สร้างบ้านเรือน หรือหากสร้างศาลาวิหาร โบสถ์ก็มิควรสร้าง การจะขุดหลุม วางเสา ก็ควร
กระทำให้เหมาะสม ถูกตามวันเวลา

ในวรรณกรรมเรื่องสร้อยสายคำ ยังปรากฏคำสอนเกี่ยวกับการสร้าง
บ้านเรือนของสังคมอีสาน ซึ่ง อรรด นันทจักร (๒๕๓๑ : ๓๗) กล่าวว่าคนอีสานมักมีความ
เชื่ออิงกับเรื่อง โชคลาง ความเชื่อทางโหราศาสตร์มาก เพราะก่อนจะปลูกบ้านเรือนจะต้องหา
ฤกษ์ยามก่อน โดยเอาอายุพ่อเรือน แม่เรือน มารวมกัน ซึ่งในมูลคดีกฎหมายลาวปรากฏเนื้อหา
เกี่ยวกับการจะปลูกบ้านเรือนนั้นให้นับอายุพ่อแม่เจ้าของเรือน ให้ได้เป็นคู่ ๆ ถ้าไม่ครบ ๘
เหลือเศษเท่าใดให้ทายตามนั้น หากเศษ ๑ เป็นเรือนควาย หากเศษ ๒ เป็นเรือนเศรษฐี หาก
เศษ ๓ เป็นเรือนเสาตั้ง หากเศษ ๔ เป็นเรือนต้นเรือนบันไดแก้ว หากเศษ ๕ เป็นเรือนปราสาท
หากเศษ ๖ เป็นเรือนอกจับไม้ดี หากเศษ ๗ เป็นเรือนบังตนผู้คนไม่ดี หากไม่มีเศษตามหลัก
บอกว่าเป็นเรือนพลิกคว่ำไม่ควรสร้างไม่ดี จะได้รับความฉิบหาย ดังข้อความว่า

อันนี้	เมื่อจักปลูกใหม่นั้น	ให้นับอายุพ่อเฮือนเข้า	สมกันเป็นแปด
เหลือ ๑	กับคบนั้นเป็นเฮือนพลิกข่วม	สะแกงปิ่นบ่ดี	
เหลือ ๒	นั้นเป็นเฮือนเศรษฐีดีล้ำ	อนันตั้งล้ำยิ่ง	
	เหลือ ๓ เป็น	เฮือนเสาตั้ง	
	เหลือ ๔ เป็น	เฮือนชัน ไคแก้ว	
	เหลือ ๕ เป็น	เฮือนผาสาท	
	เหลือ ๖ เป็น	เฮือนกาจับหลัก	
	เหลือ ๗ เป็น	เฮือนบังตนตั้งชูอัน	

(๒ / ๑๔ / ๑ / ๒ - ๓)

ข้อความนี้สอนว่า เมื่อจะปลูกบ้านให้ดูฤกษ์ยาม คำนวณบวกลบดูหาร ตัวเลขก่อน หากเหลือเศษแปดจึงจะดี หากเศษ ๑ จะทำให้บ้านมีความเดือดร้อนไม่ดี เหลือเศษ ๒ จะทำให้เกิดความร่ำรวยเป็นเศรษฐีถือว่าดี เหลือเศษ ๓ เป็นบ้านเสาดั้ง เหลือเศษ ๔ บ้านนั้นเป็นบันไดแก้ว เหลือเศษ ๕ เป็นบ้านปราสาท เหลือเศษ ๖ เป็นบ้านกาจับ เหลือเศษ ๗ เป็นเรือนบังคน

การเลือกคู่ครองนั้น จะต้องดูวัน เดือน ปีเกิดว่าสมพงศ์กันหรือไม่ ปรากฏ คำสอนในวรรณกรรมสร้อยสายคำ ดังข้อความ

ครันจัก	เอาไปแท้	ให้ดูหวนหาฤกษ์
วันแล	มือให้ถักต้อง	กันแล้วก็จึ่งเอา
ครันบ่	ถักฤกษ์ฮ้าย	วันเกิดศัตรู
ให้ถัก	นามราศี	ก็จึ่งดีแท้
ครันว่า	ผู้เกิดวันพฤหัสบดี	ให้เอาผู้เกิดวันพุธ
	วันอังคารให้	เอาผู้เกิดวันศุกร์
ครันว่า	เกิดเดือนสิบสองให้	เอาผู้เกิดเดือนยี่
	เกิดเดือน ๓	ให้เอาผู้เกิดเดือน ๗
	เกิดปีมะโรง	ให้เอาปีกุน
	เกิดปีระกา	ให้เอาปีขาล
	เกิดปีมะเมีย	ให้เอาปีมะเส็ง
	เกิดปีวอก	ให้เอาปีฉลู
อันนี้	หากแม่นปีนิมิตลง	มาแต่เทิงฟ้า
ครันเอา	ตามคือเว้าก็หากดีขนาดแท้	กระทำสร้างก็สูงเฮื่อง
	บ่เดือดฮ้อน	สรรพสิ่งสันใด
	โภยภัยสัง	ก็บ่มีมาต้อง
ข้าวของ	ก็หากมีเหลือล้น	แนวไต่บ่ตกต่ำ
เมื่อกี้	ข้าเกรงมิ่งเหง้า	หัวแก้วบ่ค่าเลว
ครันว่า	ลูกแก่นแก้ว	เกิดฮ่วมอุทร
ก็หาก	บริสุทธิ์ดี	เกิดมาบ่เจ็บ ไข้
ก็หาก	สมงามแท้	ไผเห็นก็อยากเบิ่ง
มีแต่	ผู้อยากฮุ้ม	หอมหุ่มจูบชม

ครั้นว่า	ใหญ่ขึ้นแล้ว	เป็นบ่าวเป็นสาว
ผู้จัก	ครูปิดมารดา	ผู้เพียรถนอมเลี้ยง
บ่ให้	เคืองใจเจ้า	มารดาพ่อแม่
บ่ได้	บอกสอนยากแท้	กระทำสร้างสิ่งใด

(๓ / ๘ / ๒ / ๒ - ๔)

ข้อความนี้สอนว่า หากจะไปแต่งงานควรรหาฤกษ์ยามและวันก่อน ถ้าเป็นฤกษ์ร้ายวันเกิดเป็นศัตรูกัน ไม่ควรแต่งงานกัน แต่ถ้าราศีถูกชะตากันค่อยแต่งงานกันจึงจะดี ถ้าคนเกิดวันพฤหัสบดี เกิดวันจันทร์ คู่กับคนวันพุธ วันอังคารคู่กับวันศุกร์ เกิดเดือน ๑๒ คู่กับคนเกิดเดือน ๕ เกิดปีมะโรงคู่กับปีกุน ปีระกาคู่กับปีชวด ปีมะเมียคู่กับปีมะเส็ง ปีวอกคู่กับปีเถาะ อันนี้ถือเป็นนิมิตจากสวรรค์ ถ้าปฏิบัติตามที่เจตนา ทำให้เกิดความเจริญรุ่งเรือง ไม่เดือดร้อนสิ่งใด โรคภัยไข้เจ็บก็ไม่มี ข้าวของที่มีก็ไม่ลดหายไป ภรรยาที่เกิดความขำเกรงสามีไม่ด่าว่าตบตีกัน ลูกที่เกิดมาก็มีความบริสุทธิ์ ไม่เจ็บป่วยไข้ ใครเห็นก็อยากอุ้มชู เมื่อใดเป็นหนุ่มเป็นสาวก็จะรู้บุญคุณของบิดามารดา ไม่ทำให้เกิดความเดือดเนื้อร้อนใจ เป็นคนว่านอนสอนง่าย

จากตัวอย่างที่กล่าวมาทั้งหมดในข้างต้นนั้น เป็นสิ่งที่สังคมอีสานยึดถือกันมายาวนาน เพราะเชื่อว่าหากไปทำการสิ่งใดในเวลาฤกษ์ยามที่ดีที่เหมาะสมก็จะช่วยให้สมปรารถนาในสิ่งที่ต้องการนั้น ๆ เช่น หากออกจากบ้านผิดเวลาจะไม่สมปรารถนา เป็นต้น

๓) เรื่องเคราะห์ เชื้อ บุญเกิด พิมพ์วรมหากุล (๒๕๔๔: ๓๗๘) ให้ความหมายว่า “เคราะห์” เป็นสิ่งที่เชื่อกันมาตามประเพณี หมายถึง สิ่งที่น่าผลมาให้โดยไม่ได้คาดมาก่อนมีทั้งส่วนดี เรียกว่า “สุกเคราะห์” ส่วนเสีย เรียกว่า “บาปเคราะห์” ส่วน “เชื้อ” ตามความหมายของคนอีสาน หมายถึง ความทุกข์ยาก ลำบากใจ และรวมถึงความไม่สบายกาย ความทรมานใจ แต่ไม่ถึงกับต้องเสียชีวิต เป็นความทุกข์ใจและความทรมานใจจากการไม่สมหวังดังที่คิด

การเกิดเคราะห์หรือเกิดเจ็ญนั้น เป็นลางบอกเหตุให้เจ้าตัวรู้ล่วงหน้าว่าจะเกิดเคราะห์หรือเกิดเจ็ญแก่ตน โดยเชื่อกันว่า “ถ้าเห็นลางในเวลากลางวันจะมีเคราะห์และถ้าเห็นลางในเวลากลางคืนจะเกิดเจ็ญ” เมื่อเกิดลางร้ายให้เห็น ปราชญ์อีสานโบราณแนะไว้ให้รีบแก้ กล่าวคือ ถ้าเกิดลางตอนกลางวันให้เสียเจ็ญ แต่ถ้าเกิดลางตอนกลางคืนให้เสียเคราะห์ อย่างปล່อยทิ้งไว้ให้ข้ามคืน ถ้าข้ามคืนจะเป็นเคราะห์เป็นเจ็ญ

ความเชื่อของคนอีสานเชื่อว่า เเคราะห์หรือเจ็ญเป็นสิ่งที่ไม่ดี และเป็นสิ่งชั่วร้ายที่สามารถทำพิธีขจัดปัดเป่าออกไปได้ ทำให้บุคคลผู้นั้นรอดพ้นจากสิ่งชั่วร้ายต่างๆ ได้ จากความเชื่อเช่นนี้จึงมีพิธีเสียดเคราะห์เสียดเจ็ญ (สวิง บุญเจิม.๒๕๓๖: ๑๑๕) ดังนั้นการเสียดเคราะห์เสียดเจ็ญกระทำเพื่อจะนำมาซึ่งความโชคดี ความสำเร็จ ความสุข ความปลอดภัยและเพื่อทำลายหรือขจัดปัดเป่าสิ่งอัปมงคลและภัยพิบัติต่างๆ

ในวรรณกรรมเรื่องสร้อยสายคำ ปราภูกำสอนเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องเคราะห์ เจ็ญ ที่เกิดจากวิถีการปฏิบัติตามประเพณีชีวิตชาวบ้าน ดังข้อความว่า

อันนิ่ง	บ่ทันปลงขอนนั้น	ในเขื่อนยังอยู่
บังเกิด	ไฟลุกไหม้	เขื่อนนั้นก็บ่ดี
	ไหม้แผ่นผ้า	สรรพสิ่งแนวใด
อันนี้	นิมิตเป็นเจ็ญหลวง	เคราะห์มีจริงแท้
	ให้เสียดเจ็ญท่อน	ดำหัวสระเกษ
อย่าได้	คนอยู่ช้า	ภายหน้าลีเกิดโภย

(๔/๓/๒/๔)

ข้อความนี้สอนว่า หากยังไม่ทันเอาเคล็ดอนศพลงจากบ้านแล้วเกิดไฟไหม้บ้าน อันนี้ถือว่าเป็นเคราะห์ใหญ่ ให้รีบแก้เคราะห์ทันทีเพราะในภายภาคหน้าจะอาจจะเกิดภัย

อันนิ่ง	เขื่อนหลังไคฝูงหมู่แหลวและฮ้าง	บินเวินมาจับ
	ทั้งกาดำ	หมุ่นกยางมาพร้อม
เขื่อนหลัง	นั้นไฟลีไหม้	หลายหนเคราะห์ใหญ่
ควรให้	เสียดเคราะห์แท้	สระเกล้าเกษม

(๒/๑๕/๑/๔)

ข้อความนี้สอนว่า บ้านหลังไคที่มีฝูงนกเหยี่ยว กาดำ หมุ่นกกระยาง บินมาจับ บ้างหลังนั้นไฟอาจจะไหม้หลายครั้งกลายเป็นเคราะห์ใหญ่ ควรรีบเสียดเคราะห์ ซึ่งอธิบายได้ว่า แหลว เหยี่ยว เป็นสัตว์กินเนื้ออาจนำพาเชื้อโรคมายังคนได้ ส่วนกานนั้นลักษณะของกามีขนสีดำ ซึ่งตามความเชื่อแล้วสีดำนั้นเป็นสีอัปมงคล เมื่อมาจับที่บ้านก็ถือว่าเป็นความอัปมงคลมาให้

อันนิ่ง วันที่ปลุกเขื่อนนั้นมินกหรือเฮ้ง บินมาหะห์ท่อน

บินมา	จับไม้เสี้ยนอันจกปลูกก่อสร้าง	วันนั้นก็บ่ควร	
อันว่า	ไม้ลำนั้นให้	เอาไปไหลล่อง	เสียท่อน
บ่ควร	เอาก่อสร้าง	ไปหน้าสิเกิดโทษ	
แม่นจก	เอามาสร้าง	อันโคบ่สูงเฮียงแล้ว	
มีแต่	ลิตกคำคล้อย	เมื่อหน้าหม่นหมอง	

(๒ / ๑๓ / ๒ / ๒ - ๔)

ข้อความนี้สอนว่า หากวันที่กำลังปลูกบ้านนั้นมีคนแรงบินมาเกาะอยู่ที่ตัวบ้านที่กำลังก่อสร้างอยู่ในวันนั้นไม่ให้สร้างบ้านต่อ และถ้านกแรงจับไม้ลำใดก็ให้เอาไม้นั้นไปลอยน้ำ ไม่ควรเอามาก่อสร้างบ้านเพราะในสภาพหน้าอาจทำให้ภัยร้ายได้ และแม้จะเอาไม้นั้นมาสร้างสิ่งใดก็จะไม่รุ่งเรืองมีแต่จะตกต่ำเศร้าหมองเรื่อยไป

จากตัวอย่างหากอธิบายตามความเชื่อของชาวอีสานนั้น นกแรงถือเป็นสิ่งที่ไม่มงคล หากมีเหตุการณ์ในลักษณะข้างต้นจะทำให้เกิดเหตุร้ายแรง เมื่อจะทำการปลูกบ้านสร้างเรือน และสามารถอธิบายอีกนัยหนึ่งได้ว่า สัตว์จำพวก นก นั้นเป็นสัตว์ที่กินซากสัตว์ที่ตายแล้ว ดังนั้น อาจมีเชื้อโรคบางชนิดที่ร้ายแรง เมื่อมันกินซากเหล่านั้นอาจทำให้เมื่อนกเหล่านั้นไปจับที่กิ่งไม้นั้น แล้วเราเอาไม้นั้นมาสร้างบ้าน เชื้อโรคที่ติดอยู่เมื่อนกแรงมาจับ อาจทำให้ระบาดโรคไปถึงคน จนผู้คนก็ต้องล้มตาย

หมาหาก	ขึ้นก่อนแล้ว	ทั้งฮ้องเห่าฮอน	
เลยเล่า	โดนลงกำ	ทางเหนือตะวันออก	
นิมิต	กลางสิ่งนี้	ขวงฮ้ายยิ่งประมาณ	
ควรที่	ปั้นข้าวให้	หมากินให้อิ่ม	เสียท่อน
แล้วจึง	เสียดเคราะห์ฮ้าย	ควรเว้นหลีกโทษ	

(๒ / ๑๓ / ๒ / ๔)

ข้อความนี้สอนว่า หากหมาขึ้นบ้านก่อนแล้วเห่าฮอน และกระโดดลงมาทางทิศตะวันออก แสดงนิมิตว่าเป็นกลางไม่ดี ควรที่จะเอาข้าวให้หมากินให้อิ่ม แล้วจึงแต่แก้เสียดเคราะห์เพื่อให้ภัยต่าง ๆ นั้นหมดไป

จากคำสอนนี้อธิบายได้ว่า บ้านของชาวอีสานในสมัยก่อนนั้นจะมีใต้ถุนเรือน หมานั้นเป็นสัตว์เดรัจฉานดังนั้นจึงไม่นิยมให้ขึ้นบนบ้าน และการที่หมาขึ้นบนบ้านอาจ

ทำให้สกปรก เช่น อาจจะมีสภาวะ อุจจาระรดพื้นบ้าน ทำให้บ้านนั้นสกปรก รวมไปถึง เห็นหมัด ที่อยู่ในตัวหมาอาจจะส่งผลกระทบต่อคนได้

อันนี้	คือว่าไก่หากขึ้นไปไต่ขึ้นไปนั้น	พาลูกหากิน
อันนี้	ยิ่งอุดมความสุข	ประเสริฐดีลือล้า
เจ้าเฮือน	จักมีสุขสัน	โภยกัยบ่มาเบียด
มีแต่	แสนล้ำค่า	ควายช้างหลังโหม

(๒ / ๑๔ / ๑ / ๑ - ๒)

หากไก่ไปไข่และพาลูกไปหากินบนบ้าน อันนี้แสดงว่าจะก่อให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ สุขคติ เจ้าของบ้านก็จะมีความสุข โรคภัยไม่เบียดเบียน มีแต่จะร่ำรวยมากขึ้น จากข้อความข้างต้นบ่งบอกให้รู้ว่าบ้านเรือนนั้นมีความอุดมสมบูรณ์ ซึ่งไก่ นั้นเป็นสัตว์ที่ไม่ได้ทำอันตรายให้กับมนุษย์ ทั้งยังเป็นอาหารอีกด้วย ดังนั้นเมื่อไก่ไปไข่ไต่เรือน จึงเป็นการให้คุณมากกว่าโทษ

อันนี้	คือว่าเหี้ยเด่าพร้อม	แลนลินงูเหลือม กี้ดี
	ทั้งงูสิงขึ้นเฮือน	และลอคไปทางพื้น
อันนี้	จักจับหายเจ้าเฮือนแท้	อนตายมีหลายอย่าง
ครันบ่	เสียดเคราะห์ฮ้าย	ฝูงนั้นบ่อยู่ดี

RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY (๒ / ๑๔ / ๑ / ๓ - ๔)

ข้อความนี้สอนว่า หาก เหี้ย เด่า แลน นิม งูเหลือม งูสิง ขึ้นบ้านและลอคไต่ดูนบ้าน หากไม่เสียดเคราะห์เสียดเจ็ญก็จะเกิดอาเพศร้ายกับคนในบ้าน

จากคำสอนข้างต้น ผู้วิจัย ได้สัมภาษณ์ นายสวิง บุญเจิม ซึ่งเป็นปราชญ์อีสาน ได้กล่าวว่ หากมีงูสิงไปอาศัยในบ้านถือว่าเป็นสิ่งที่ไม่ดี จะต้องทำการสวดสืบชะตาเจ้าเรือน หากไม่ทำแล้วจะทำให้บุคคลในบ้านอาจเจ็บป่วยเสียชีวิต งูสิงนั้นเป็นสัตว์ที่อาศัยอยู่ในป่า มักไม่ปรากฏให้ใครเห็นได้ง่าย ๆ เป็นสัตว์ที่เคลื่อนตัวเร็ว ซึ่งปัจจุบันนี้ชาวอีสานก็ยังถือในความเชื่อนี้อยู่ อีกนัยหนึ่งสามารถอธิบายได้ว่า สัตว์ประเภท งู เหี้ย งูเหลือม นั้นเป็นสัตว์ที่กินเนื้อ อาจจะทำร้ายคนและสัตว์เลี้ยงในบ้าน จนทำให้เกิดความเดือดร้อนได้

อันหนึ่ง	กันว่าเห็นกบขึ้น	เหิงเหือนสนุกยิ่ง
จ๊กอยู่	เย็นประเสริฐล้ำ	คำฮ้อนแมน่บมี

(๒ / ๑๕ / ๒ / ๒ - ๓)

ข้อความนี้สอนว่า หากกบขึ้นบนบ้านก็จะทำให้อยู่เย็นเป็นสุขไม่มีความ
ทุกข์ร้อนใด ๆ

จากคำกล่าวข้างต้น ถือว่าเป็นสิ่งดีที่บ่งบอกให้รู้ว่าพื้นที่นั้นมีความอุดม
สมบูรณ์ จึงมีกบอาศัยอยู่ เพราะกบนั้นเป็นสิ่งที่นำมาเป็นอาหารไม่ใช่สัตว์ที่ก่อให้เกิดอันตราย
ใด ๆ

อันหนึ่ง	คือแมงแอะแลมิมเศ็ง	ตั้งต่อแดนเหลือง
บินมา	จับหลังเหือน	ซื่อกลอนอันใดแท้
อันหนึ่ง	แอกเลออง	ง่อนคราดไถนา ก็ดี
ครันมัน	หักคาคอควาย	เมื่อยง์ไถนั้น
อันนี้	ควรแต่งขันดอกไม้	บูชาเคราะห์เสียเจ็ญ
	ส่งหนีไป	ป่าไพรคางว่าง
	ทางตะวันออกฟูน	หนเหนืออย่าลืออยู่
จงให้	เสียเคราะห์ฮ้าย	สระเกล้าเกษม

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

(๒ / ๑๕ / ๒ / ๓-๔)

ข้อความนี้สอนว่า หากมีสัตว์ประเภทผึ้ง ต่อ แตน มาจับอยู่ที่ หลังคาบ้าน
ซื่อ แอก อ่อง ที่ใช้ในการไถนา อันนี้ถือว่าเป็นเคราะห์เจ็ญ ควรแต่งแก้เสียเคราะห์แล้วนำของที่
เสียเคราะห์นั้น ไปทิ้งทางทิศตะวันออกเหนือบ้าน

จากคำสอนที่ห้ามดังกล่าวมาข้างต้น อธิบายได้ว่า สัตว์จำพวก ผึ้ง ต่อ แตน
นั้นเป็นสัตว์จำพวกที่มีพิษร้ายแรง หากสัตว์เหล่านี้ไปอาศัยอยู่ที่เครื่องมือทำมาหากินแล้ว ใคร
ไปจับโดยที่ไม่รู้ อาจทำให้ได้รับอันตรายได้

อันหนึ่ง	คือว่าฮุ้งกินน้ำซี้ลิก	ฟ้าผ่าหลังเหือน ก็ดี
ฝ่าเดินบ้าน	ตั้นหมากตาลพลู	เขตแดนในบ้าน

ควรให้ แต่งเครื่องแท้
สืบอายุชะตา

เสกสูตรมงคล
เขตเขื่อนกลางบ้าน

(๒ / ๑๖ / ๑ / ๑)

ข้อความนี้สอนว่า หากรุ่งกินน้ำครำ ฟ้าผ่าบ้าน ผ่าลานบ้าน คั้นหมาก คั้น
ตาล ในเขตบ้าน ก็ควรให้แต่งเครื่องสูตรมงคลสืบชะตาอายุ

จากการศึกษาเรื่องคำสอนในวรรณกรรมเรื่องสร้อยสายคำ พบว่า
วรรณกรรมเรื่องสร้อยสายคำเป็นวรรณกรรมที่มีคุณค่าเกี่ยวกับคำสอนหลายด้าน คำสอนบาง
เรื่องเป็นสิ่งที่เข้าใจได้ง่าย แต่บางเรื่อง จะต้องอาศัยการตีความจึงจะเข้าใจ คำสอนที่ปรากฏใน
วรรณกรรมอีสานเรื่องสร้อยสายคำ อาจถือได้ว่าเป็นภูมิปัญญาด้านความรู้ของบรรพบุรุษ ชาว
อีสานที่ได้รับการถ่ายทอดมายาวนาน คำสอนบางเรื่องสามารถนำมาปรับใช้ในสังคมปัจจุบัน
ได้

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY